

Tampereen yliopisto

”Sähköinen yhteys”

– Laadullinen tutkimus Sähköisen reissuvihkon
soveltuvuudesta kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon

Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Hämeenlinna
Pro gradu–tutkielma
Risto Kauko
Mikko Salkinoja
Tammikuu 2006

Risto Kauko
Mikko Salkinoja

”Sähköinen yhteys” – Laadullinen tutkimus Sähköisen reissuvihkon soveltuvuudesta kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon.

Kasvatustieteen pro gradu–tutkielma, 131 sivua, 10 sivua liitteitä

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on kvalitatiivisin menetelmin selvittää opettajien ja vanhempien kokemuksia Sähköisen reissuvihkon soveltuvuudesta kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon. Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena Kaurialan koululla, Hämeenlinnassa, vuoden 2005 aikana. Tutkimus oli suunnattu kyseisenä ajankohtana sovellusta käyttäville luokille, joita oli yksi seitsemänneltä ja yksi kahdeksannelta luokka-asteelta. Tutkimukseen osallistui yhteensä 18 oppilaan huoltajat sekä luokkien luokanvalvojat.

Sähköisen reissuvihkon ohella tutkimuksessamme yhteydenpito on avainasemassa. Pyrimme tuomaan esiin kokonaisvaltaisesti kodin ja koulun välisen yhteydenpidon näkökulmaa nykyisessä informaatioteknologisen yhteiskuntamme kontekstissa. Tutkimusongelmaamme etsimme vastauksia monipuolisesti useiden alaongelmien kautta.

Tutkimustulostemme mukaan Sähköisen reissuvihkon koetaan soveltuvan ominaisuuksiensa puolesta hyvin osaksi kodin ja koulun välistä yhteydenpitojärjestelmää. Käytännössä se helpotti molemminpuolista yhteydenpitoa erityisesti tavoitettavuutta lisäävien piirteidensä ansiosta. Sähköisen reissuvihkon koettiin toimivan yhtenä apuvälineenä koko yhteydenpidon kentässä, mutta sen käytölle nähtiin myös omat rajoituksensa.

Avainsanat: viestintä, sähköinen viestintä, Sähköinen reissuvihko, yhteydenpito, koti ja koulu

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
I TUTKIMUKSEN TOOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2 TUTKIMUKSEN TOOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 TAUSTASITOUKSET	7
2.1.1 Ihmis- ja todellisuuskäsityksestä	8
2.1.2 Tietokäsityksestä.....	9
2.2 TUTKIMUSOTTEESTA.....	9
2.3 TUTKIMUKSEN ETIIKASTA	12
2.3.1 Tutkimuksemme eettiset ydinkohdat.....	12
3 VIESTINNÄN TEORIAA	14
3.1 VIESTINTÄJÄRJESTELMIEN PERUSTYYPIÄ	14
3.2 VIESTINNÄN ERI KOULUKUNTIEN TEORIAMALLEJA	15
3.3 VIESTINNÄN HISTORIALLINEN KEHITYMINEN.....	18
3.3.1 Viestinnän digitalisoituminen.....	20
3.4 SÄHKÖINEN VIESTINTÄ	20
3.4.1 Sähköisen viestinnän etuja ja haittoja	21
3.4.2 Sähköpostiviestinnän luonteesta.....	22
3.4.3 Sähköisen viestinnän käyttökielestä.....	23
3.4.4 Vuorovaikutus ja vihjeettömyys tietoverkossa.....	23
3.4.5 Sähköisen viestinnän käyttötilanteista	24
3.4.6 Sähköisen viestinnän käyttötaidoista	25
3.5 UUSI JA VANHA MEDIA	27
4 TIETOTURVASTA	29
4.1 TIETOTURVALLISUUDEN KÄSITTEITÄ	30
4.2 INTERNETIN TIETOTURVARATKAISUJA	30
4.2.1 Palomuuuri	31
4.2.2 Salausmenetelmistä	31
5 LAIT JA ASETUKSET	33
5.1 SÄHKÖISEN VIESTINNÄN TIETOSUOJALAISTA JA SEN SOVELTAMISALASTA	33
5.1.1 Yksityisyyden ja luottamuksellisen viestin suoja.....	34
5.1.2 Viestinnän tietoturva.....	34
6 KULTTUURINEN TIETOYHTEISKUNTAMME	36
6.1 PYRKIMYKSIÄ TIETOYHTEISKUNNAN KEHITTÄMISEKSI	37
6.1.2 Kansalliset linjaukset.....	37
6.2 SUOMALAISET TÄMÄN PÄIVÄN VUOROVAIKUTUSYHTEISKUNNASSA	37
6.2.1 Tietokoneen, Internetin ja sähköpostin käyttöön vaikuttavia tekijöitä.....	39
6.2.2 Riski syrjäytyä tietoyhteiskunnasta.....	40
7 KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ	42
7.1 YHTEISTYÖN TASOJA	43
7.2 YHTEISTYÖMALLEJA.....	44
7.3 KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖMUOTOJA	46
7.4 VANHEMMAT YHTEISTYÖKUMPPANEINA.....	48
7.5 OPETTAJAT YHTEISTYÖKUMPPANEINA	49
7.6 OPETTAJAT JA VANHEMMAT YHTEISTYÖSSÄ	49
7.7 YHTEISTYÖN ESTEISTÄ JA NIIDEN ENNALTA EHKÄISYÄ	50
7.8 TIETOTEKNIikka TEHOSTAMAAN KODIN JA KOULUN VÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ.....	52
7.9 KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖN PERIAATTEITA KAURIJÄRVEN KOULULLA	53
8 SÄHKÖISESTÄ REISSUVIHKOSTA	55
8.2 OPETTAJAT JA VANHEMMAT SÄHKÖISEN REISSUVIHKON KÄYTTÄJINÄ.....	56

8.3 AIEMPAA TUTKIMUSTA SÄHKÖISESTÄ REISSUVIHKOSTA	56
II TUTKIMUKSEN EMPIRINEN OSUUS.....	58
9 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT.....	58
10 TUTKIMUSPROSESSISTA	60
10.1 TUTKIMUSAIHEEN JA TUTKIMUSKOHTTEEN VALINTA.....	60
10.2 AINEISTON HANKINTA.....	61
10.2.1 Teemahaastattelu.....	61
10.2.2 Kyselylomakehaastattelu.....	62
10.3 AINEISTON ANALYYSI	63
11 TULOKSET.....	65
11.1 SÄHKÖISEN REISSUVIHKON ETUJA	65
11.1.1 Käytettävyys	66
11.1.2 Viestinnän nopeus.....	67
11.1.3 Riippumattomuus ajankohdasta.....	68
11.1.4 Kontrolloituavuus.....	70
11.1.5 Reaktiivisuuden paraneminen	71
11.1.6 Viestin välityksen varmuus.....	73
11.1.7 Viestien järjestely ja hallinta.....	74
11.2 SÄHKÖISEN REISSUVIHKON VIESTINNÄN LUONTEESTA	75
11.2.1 Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvan ilmaisun etuja	75
11.2.2 Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvan ilmaisun hankaluuksia.....	77
11.2.3 Sosiaalinen vihjeettömyys	81
11.3 SÄHKÖISEN REISSUVIHKON SOVELLETTAVUUS VIESTINTÄÄN KODIN JA KOULUN VÄLILLÄ	82
11.3.1 Mihin Sähköistä reissuvihkoa käytetään?	82
11.3.2 Poissaolojen kontrollointi	84
11.3.3 Sähköinen reissuvihko kasvatuksellisesta näkökulmasta.....	85
11.3.4 Sähköisen reissuvihkon soveltuvuus käyttöympäristöönsä.....	88
11.3.5 Välittömän vuorovaikutuksen tarve	91
11.4 KOKEMUKSIA TIETOTURVALLISUUDESTA.....	93
11.4.1 Koettu virusuhkan mahdollisuus.....	93
11.4.2 Koettu turvallisuus omassa käyttöympäristössä.....	95
11.4.3 Lain mukaisen tietosuojan toteuttamisesta.....	96
11.5 KOKEMUKSIA TOTEUTUNEESTA YHTEYDENPIDOSTA	98
11.5.1 Mitä kaivataan lisää yhteistyön kehittämiseksi?.....	100
11.5.2 Koettu toimintakulttuuri kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa.....	102
11.6 SÄHKÖINEN REISSUVIHKO YHTEISKUNNALLISESSA VIITEKEHYKSESSÄÄN	104
12 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	109
12.1 ETUNA NOPEA JA TEHOKAS TAVOITETTAVUUS.....	109
12.2 VIESTINNÄN LUONTEEN ETUJA JA HAITTOJA	110
12.3 TIEDOTUSVÄLINEEKSI YLÄLUOKKIEN KALTAISEEN KÄYTTÖYMPÄRISTÖÖN.....	112
12.4 KOKEMUKSIA TOTEUTUNEESTA YHTEYDENPIDOSTA JA YHTEISTYÖSTÄ	113
12.5 TURVALLISIN MIELIN TIETOTURVALLISUUDEN SUHTEEN	117
12.6 RISKI SYRJÄYTYÄ KODIN JA KOULUN VÄLISESTÄ YHTEYDENPIDOSTA	118
13 TUTKIMUKSEN USKOTTAVUUS.....	119
13.1 VASTAAVUUS	119
13.2 SIIRRETTÄVYYS	120
13.3 LUOTETTAVUUS.....	121
13.4 VAHVISTETTAVUUS	122
14 POHDINTA.....	124
LÄHTEET.....	125
PAINAMATTOMAT LÄHTEET:	130
LIITTEET.....	132

1 Johdanto

Lasten opetus- ja kasvatustehtävä jakautuu Suomessa perinteisesti kahden vaikutuspiirin, kodin ja koulun vastuulle. Kasvatusvastuun pääpainosta näiden kahden tahon välillä on vuosikymmenten saatossa esitetty erilaisia näkemyksiä. Joka tapauksessa molemmat ottavat osaa lapsen jokapäiväiseen toimintaan ja muodostavat suuren osan sitä vaikutuspiiriä, jossa lapsi kasvaa ja kehittyy. Tähän perustuu myös kysymys yhteydenpidon ja yhteistyön merkityksestä näiden kahden tahon, kodin ja koulun, välillä.

Vuorisen (2000, 20) mukaan kodin ja koulun yhteistyö ei Suomessa ole aina ollut ongelmaton. Metso (2004, 40-44) esittää historiallisista yhteistyön ongelmista nousevan esiin seikkoja, jotka mainitaan myös tänä päivänä puhuttaessa kodin ja koulun yhteistyöstä. Nykypäivänä kodit ovat lisäksi aiempaa kiinnostuneempia koulujen toiminnasta ja yhteistyö tarjoaa kodeille vaikutusväylän (Vuorinen 2000, 19). Vanhemmat pitävät kodin ja koulun yhteistyötä hyödyllisenä ja tärkeänä (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2002, 38).

Perusopetuslaki (628/21.8.1998, 3§) velvoittaa nykyisin kouluja yhteistyöhön kotien kanssa. Perusopetusasetuksella (20.11.1998/852, 10§) täsmennetään yhteistyövelvoitetta siten, että oppilaan opintojen edistymisestä sekä oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä on annettava riittävän usein tietoa oppilaalle ja hänen huoltajalleen. Oli kyseessä lain vaatima yhteistyö tai asetuksessa mainittu tiedon anto, molemmat vaativat toteutuakseen viestintää koulun ja kodin välillä. Latvalan (2004, 113) mukaan avainasemassa kodin ja koulun välisessä yhteistyössä ovatkin juuri viestintä sekä yhteydenpidon toimivuus. Toimivan yhteistyön peruspilareita on myös osapuolten välisen luottamuksen syntyminen, jossa kommunikaation merkitys on keskeisellä sijalla (Latvala 2004, 113).

Hämeenlinnalaisella Kaurialan koululla kodin ja koulun yhteisnäkemys nähdään kasvamis- ja oppimistavoitteissa onnistuneen koulutyön edellytyksenä. Tämä vaatii Kaurialan koulun mukaan jatkuvaa kanssakäymistä ja vuorovaikutusta oppilaan, huoltajien ja opettajien välillä (Hämeenlinnan kaupunki, Opetustoimi). Mahdollisina vuorovaikutusväylinä koulun taholta mainitaan muun muassa puhelin, sähköposti, oppilaiden välityksellä kulkevat viestit sekä vanhempainillat.

Yhtenä yleisimmistä tavoista kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa on käytetty oppilaan mukana kulkevaa pientä vihkoa. Tähän niin kutsuttuun reissuvihkoon sekä vanhemmat että opettajat voivat kirjoittaa toisilleen viestejä tai käydä keskenään lyhyitä keskusteluja.

Kehittyvä digitaalitekniikka on mahdollistanut kokonaan uudenlaisia viestinnän muotoja, kuten sähköpostin, tekstiviestit ja multimedian (Keränen & Lamberg & Penttinen 2003, 2). Yhtenä uutena yhteydenpidon muotona kodin ja koulun välille on perinteisen reissuvihkon rinnalle hiljattain noussut väylä, joka muistuttaa käyttöominaisuuksiltaan sähköpostijärjestelmää. Tätä viimevuosina eri puolilla Suomea koekäytössä ollut teknistä sovellusta on kutsuttu yleisesti nimellä e-reissuvihko tai sähköinen reissuvihko. Hämeenlinnassa Sähköinen reissuvihko otettiin koekäyttöön vuonna 2001. Kolmen vuoden pilottihankkeen jälkeen vuonna 2004 paranneltu versio sovelluksesta saatiin yleisesti tarjolle kaikkien paikallisten koulujen saataville. Kaurialan koululla sovellus otettiin käyttöön kahdelle luokalle syksystä 2004.

Kodin ja koulun yhteistyötä on tutkittu Suomessa verrattain vähän. Myös tutkimusaiheenamme olevasta Sähköisestä reissuvihkosta kodin ja koulun yhteydenpitovälineenä on tutkimustietoa vasta hyvin niukasti. Kodin ja koulun yhteistyön kehittämisessä ja Sähköisen reissuvihkon soveltuvuuden arvioimisessa tahojen väliseksi yhteydenpitovälineeksi ovat käyttäjien kokemukset avainasemassa. Näitä kokemuksia pyrimme tutkimuksessamme selvittämään, ymmärtämään ja tuomaan monipuolisesti esille.

I TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

Tähän lukuun olemme koonneet lähtökohtia, jotka lukijan on hyvä ottaa huomioon ymmärtääkseen perusteitamme tutkimuksen toteuttamiselle. Käsittelemme luvussa tutkijoiden taustasitoumuksia, tutkimusotetta sekä tutkimuksen eettisiä perusteita.

2.1 Taustasitoumukset

Tutkijan ajattelu perustuu lukuisiin, perusluonteeltaan filosofisiin oletuksiin, jotka saattavat olla ainakin osittain tiedostamattomia. Oletukset koskevat esimerkiksi ihmistä, maailmaa ja tiedonhankintaa. Oletuksia nimitetään filosofiseksi perusoletukseksi tai taustasitoumuksiksi. Filosofisten lähtökohtien ymmärtämistä pidetään tutkimuksen tekemisen kannalta tärkeänä: tutkijan on näin helpompi ymmärtää käsitteitä tutkimukseen taustalla ja erilaisille tutkimuksellisille ratkaisuille voidaan löytää järkeenkäyviä perusteluja. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1998, 123)

Perehtymällä laadullisen tutkimuksen traditioihin tutkija saa itselleen kunnollisen orientaatioperustan, jonka kautta tutkimuksen erityisluonne on helpommin ymmärrettävissä. Tutkija voi tätä kautta täsmentää itselleen ja lukijoilleen, millaisilla ihmis-, todellisuus- ja tietokäsityksillä tutkimuksessa operoidaan. Tällä on myös suuri merkitys kvalitatiivisen tutkimuksen yleistettävyyden ja luotettavuuden kannalta. (Syrjäläinen 1994, 75) Tutkimuksemme filosofiset perusoletukset olemme jakaneet ontologisiin ja epistemologisiin taustasitoumuksiin.

2.1.1 Ihmis- ja todellisuuskäsityksestä

Ontologian termillä tarkoitetaan yleisesti ottaen oppia olevaisesta (Metsämuuronen 2005, 199) Tutkimuskohteenamme on ihminen ja hänen toimintansa, jolloin Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1998,125) mukaan ontologisen erittelyn tuloksena on *ihmiskäsitys*. Tarkasteltaessa käsityksiä ihmisen olemassaolosta, puhutaan Syrjäläisen (1994, 77) mukaan tutkijan ontologisista taustasitoumuksista. Uskomuksemme ja ymmärryksemme olemassaolostamme sekä sosiaalisen maailman luonteesta sisältyvät ontologian käsitteeseen (Syrjäläinen 1994, 77). Tutkimuksemme ontologiset taustasitoumukset koskevat siis ihmis- ja todellisuuskäsityksiämme.

Ihmiskäsityksillä on keskeinen rooli käsitysjärjestelmässämme. Niiden luominen ja tarkastelu edellyttää kykyä asettua ulkopuolisen tarkkailijan asemaan muihin ja itseensä nähden. Juuri tätä seikkaa onkin usein korostettu puhuttaessa inhimillisestä viisaudesta tai ihmisen tietoisuudesta. (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 68)

Syrjäläisen (1994) mukaan etnografisen tutkimuksen todellisuus- ja ihmiskäsitys juontavat juurensa fenomenologiasta sekä Weberin toimintateoriasta. Lähtökohtana on ajatus siitä, että ihmisen tieto maailmasta rakentuu hänen kokemuksiensa varaan. Ihminen on tunteva, asioita arvottava ja suunnitteleva. Hänen toimintansa on tarkoituksellista ja tavoitteellista. Ihmisten toiminta synnyttää kulttuureja, jotka puolestaan muovaavat ihmistä. (Syrjäläinen 1994, 77) Tähän pohjautuen *ihminen* nähdään tutkimuksessamme *sosiaalisena, aktiivisena ja intentionaalisen toimijana ja todellisuus kokemukseen perustuvana ihmismielten konstruktiona*.

Tutkijan pyrkimyksenä on asettua tutkittavansa asemaan, ymmärtää ihmismielen prosesseja ja tekojen taustalla piileviä merkityksiä. Tutkijan päästessä yhä intensiivisempään ja avoimempaan suhteeseen tutkittavien kanssa, mahdollistuvat myös luotettavimmat tulkinnat. (Syrjäläinen 1994, 77) Selkeät ihmis- ja todellisuuskäsitystä koskevat taustasitoumukset antavat itsellemme tutkijoina pohjan tulkita tasavertaisesti tutkittavien erilaisista lähtökohdista kumpuavia kokemuksia heitä ympäröivästä todellisuudesta.

2.1.2 Tietokäsityksestä

Tutkimuksemme epistemologiset taustasitoumukset koskevat tietokäsitystämme. Metsämuurosen (2005, 200) mukaan epistemologialla tarkoitetaan oppia tiedosta ja sen olemuksesta. Epistemologisilla eli tieto-opillisilla taustasitoumuksilla viitataan tutkijan ja tutkittavan suhteeseen liittyvään tietoon sekä näkemykseen siitä, mitä ylipäättään voidaan tietää (Guba & Lincoln 1994, 108).

Etnografisessa tutkimuksessa pyritään Syrjäläisen (1994) mukaan inhimillisen ymmärryksen lisäämiseen. Tutkittava tieto on subjektiivista, inhimillistä ja arvosidonnaista, eikä tiedon tuottajaa voida sivuuttaa. Tieto on sidoksissa ihmisen sosiaaliseen elämään ja koko kulttuuriin. Samalla tieto on elämän ennalta-arvaamattomuudesta johtuen rajoittunutta ennustamaan tulevaa. Tutkijan tuottama tieto ei pyri lisäämään ennustettavuutta. Pyrkimyksenä ei ole tuottaa toiminnan yleisiä ehtoja, vaan lisätä inhimillistä ymmärrystä sosiaalisesta elämästä. Yhden ainoan yleisen totuuden esittämisen sijaan huomio kiinnittyy kunkin yksilön omiin kokemuksiin ja niihin liittyviin yksittäisiin totuuksiin. Myös tutkija oma rooli värityy etnografisen tutkimuksen ihmis-, todellisuus- ja tietokäsityksen kautta. Tutkija on myös itse aktiivinen toimija, pyrkimyksensä syvä vuorovaikutus tutkittavan kanssa. Tutkijan oma persoonallisuus, arvot ja historia suuntaavat tutkimuksen kulkua, mikä tutkijan tulee tiedostaa tutkimuksensa jokaisessa vaiheessa. (Syrjäläinen 1994, 77-78)

Vaikka tutkimuksemme ei empirian osalta täytä etnografiselle tutkimukselle asetettuja ehtoja, tieteen filosofialtaan ihmis-, todellisuus- ja tietokäsityksemme ovat fenomenografisessa tutkimuksessamme pitkälti samansuuntaisia. Olemme sitoutuneet näihin ajatuksiin ja pyrimme toteuttamaan kaiken tulkintamme sekä toimintamme tutkimuksemme kuluessa näiden edellä kuvattujen sitoumusten pohjalta.

2.2 Tutkimusotteesta

Tutkimus on kvalitatiivinen, kuvaileva tutkimus. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia vanhempien sekä opettajien käsityksiä ja mielipiteitä sähköisestä reissuvihkosta kodin ja koulun yhteistyötä

tukevana yhteydenpitovälineenä peruskoulun yläluokilla. Valitsimme kvalitatiivisen tutkimusotteen, koska haluamme tulkita, ymmärtää ja selittää tutkittavaa ilmiötä.

Kvalitatiivisessa lähestymistavassa on tulkinnalla sekä ymmärtämisellä keskeinen merkitys. Tieteenfilosofialtaan tällainen aristoteeliseen tieteentraditioon pohjautuva tutkimusote perustuu hermeneutiikkaan, fenomenologiaan ja eksistentialismiin. (Soininen 1995, 30) Tutkimusotettamme voidaan tietyiltä osin tarkastella myös konstruktivistisen tieteenfilosofian näkökulmasta.

Eksistentialismilla tarkoitetaan ihmisen olemassaoloon ja tarkoitukseen liittyviä kysymyksiä. Oleellista on ihmisen sisäinen maailma, se mikä piilee hänen reaktioidensa taustalla. (Hirsjärvi 1985, 149-151). Fenomenologian keskeinen käsite on intentionaalisuus, ihmisen toiminnan tavoitteellisuus (Hirsjärvi 1985, 70). Ihmisen käyttäytymistä selitettäessä tulee ottaa huomioon nämä toiminnan tavoitteet (Soininen 1995, 30).

Fenomenologia on tutkimuksellinen lähestymistapa, jonka tavoitteena on kerätä tietoja ihmisen elämäkokemuksesta ja tutkia sen perusrakenteita. Fenomenologia on pohdiskelevaa ajattelua, jonka tarkoitus on lisätä ihmisen ymmärtämistä. (Roto 1999) Metsämuurosen (2005, 210) mukaan sana 'fenomenografia' tarkoittaa ilmiön kuvaamista tai siitä kirjoittamista. Yleisesti fenomenografiassa tutkitaan maailman ilmenemistä ja rakentumista ihmisten tietoisuudessa (Ahonen 1994, 114). Fenomenografia tutkii erityisesti ihmisten käsityksiä asioista. Ihmisten käsitykset samastakin aiheesta voivat vaihdella riippuen esimerkiksi iästä, sukupuolesta, koulutustaustasta ja kokemuksista. Käsitykset ovat lisäksi dynaaminen ilmiö: ne voivat ajan kuluessa muuttua. (Metsämuuronen 2005, 210-211)

Cuban ja Lincolnin (1994, 110) mukaan konstruktivistinen tieteenfilosofia on ontologialtaan relativismista, jokainen yksilö muodostaa eli konstruoi oman suhteellisen "todellisuutensa" reaali maailmasta. Metsämuurosen (2005, 201) mukaan tästä todellisuudesta saadaan tietoa tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutuksellisen yhteyden kautta: löydöksinä pidetään sitä, mitä tutkija tulkitsee tutkittavasta. Metodologia perustuu hermeneutiikkaan, jossa keskeistä on tulkinnan merkitys (Metsämuuronen 2005, 201).

Metodologisella kysymyksellä tarkoitetaan sitä, kuinka tutkija voi saada tietoa siitä, minkä hän uskoo olevan tiedettävissä. Vastaaminen tähän edellyttää vastaamista kysymyksiin ontologiasta ja epistemologiasta: mikä tahansa metodologinen keino ei ole käytettävissä, mikäli se ei sovi tutkijan

käsityksiin tiedosta ja todellisuudesta. Metodologista kysymystä ei voida myöskään nähdä suorana kysymyksenä metodeista. Menetelmät pikemminkin määrittyvät aiemmin valitun metodologian kautta. (Guba & Lincoln 1994, 108)

Laadullinen tutkimus on kuvaus elämästä, jossa todellisuus näyttäytyy moninaisena. Osiin paloittelun sijaan kohdetta pyritään tutkimaan kontekstissaan kokonaisvaltaisesti. Tutkimukseen vaikuttaa myös tutkijan subjektiivisuus, joka riippuu siitä miten ymmärrämme tutkittavia ilmiöitä. Koska tutkija ja tutkittava kietoutuvat toisiinsa, ei täydellistä objektiivisuutta pystytä saavuttamaan kvalitatiivisessa tutkimustyypissä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152)

Tutkimuksessa pyrimme huomioimaan kvalitatiiviselle tutkimukselle luonteenomaisen tutkijan subjektiivisuuden. Subjektiivisuuden tiedostamisen kautta on mahdollisuus päästä paremmin kohti objektiivisuutta ilmiötä tutkittaessa (Soininen 1995, 34). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ideaalisella objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija ei sekoita omia uskomuksiaan, asenteitaan tai arvostuksiaan tutkimuskohteeseen (Eskola & Suoranta 2005, 17-18). Intentionamme on oman subjektiivisuutemme kautta ymmärtää ilmiötä, tunnistaa samalla oma subjektivisuutemme ja näin tavoitella ideaalista objektiivisuutta. Pyrimme toisin sanoen välttämään sitä, että oma subjektiivisuutemme vääristäisi tutkittavien kokemuksellista todellisuutta kyseisestä ilmiöstä. Eskolan & Suorannan (2005, 16) mukaan tällöin voidaan puhua myös naturalistisesta otteesta. Omin sanoin kutsuisimme asennoitumistamme eräänlaiseksi ”mahdollisimman realistiseksi ja ilmiön todellisen olemuksen säilyttäväksi empaattisuudeksi”. Toisaalta on hyväksyttävä kvalitatiivisen tutkimuksen taustalla vallitseva fenomenologissävytteinen ajatus ympärillämme esiintyvistä maailmista: ”Ei ole todellisuutta, on vain tulkintoja siitä.”

Tiedonintressimme on kvalitatiiviselle tutkimusotteelle luonteenomaisesti ymmärtävä eikä tavoitteena ole saavuttaa tilastollista merkitsevyyttä. Tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää ja selittää Sähköisen reissuvihkon käyttöön sekä kodin ja koulun yhteistyöhön liittyviä kokemuksia vanhempien ja opettajien näkökulmasta. Pyrkimyksenämme on löytää tutkittavien kokemuksista nousevia merkityksiä sekä tulkita, ymmärtää ja selittää niitä. Vaikka tutkimuksemme kohdistuu tiettyyn ihmisryhmään rajatussa alueellisessa ympäristössä, pyrimme näkemään ilmiöt kokonaisvaltaisesti laajemmassa, informaatioyhteiskunnallisessa kontekstissaan.

Tutkimuksemme on tyypiltään tapaustutkimus. Pyrimme tarkastelemaan ongelmia kokonaisvaltaisesti irrottamatta niitä kontekstistaan. Tapaustutkimus on tyypillisesti kuvailevaa,

joustavaa ja jatkuvasti muotoutuvaa tutkimusta, jossa ei pyritä hypoteesien testaamiseen, vaan pikemminkin niiden muodostamiseen (Soininen 1995, 81-82).

2.3 Tutkimuksen etiikasta

Tutkimuksen etiikalla tarkoitetaan sitä, millainen tutkijan toiminta tutkimusta tehtäessä on moraalisesti suotavaa. Tutkijalla on Grönforsin (1982) mukaan eettinen vastuu tutkimustyöstään eri tahoille: tieteelle, kanssaihmisille ja tutkimuskohteelle. Vastuulla tieteelle tarkoitetaan sitä, että tutkijan tulisi välttää tieteen kehityksen kannalta epäsuotuisia toimenpiteitä. Tutkijan vastuu kanssaihmisille tarkoittaa sitä, että tutkijan ei tulisi käyttää tutkijan asemaansa tai tutkimustuloksia hyödyntämään omaa asemaansa tai vaikuttamaan kanssaihmistensä asemaan. Tutkijan eettinen vastuu tutkimuskohteille tarkoittaa tutkittavien ihmisarvoista ja yleisesti hyväksyttävää kohtelua. (Grönfors 1982, 188-189)

Erityisesti kasvatustieteellistä tutkimusta tehtäessä eettiset kysymykset ovat olennaisia. Kun tutkimuskohteena on ihminen tai ihmisryhmä, tutkimuksen eettiset kysymykset nousevat erityisen tärkeäksi tutkijalle. (Soininen 1995, 129)

Tutkimustyöhön liittyy lukuisia isoja ja pieniä kysymyksiä. Näihin kaikkiin ei Eskolan ja Suorannan (2005) mukaan voi olla kattavaa säännöstöä ja siksi tutkijan on itse tehtävä ratkaisunsa. Mikäli tutkija tunnistaa eettisten kysymysten problematiikan, hän todennäköisesti tekee myös eettisesti asiallista tutkimusta. Keskeinen jako eettisyyden perusteista voidaan tehdä tiedon hankinnan ja tiedon käytön välille. (Eskola & Suoranta 2005, 52)

2.3.1 Tutkimuksemme eettiset ydinkohdat

Ennen tiedonhankinnan toteutusta otimme yhteyttä Kaurialan koulun rehtoriin, jolta saimme luvan tutkimuksen toteuttamiseen. Olimme yhteydessä myös kyseisellä koululla sähköisen reissuvihkon kanssa toimineisiin henkilöihin, jotka antoivat suostumuksensa tutkimukseen ja lupasivat tiedustella myös oppilaiden vanhempien osallistumishalukkuutta.

Tutkittavia henkilöitä lähestyessämme pyrimme avoimuuteen, rehellisyyteen ja hienotunteisuuteen. Olemme tuoneet tutkittaville julki tutkimuksemme tarkoituksen, sekä käytännön järjestelyt ja tiedonkeruutavat. Tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista ja haastattelujen nauhoituksiin olemme saaneet luvan haastatelluilta. Kaikille tutkittaville painotimme heidän oikeuttaan pysyä tuntemattomana, sekä tietojen pitämistä luottamuksellisina.

Tutkimustekstiä kirjoittaessamme olemme pyrkineet rehellisyyteen sekä itseämme että tekstin lukijoita kohtaan. Emme ole plagioineet, eli esittäneet omanamme kenenkään toisen tekstiä. Tuloksia esitellessämme olemme pyrkineet esittämään ne helposti kontrolloitavassa muodossa ja totuutta suuntaan tai toiseen vääristelemättä. Myös tutkimuksen puutteellisuuden ja epäkohtien suhteen olemme pyrkineet rehellisyyteen niitä piilottelematta.

3 Viestinnän teoriaa

Yleinen viestinnän määritelmä on, että viestintä on sanomien vaihdantaa lähettäjän ja vastaanottajan välillä (Kunelius 2003, 10). Fiske (1998, 13) mukaan viestintä toimii ihmisten tekemien merkkien ja koodien varassa. Kyse on käytännöstä, jossa merkit ja koodit välittyvät muille ja ovat muiden saatavilla, ja joka ylläpitää sosiaalisia suhteita. Viestintä on tärkeä osa kulttuuria ja sen tutkimus edellyttää myös kulttuurin tutkimusta. Viestintää on esimerkiksi kasvokkain keskustelu, television ohjelmat, hiustyyli ja informaation levitys. (Fiske 1998, 13-14)

3.1 Viestintäjärjestelmien perustyytit

Viestintäjärjestelmien perinteiset tyypit ovat:

1. Intrapersonal communication (yksilön sisäinen viestintä)
2. Interpersonal communication (yksilöiden välinen viestintä)
3. Public/ mass communication (yleisöviestintä / joukkoviestintä)
4. Cross-cultural communication (kulttuurien välinen viestintä)

(Wiio 1989, 155)

Wiion (1989) mukaan Inhimillisen viestinnän järjestelmät -luokitus kattaa ajateltavissa olevat viestintäjärjestelmät. Inhimillisen viestinnän järjestelmiä ovat:

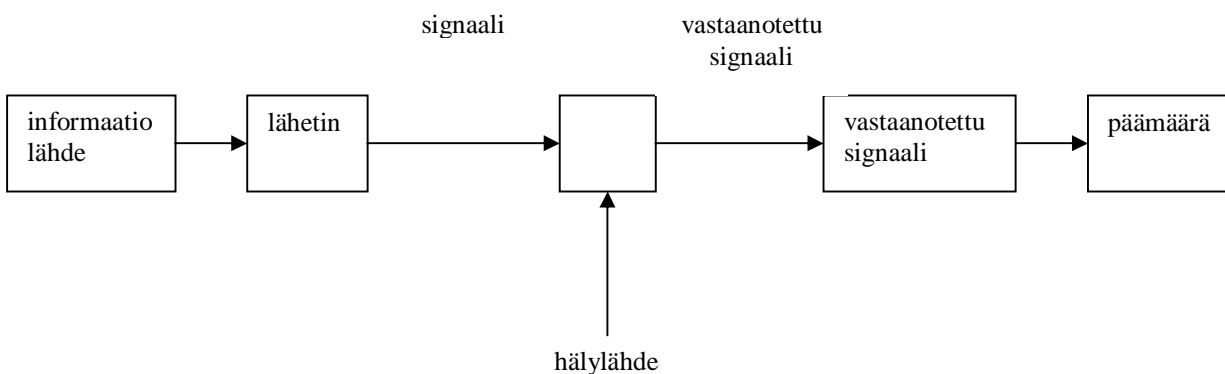
1. *Yksilön sisäisviestintä*, joka on ihmisen sisäinen viestintätapahtuma.
2. *Keskinäisviestintä*, joka on järjestelmien välinen vuorovaikutukseen eli kaksisuuntaisuuden perustuva viestintä. Keskinäisviestintää on
 - kahdenkeskinen viestintä (diadi) – yksilöiden kaksisuuntainen viestintä, esim. keskustelu – ja
 - monenvälinen viestintä – ryhmien ja organisaatioiden sisäinen tai välinen viestintä.
3. *Yleisöviestintä*, joka on pääasiassa yksisuuntaista viestintää lähetysjärjestelmästä yhteen tai useampaan vastaanottojärjestelmään. Yleisöviestintää on

- kohdeviestintä: viestintätapahtumaan osallistuvat viestintäjärjestelmät on rajattu,
- pienjoukkoviestintä: avoin järjestelmä, jossa osallistumisessa on lähinnä kokotai voimavararajoituksia ja
- joukkoviestintä: avoin järjestelmä, jossa viestintäjärjestelmään osallistuminen on rajaamatonta.

(Wiio 1989, 155-157)

3.2 Viestinnän eri koulukuntien teoriamalleja

Viestinnän tutkimus alkoi kasvaa II Maailmansodan aikana, jolloin esimerkiksi Yhdysvalloissa Bellin puhelinlaboratoriossa pyrittiin selvittämään viestintäkanavien tehokkainta käyttötapaa. Viestintäkanavina tarkasteltiin ennen muuta radioaaltoa ja puhelinkaapelia. Shannonin ja Weaverin viestintämalli pohjaa tähän tutkimukseen. Se kuvaa viestintää yksinkertaisena suoraviivaisena sanomien siirtona ja on sen vuoksi oiva esimerkki prosessikoulukunnan ajattelusta. Viestintää tutkiva prosessikoulukunta pohjaa yhteiskuntatieteisiin – varsinkin psykologiaan ja sosiologiaan – tutkien viestintätekoja. (Fiske 1998, 19-20)

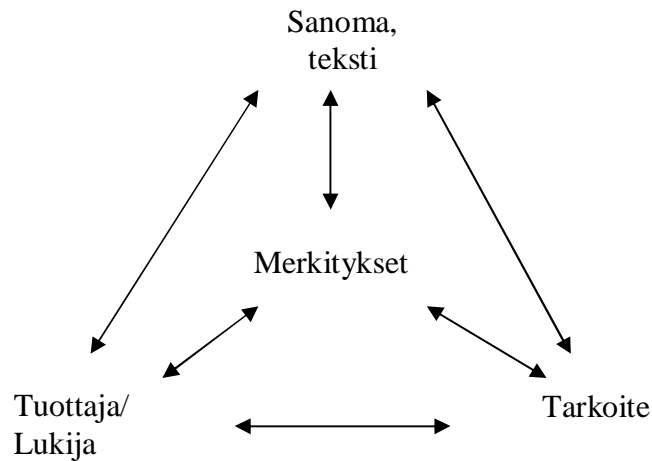
KUVIO 1. Shannonin ja Weaverin viestintämalli (Fiske 1998, 20)

Shannonin ja Weaverin mukaan viestinnässä on kolme ongelmatasoa:

1. Tekniset ongelmat
2. Merkityksen ongelmat
3. Tehokkuusongelmat

Usein nämä ongelmatasot kytkeytyvät toisiinsa – ne ovat yhteydessä toisiinsa, riippuvat toisistaan. Näiden tasojen viestinnän tutkimuksessa onkin päämääränä viestintäprosessin tehostaminen ja tarkentaminen. (Fiske 1998, 21)

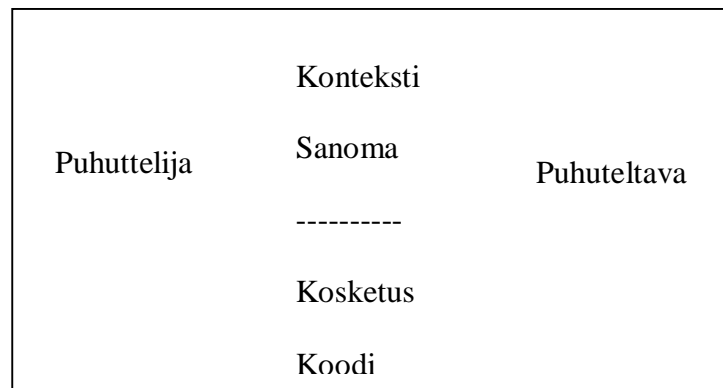
Toinen viestintää tutkiva koulukunta on semioottinen koulukunta. Sen mukaan viestintä on merkitysten tuottamista ja vaihtoa. Tässä on kyse siitä, miten sanomat eli tekstit ja ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi väärinkäsitykset eivät välttämättä kerro epäonnistuneesta viestinnästä vaan semioottisen koulukunnan mukaan ne saattavat johtua lähettäjän ja vastaanottajan kulttuurieroista. Semioottinen koulukunta ammentaa kielitieteestä ja taideaineista kohdistuen tutkimuksen viestintäteoksiin. Koulukunnan mukaan sanoma saa merkityksen joutuessaan vuorovaikutukseen vastaanottajan kanssa. (Fiske 1998, 14-17)

KUVIO 2. Sanomat ja merkitykset (Fiske 1998, 17)

Jakobssonin viestintämalli puolestaan rakentaa siltaa prosessikoulukunnan ja semioottisen koulukunnan välille. Jakobsson on kiinnostunut merkityksen ja sanoman sisäisen rakenteen tapaisista kysymyksistä. Lähettäjä, puhuttelija lähettää sanoman vastaanottajalle, puhuteltavalle.

Sanomalla on aina tietty konteksti. Se tarkoittaa sitä, että sanoma viittaa muuhunkin kuin itseensä. Erona aikaisempaan Jakobssonin mallissa tulee mukaan kontakti, kosketus – puhuttelijaa ja puhuteltavaa yhdistävä fysikaalinen kanava ja psykologinen yhteys. Toinen uusi tekijä on koodi, yhteinen merkitysjärjestelmä, jota käyttämällä viesti on rakennettu. Kukin edellä mainituista tekijöistä määrittää kielelle eri funktion eli tehtävän. Kuviossa Jakobssonin viestintämallista puhuttelijalla on ilmaisutehtävä, puhuteltavalla vaikuttamistehtävä, kontekstilla viittaustehtävä eli todellisuuteen viittaava suhde, sanomalla poeettinen tehtävä eli se on suhteessa itseensä, kontaktilla faattinen eli viestintäkanavien aukipitävä tehtävä ja koodilla metakielellinen eli koodin tunnistamisen ja selventämisen tehtävä. (Fiske 1998, 55-58)

KUVIO 3. Viestinnän perustekijät Jakobssonin mukaan (Fiske 1998, 56)

3.3 Viestinnän historiallinen kehittyminen

Välinevetoinen näköala viestinnän kehitykseen ja menneisyyteen kuvaa karkeasti viestinnän eri muotojen kehitystä, niiden ominaispiirteitä ja suhdetta oman aikansa yhteiskuntaan ja kulttuuriin (Kunelius 2003, 28). Olennaista kehityksessä on ihmisyyshäviöiden taito ja kyky käyttää merkkejä.

<i>Puheen kulttuuri</i>	<i>Kirjoitustaidon kulttuuri</i>	<i>Kirjapainotaidon kulttuuri</i>	<i>Sähköisen viestinnän kulttuuri</i>	<i>Digitaalinen kulttuuri</i>
n X 10 000 vuotta sitten	n X 1 000 vuotta sitten	1440 – luvun puolivälissä	1900-luvun alusta	1990-luvun lopulta
Ihmisten yhteistyö	Vallankäyttö	Demokratisoituminen	Vallan tehostuminen ja sen keinojen riskialttius	Osallistuva demokratia ja/tai tarkentuva kontrolli
Tiedon ja esittäjän kytkentä	Tiedon itsenäistyminen	Objektiivisen tiedon idea (empiirinen realismi)	Tiedon tuoreus sen arvona, monikulttuurisuus (konstruktivismi)	Tiedon suhteellistuminen ja epävarmuus ?
Sosiaalisen minän mekanismi	Kuviteltujen yhteisöjen idut	Julkisuuden idea kuvitellut yhteisöt	Tiivistyvistä massaidentiteeteistä kohti monimuotoisuutta	Identiteetin monimuotoisuus (ja niillä pelaaminen)
Kulttuurien säilyminen ajan yli	Kulttuurin ulottaminen etäisyyksien yli	Etäisyyksien voittaminen	Yhteisen nyt-hetken ja yhteisen (fikttiivisen) tulevaisuuden merkitys	?

KUVIO 4. Välinevetoisen viestintähistorian teemoja ja pääpiirteitä (Kunelius 2003, 53)

Ihminen on viestinyt kautta aikojen. Kaarle Nordenstreng´n ja Margaretha Starck´n (1992, 7) mukaan tiedonvälityksen historiassa on olemassa neljä käännekohtaa, joista ensimmäinen on puhetaidon syntyminen. Puhetaidon rinnalle nouseva piirros- ja kirjoitustaito on heidän mukaansa toinen vaihe. Kunelius (2003, 28) on samoilla jäljillä ja aloittaa välinevetoisen viestinnän historian tarkastelun alkupisteenään Johanneksen evankeliumin aloitus: ”alussa oli siis sana, ihmisen ja kielen historia ovat yhtä pitkiä”. Ihmisen kieli on yhteistyön väline, joka käynnistää kulttuurievoluution, mahdollistaa kokemusten jakamisen, välittää tietoa ja siirtää perinnettä sukupolvelta toiselle. Kehitys puhekulttuurista kirjoitustaitoon on välinevetoisen historian ensimmäinen suuri mullistus. Kirjoitustaidon vaikutukset liittyvät ainakin

- *vallankäyttöön ja yhteisöjen hallintaan*, jolloin ne ylläpitävät ja vahvistavat yhteiskunnallista eriarvoisuutta, vallanjakoa,
- *etäisyyksien voittamiseen*, jolloin kirjallinen kulttuuri ulottuu kauemmas sekä ajallisesti että rajat ylittäen,
- *tietokäsityksen murrokseen*, jolloin kirjoitustaidon kehitys ja leviäminen korostavat viestintää siirron tekniikkana,
- *merkityksen kaventumiseen ja kurinalaistumiseen*, johon vaikuttaa paljolti foneettisten aakkosten synty
- sekä *kuviteltujen yhteisöiden itujen syntymiseen*, jossa ajatellaan kirjoitetun kielen mahdollisuuksia luoda uudenlaista yhteisöllisyyttä.

(Kunelius 2003, 28-37)

Toinen suuri mullistus on siirtyminen kirjoitustaidon kulttuurista kirjapainotaitoon. Nordenstreng ja Starck (1992, 7) kirjoittavat tiedonvälityksen kolmannesta ”vallankumouksesta”, joka tapahtui kirjapainon avulla, kun kirjoitettua sanaa ryhdyttiin monistamaan. Kunelius pohtii sitä, että kirjapainotaito toi mukanaan myös yhteiskunnallista demokratiaa. Kirjallisen aineiston saatavuuden helpottuessa ja arvon alentuessa tiedon hallinta ja salaaminen vaikeutuivat. Toisaalta tätä demokraattisuutta vastaan sotii fakta, että kirja on yhden viestintää monelle – lähettäjän valta ja asema korostuvat. Voisikin sanoa, että kirjapainotaidosta alkaa joukkoviestinnän tarina. Mullistus mahdollisti uuden tiedonkäsityksen murroksen; tekninen kehitys toi tekstit kaikkien luettaviksi. Ajatus objektiivisesta tiedosta ja sen mahdollisuudesta vain vahvistui. (Kunelius 2003, 37-38)

Kuneliuksen (2003, 53) ajattelussa kolmas murros tapahtuu harppauksella typografisesta kulttuurista sähköisen viestinnän kulttuuriin. Artikkelissa Tiedonvälityksen kehitys (Nordenstreng & Starck 1992, 7) tämä sähköinen tiedonvälitys ja -tallennus on nimetty neljänneksi murrosvaiheeksi, joka yhä edelleen jatkaa kehitystään.

Myös Tapio Varis kirjoittaa kirjassaan Tiedon ajan media (1995, 67) inhimillisessä kehityksessä tapahtuneesta kolmesta viestinnän historiallisesta vaiheesta: suullisen, painetun ja elektronisen viestinnän aikakaudesta. Varis kirjoittaa myös nykyajasta pysyvän muutoksen aikana (1995, 132-133) verraten tilannetta esimerkiksi höyrykoneiden teollista tuotantoa mullistaneeseen tulemiseen vuosina 1760-1830, massatuotantoon johtaneeseen sähkövoiman keksimiseen ja käyttöönottoon vuosien 1880-1930 välisenä aikana sekä 1700-luvun teollisen vallankumouksen synnyttäneeseen valistusajatteluun. Informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehitys on aiheuttanut

perinpohjaisen, pysyvän muutoksen. Kehityksen kautta ihminen on saanut uuden, monikansallisen ja globaalin ulottuvuuden viestintäänsä. Olennaisen osan tätä muutosta muodostaa sähköinen viestintä.

3.3.1 Viestinnän digitalisoituminen

Kiteyttäen viestintä on toimintaa, jossa välitetään informaatiota. Digitaalitekniikka soveltuu nykyisin tähän tarkoitukseen erinomaisesti. Digitaalisessa muodossa olevan informaation välittäminen on nopeaa ja edullista tietoverkkojen kautta. Television ja muiden perinteisten viestimien digitalisoitumisella saavutetaan esimerkiksi parempaa kuvan ja äänen laatua. Lisäksi digitaalitekniikka on mahdollistanut kokonaan uudenlaisia viestinnän muotoja, kuten sähköpostin, tekstiviestit ja multimedian. (Keränen & Lamberg & Penttinen 2003, 2)

3.4 Sähköinen viestintä

Sähköinen viestintä on luonteeltaan telelogista viestintää. Teleloginen viestintä on kehittynyt dialogisen, kasvokkain tapahtuvan, ja monologisen viestinnän pohjalta. Dialoginen viestintä on parhaimmillaan dialogisuutta, toisen tai toisten arvostavaa huomioonottamista. Monologisella viestinnällä tarkoitetaan joukkoviestimien lähinnä yksisuuntaisesti tapahtuvaa viestintää, jossa vastaanottajat eivät juuri voi vaikuttaa viestien sisältöön. (Tella 1997, 48)

Teleloginen viestintä sisältää uutta tieto- ja viestintäteknikan mahdollistamaa tietokonevälitteistä viestintää ja palveluja sekä sähköistä ja telemaattista pienryhmä- ja kohdeviestintää, esimerkiksi paikallistason lehdet, radiot, televisio, sähköposti, tietokonekonferenssit, elektroniset ilmoitustaulut ja viestintäverkkopalvelut. Nämä antavat käyttäjälleen huomattavan paljon valtaa päättää, mistä, milloin ja miten viestitään. Tella (1997) on viitannut artikkelissaan Balleen (1991), joka korostaa viestintäteknikoiden kehityksessä tunnistettavaa kaksoisemansipaatiota, jossa käyttäjä vapautuu sekä ajan että paikan rajoituksista, mutta samalla myös lähiviestinnän asettamista rajoista. (Tella 1997, 48–49) Esimerkiksi sähköpostiviestinnän tasa-arvoa lisäävä vaikutus on suurelta osin yhteydessä siihen, että viestijöiden kesken ei tarvita lähikontaktia. Viestijät voivat pysyä näkymättöminä, jolloin heidän sukupuolensa, ulkonäkönsä, ammattiasemansa, koulutustasonsa tai

esiintymistaitonsa ei vaikuta vuorovaikutukseen samassa määrin kuin välittömässä kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa. (Tella, Vahtivuori, Vuorento, Wager & Oksanen 2001, 53)

Savolainen (1998, 19-20) on tutkinut tietoverkkojen käyttöä haastattelemalla erilaisia käyttäjiä. Tutkimuksessa todetaan, että sähköposti korvaa jossakin määrin puhelinta ja kasvokkaista viestintää. Tietoverkkopalvelut eivät kuitenkaan syrjäytä muita viestimiä tai viestintäkäytäntöjä, vaan pikemminkin täydentävät niitä omilla vahvuusalueillaan.

Perusedellytyksenä sähköiselle viestinnälle on laitteiston käyttömahdollisuudet, jotka ovat riippuvaisia muun muassa laitteiston saatavuudesta, motivaatiosta sekä käyttötaidoista. Nurmelan ja Sirkiän mukaan ansiotuloilla on jonkin verran merkitystä laitteiston käyttöön liittyen, mutta niitä enemmän ratkaisee motivaatio tai tarve (Nurmela & Melkas & Sirkiä & Ylitalo & Mustonen 2004, 64).

3.4.1 Sähköisen viestinnän etuja ja haittoja

Sähköisessä viestinnässä on monia hyviä puolia. Esimerkiksi sähköpostikeskustelu ei ole aikaan ja paikkaan sidottua, vaan sähköpostiviestejä voi lukea ja kirjoittaa itselleen sopivana hetkenä, niin kotona kuin työssäkin (Tella ym. 2001, 53). Näin ollen sähköposti antaa ihmiselle mahdollisuuden suunnitella oman aikataulunsa ja vapauttaa aikaa käytettäväksi mielekkäisiin työtehtäviin. (Alasilta 2000, 94) Saapuvien viestien varalta ei tarvitse jäädä päivystämään, vaan ne jäävät odottamaan lukemista (Järvinen 2000, 24).

Sähköpostin suuri etu on sen tekninen välitysnopeus. Viesti kulkee lähettäjän koneesta vastaanottajalle muutamassa sekunnissa. Viivettä saattaa syntyä lähinnä, kun vastaanottaja ei lue postiaan. Lisäksi lähettäjän on mahdotonta tietää, milloin vastaanottaja on todella lukenut viestin. (Alasilta 2000, 94; Järvinen 2000, 25) Saapuneita sähköposteja on helpompi hallita kuin saapuneita paperiviestejä. Paperit on kansioitava mappeihin, mutta sähköpostien järjestely käy hiirellä siirtäen. (Järvinen 2000, 24) Sähköposti voidaankin nähdä ekologisena viestimenä, koska paperia säästyy. Myöskään jakelu ei kuluta entisiä määriä polttoainetta ja kuljetuskalustoa. (Alasilta 2000, 95) Viestimenä sähköposti on kohtuuhintainen. Postit kulkevat osana yleistä internetliikennettä, josta maksetaan joko kiinteä kuukausihinta tai puhelinyhtiölle menevä minuuttiveloitus. Lähetettyjen viestien määrä ei vaikuta hintaan. (Järvinen 2000, 25)

Tavallisesti sähköpostin käyttö edellyttää internet-yhteyttä. Viime vuosina vakavaksi ongelmaksi ja sähköpostiviestinnän vaaratekijäksi ovat muodostuneet verkon kautta leviävät tietokonevirukset. Ne ovat haittaohjelmia, jotka siirtyvät käyttäjän tietokoneeseen tavallisesti sähköpostiliitteiden konekielisinä tiedostoina, esimerkiksi exe- tai com-loppuisina tiedostoina. Erittäin haitallisiksi ovat osoittautuneet sellaiset virukset, jotka lähettävät tartuttamansa tietokoneen sähköpostiosoitelistan avulla virusohjelman liitetiedostona muihinkin tietokoneisiin käyttäjän tietämättä. Nykyiset virukset pystyvät tarttumaan koneesta toiseen vaikka käyttäjä ei avaisi virusta kantavaa liitettä. Utta on myös se, että virus voi aktivoitua käyttäjän selaillessa saastunutta verkkosivua. (Tella ym. 2001, 59)

Samanlaiseen kategoriaan kuin virukset kuuluu myös roskaposti. Roskaposti tarkoittaa saman viestin lähettämistä usealle henkilölle tai useaan uutisryhmään ilman vastaanottajien ennakkosuostumusta. Usein roskapostiviestissä mainostetaan jotain tavaraa tai palveluja. Lainsäädännön kannalta on oleellista, että viestit ovat sisällöltään mainoksia. (Puolamäki 2004)

3.4.2 Sähköpostiviestinnän luonteesta

Sähköpostia voidaan luonnehtia demokraattiseksi ja tasa-arvoiseksi viestimeksi. Sähköpostiviestintään usein liittyvän epämuodollisuuden on todettu alentavan kynnystä esittää kysymyksiä ja omia mielipiteitä myöskin ylemmässä muodollisessa asemassa oleville ja tuntemattomille ihmisille. (Tella ym. 2001, 53)

Sähköpostiviesti luo lähettäjästään mielikuvan vastaanottajalle. Tilanteeseen sopimaton tai hutiloiden kirjoitettu viesti luo ihmisestä tai organisaatiosta huonoa kuvaa. (Alasilta 2000, 93) Sähköpostissa käytetty kirjallinen viestintä voi tuottaa ongelmia henkilölle, joka ei ole tottunut viestimään kirjoittamalla. Tavallisessa sähköpostiviestinnässä lähettäjällä on aikaa muotoilla viestiään. Tilanne pahenee, kun sähköpostia käytetään vuorovaikutteisen keskustelun välineenä. Tällaiseen kirjalliseen vuorovaikutukseen perustuvana viestimenä sähköposti suosii aktiivisia ja taitavia kirjoittajia. Usein käy niin, että esiintymistaitoiset tai -haluiset tai korkeammassa ammattiasemassa olevat henkilöt hallitsevat keskustelua, kun taas aremmat tai alemman ammatillisen statuksen omaavat eivät uskalla avata suutaan. (Marttunen 1997, 284)

3.4.3 Sähköisen viestinnän käyttökielestä

Sähköpostikieli on yleensä jotain kirjoitetun ja puhutun kielen välimaastossa olevaa, usein epämuodollista viestintää. Sähköpostikieltä luonnehditaan usein kirjoitetuksi puheeksi, jossa teksti on puhekieltä strukturoidumpaa ja harkitumpaa, mutta sisältää tavallisesti monia puhekielen ilmaisuja ja syntaktisia epätäsmällisyyksiä. Toisaalta sähköpostin avulla voidaan välittää myös ennakkoon suunniteltuja, kirjallisempaan tyyliin tähtäviä viestejä. Näissä viesteissä kokonaisuudet ovat järjestelmällisemmin esiteltyjä, teksti on yhtenäisempää ja kieliopillisesti oikeampaa. (Tella 1992, 247–248)

Sähköpostin käyttö on aina kirjallista viestintää. Kirjallisesta luonteesta johtuen sähköpostin käyttö dokumentoi itsensä ja viesteihin on helppo palata. Kirjallinen luonne sopii hyvin myös tilanteisiin, joissa viestintä tapahtuu muulla kuin omalla äidinkielellä. On helpompi lukea ja kirjoittaa vieraskielistä viestiä tietokoneella kuin yrittää selvittää asioita vaikkapa puhelimesta (Järvinen 2000, 25). Sähköposti tehostaa tiimityötä. Se mahdollistaa tiiviin yhteydenpidon ja jatkuvan dialogin ja voi siten parantaa yhteistyösuhdetta. (Alasilta 2000, 97) Sähköposti mahdollistaa laajojen asiakokonaisuuksien lähettämisen. Lisäksi viestiin voi yhdistää tiedostoja, kuten kuvaa tai ääntä. (Haasio & Rauhala 2002, 18)

Sähköpostiviestintä on usein asiapainotteista ja lyhyen informaation välittämiseen tähtäävää. Monien mielestä sähköpostiviesti onkin parhaimmillaan faktojen ja muun neutraaliksi koetun informaation välittämisessä. Sähköposti viesti koetaankin usein kylmäksi, koska siinä ei ole samaa nonverbaalista viestintää ja sosiaalisia vihjeitä, jotka sävyttävät kaikkia kasvokkaisia viestintätilanteita. (Tella ym. 2001, 57)

3.4.4 Vuorovaikutus ja vihjeettömyys tietoverkossa

Matikainen (2001, 25) esittelee jaottelun, jossa myös välineillä on vaikutusta vuorovaikutusprosessiin.

1. kahden henkilön välinen tekstipohjainen vuorovaikutus
2. useamman henkilön välinen tekstipohjainen vuorovaikutus
3. vahvasti kontekstiin sidottu useamman henkilön välinen tekstipohjainen vuorovaikutus

4. puheeseen perustuva vuorovaikutus
5. äänen, kuvan ja tekstin hyödyntäminen vuorovaikutuksessa

Kaikkien edellä mainittujen tasojen toteutuminen tietoverkossa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa on nykyisin mahdollisia. Arkipäiväisessä käytössä, kuten esimerkiksi sähköpostin kaltaista kommunikointitapaa käytettäessä, toteutuvat lähinnä tasot yhdestä kolmeen. Ylipäätään tekstipohjaisen viestinnän katsotaan parantavan mahdollisuuksia dialogiin. (Matikainen 2001, 25, 48)

Sosiaalisella vihjeettömyydellä tarkoitetaan, että tietokonevälitteinen viestintä sallii vähemmän sosiaalisten vihjeiden välittämistä, kuten sanatonta viestintää, mikä aiheuttaa viestintään ominaispiirteitä, kuten asiapitoisuuden keskittymisen (Matikainen 2001, 26). Näkökulma jättää sosiaalisen kontekstin vähälle huomiolle. Tietoverkoissa tapahtuva vuorovaikutus ei toisin sanoen ole yksioikoisesti tietynlaista, vaan vaihtelee eri tilanteissa ja käyttötarkoituksissa. Sosiaalisen vihjeettömyyden kannalta on myös tärkeä havainto, että viestiin liittyy aina metaviesti eli ”viesti siitä, miten jokin toisen viesti tulisi tulkita” (Vesala 2001, 163). Arkisessa vuorovaikutuksessa tiedämme useimmiten, onko jokin viesti tarkoitettu esimerkiksi moitteeksi tai vitsiksi. Nonverbaalinen viestintä määrittää paljon tätä viestien metatasoa. Vaikka nonverbaalinen viestintä verkossa puuttuu, ei voida väittää ettei siellä olisi viestinnän metatasoa. Vihjeitä viestien oikeaan tulkintatapaan on vain vähemmän, mikä aiheuttaa toisinaan hämmennystä ja saattaa johtaa viestien vääristymiseen ja tätä kautta vääriin tulkintaan. Vihjeitä viestien metatasosta antavat vaikkapa kirjoitustyyli ja hymiöt. (Matikainen 2001, 27) Lisäksi sosiaalisen vihjeettömyyden on katsottu vähentävän tietoisuutta itsestä ja muista, mistä voi olla seurauksena ns. fleimaus, joka tarkoittaa emotionaalisen vihamielisyyden osoittamista. (Matikainen 2001, 26)

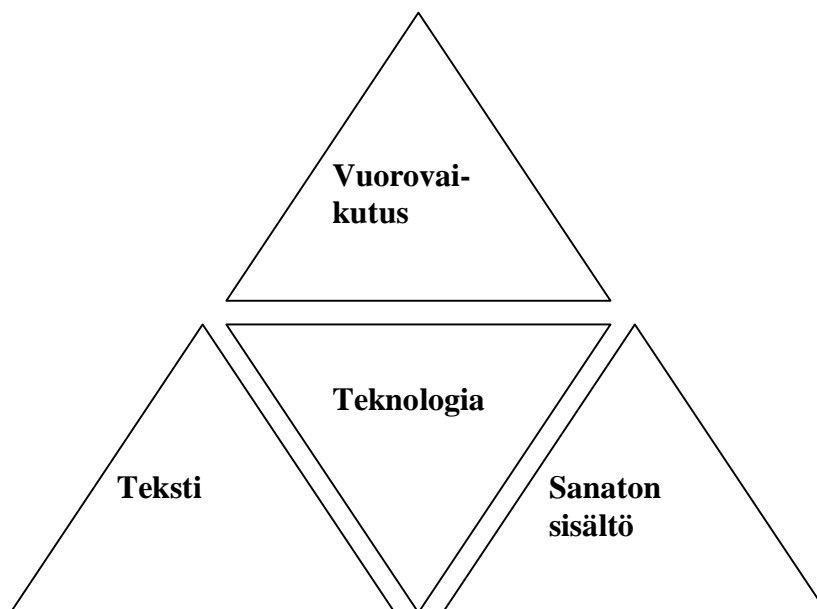
3.4.5 Sähköisen viestinnän käyttötilanteista

Paljon pohdintaa on herättänyt kysymys, millaisiin tilanteisiin sähköpostin käyttö viestimenä oikeastaan sopii. Jokaisen sähköpostin käyttäjän pitäisi oppia luonnostaan tunnistamaan, milloin on parempi soittaa tai tavata, mitkä asiat edelleen kannattaa lähettää – – paperilla. Sähköpostin käyttäjän onkin hyvä kysyä itseltään, tekeekö mieli käyttää sähköpostia siksi, että on niin vaikeaa tai vastenmielistä kertoa asiaa kasvokkain tai edes puhelimitse. (Alasilta 2000, 87–88)

Savolainen (1998) esittelee kirjassaan Daftin ja Lengelin (1986) kehittämän Media Richness –teorian. Tämän teorian mukaan eri viestintävälineiden valinta eri tarkoituksiin pohjautuu rationaaliseen harkintaan siitä, missä määrin eri viestintävälineiden ominaisuudet vastaavat viestien sisällöllisiä piirteitä. Mitä moniselitteisemmän ja vivahteikkaamman viestin uskotaan olevan kyseessä, sitä ilmaisuvoimaisempi ja siinä mielessä rikkaampi viestintäväline pyritään valitsemaan. Niinpä kasvokkainen kontakti sopii esimerkiksi sähköpostia paremmin viestintään, jonka avulla pyritään selvittämään monia eri näkökohtia ja tulkintamahdollisuuksia sisältäviä viestejä. (Savolainen 1998, 19–20)

3.4.6 Sähköisen viestinnän käyttötaidoista

Alasillan (2000) mukaan tehokas sähköpostin käyttö edellyttää verkkoajan laajaa kirjoitustaitoa. Laaja kirjoitustaito sisältää taidon tuottaa nopeasti tehokasta tekstiä, taidon vastata viesteihin tehokkaasti ja tyylikkäästi, taidon hyödyntää sähköpostin tekniikkaa ja taidon ottaa huomioon sanattomat merkitykset.

KUVIO 5. Verkkoajan laaja kirjoitustaito (Alasilta 2000, 100)

Samat aihealueet tulevat esiin myös Viherän (2000) määrittelemissä kahdeksassa taidossa, jotka nykyisen viestintäyhteiskunnan kansalaisen tulisi ottaa haltuun:

1) Osata teknisesti käyttää erilaisia viestintävälineitä ja valita kuhunkin tilanteeseen oikea väline.

Viestintäkulttuurin muutos tuo tullessaan myös vaatimuksen kuhunkin tilanteeseen oikean viestintävälineen valitsemisen osaamisesta. Viestijällä tulee olla viestintätaju, milloin sopii soittaa, milloin lähettää sähköposti, vai olisiko suorastaan paras lähestyä ensin kirjeellä.

2) Osata laatia oma viesti kulloisenkin viestintävälineen ja -tilanteen mukaisesti.

Lähtäjän on hallittava väline ja huomioitava miten muotoilla viesti mahdollisimman tehokkaasti eri tilanteissa (Haasio & Rauhala 2002, 15). Taitava viestijä erottaa puhutun ja kirjoitetun kielen toisistaan ja pystyy soveltamaan tätä tietoa omassa kommunikoinnissaan.

3) Osata vastaanottaa sanoma ja tulkita lähtäjän merkityskoodi oikein.

Nykyään ihmiset tarvitsevat medialukutaitoa tai laajaa lukutaitoa, johon sisältyy tekstinlukemisen nopea ja monipuolinen perustekniikka, taito tulkita kuva- ja ääniaineistoa, tietotekniikan perusosaaminen, ruutulukemisen rutiini, taito löytää ja käyttää verkon sisältöjä ja palveluja sekä valmius vuorovaikutukseen (Alasilta 2000, 34–54). Lisäksi tulee osata vastaanottaa ihan tavallisia arkisia viestejä ja tulkita niitä lähtäjän tarkoittamassa merkityksessä. Viestin lähtäjällä on päävastuu viestin oikeasta tulkinnasta, mutta vastaanottajan kyky lukea merkkejä, ilmeitä ja äänenävyä edesauttaa viestien oikeaa tulkintaa.

4) Osata osallistua viestinnällisiin vuorovaikutusprosesseihin.

Yksilön on kyettävä kommunikoimaan eri tahojen kanssa sujuvasti. Se vaatii sosiaalisia kommunikaatiotaitoja. Verkossakin on oma netikettinsä, joka on käytössä keskusteluryhmissä, sähköpostilistoilla, uutisryhmissä ja sähköpostiviesteissä. On tiedettävä, mikä on sopivaa ja mikä ei ole asianmukaista käyttäytymistä. Vaikka tietoverkkoja syytetään usein sosiaalisia taitoja heikentäväksi, käytännössä niissä liikkuvan on hallittava verkon sisäiset sosiaaliset kommunikaatiotavat. (Haasio & Rauhala 2002, 16)

5) Osata arvioida viestin luotettavuutta.

Tietoverkot ovat pullollaan informaatiota, josta vain murto-osa on kelvollista tietoa. Saamme sähköpostitse runsaasti materiaalia, jonka tarkoitusperistä ja alkuperästä emme voi olla varmoja. Yksi esimerkki tällaisesta on sähköpostimainonta. (Haasio & Rauhala 2002, 16)

6) Ymmärtää tietosuojan merkitys

Aina kun olet yhteydessä Internetiin, liikkeitäsi voidaan tarkkailla. Se mitä teet ja millaista tietoa välitä esimerkiksi sähköpostitse, voidaan selvittää. (Haasio & Rauhala 2002, 17)

7) Osata käyttää viestintävälineitä jokapäiväisen toiminnan sujumiseksi

Sähköpostin ja muiden viestintävälineiden tarkoitus on helpottaa jokapäiväistä toimintaa ja tehdä asioiden hoitamisesta entistä sujuvampaa. (Haasio & Rauhala 2002, 17)

8) Kyky ymmärtää viestejä välittävien verkostojen rakenteita ja palveluja; miten ne yhteiskunnan perusrakenteissa vaikuttavat oman toiminnan järjestämismahdollisuuksiin.

Käyttäjän täytyy hallita kaikkia viestintävälineitä tehokkaasti, jolloin hän osaa valita tilanteeseen sopivan viestintätavan. (Haasio & Rauhala 2002, 18)

3.5 Uusi ja vanha media

Nykyaikana voidaan erotella uusi ja vanha media. Vanhaa mediaa edustaa perinteinen media, joukkoviestintä. Uusi media eroaa tästä ja sen keskeisin väline on tietokone, joka mahdollistaa digitaalisen informaation välityksen ja muokkauksen sekä erilaisten toimintojen ohjelmoidun automatisoinnin. Uutena medianä pidetään mm. hyper- ja multimedialla, romppua (CD-ROM), virtuaalitodellisuutta (VT), ´vuorovaikutteista´ televisiota ja tietoverkkoa.

Uudella ja vanhalla medialla on paljon eroja:

Perinteisen median ominaispiirteitä ovat mm.

- yksisuuntainen lähetys yhdeltä-monelle
- kaikille sama sisältö
- samanaikainen ja tiettyyn aikaan tapahtuva jakelu

- staattisuus eli muuttumaton tai lopullinen sisältö

Uuden median ominaispiirteitä ovat mm.

- digitaalisuus
- verkottuneisuus
- reaaliaikaisuus/päivitettävyys/dynaamisuus
- kaksisuuntaisuus – monelta-monelle tai monelta-yhdelle
- vuorovaikutteisuus
- ohjelmoitu automatisointi
- virtuaalinen ympäristö eli tieto tilana
- henkilökohtaisuus ja filterit

(Tarkka, Hintikka & Mäkelä 1996, 2-18)

4 Tietoturvasta

Tietokoneiden kovalevyille kertyy valtavat määrät niillä luotua informaatiota, jonka merkitys ja arvo on usein suurempi kuin laitteistolla itse. Erityisesti yrityksillä tietoturvan merkitys on korostunut. Useiden työntekijöiden työpanos voi olla tallennettuna sähköiseen muotoon, jolloin tietojen menettäminen olisi katastrofi ja uhka koko yrityksen toimeentulolle. (Paananen 1999, 312.) Tieto voi olla myös luonteeltaan salaista, eli tarkoitettu vain tietylle henkilölle tai käyttäjärhymälle. Tällöin tietoturvalla pyritään estämään tiedon joutuminen asiaankuulumattomille tahoille.

Internetiin yhteydessä olevien tietokoneiden määrä kasvaa jatkuvasti ja yhä useampia asioita hoidetaan internetin kautta. Esimerkiksi pankkiasioiden hoitaminen, kirjastopalveluiden käyttäminen, sähköpostin käsittely ja etätyöskentely ovat toimia, joissa tarvitaan aineiston suojaamista ulkopuolisilta. Näiden kaikkien toimien yleistyessä yleistyy myös tarve oman käyttöympäristön suojaamiseen ja mahdolliseen eristämiseen. (Paananen 1999, 312.)

Virukset ovat ohjelmia, jotka on suunniteltu kopioitumaan ja leviämään itsenäisesti. Ne ovat ohjelmoitu hankaloittamaan tietokoneella työskentelyä. Virukset voivat tuhota isäntäkoneidensa tiedostoja tai tyhjentää koko kovalevyn. Aiemmin virukset levisivät levykkeiden ja CD-levyjen välityksellä, nykyään pääosin verkkoyhteyksien, imuroitujen ohjelmien ja sähköpostin, erityisesti liitetiedostojen avulla. (Paananen 1999, 329-331 ks. Wiio 2000, 73)

Mikäli tietokone on yhteydessä lähiverkkoon tai internetiin, on virusriski olemassa. Virustartuntojen riskiä voidaan pienentää hankkimalla luotettava virustentorjuntaohjelmisto ja pitämällä se ajan tasalla. Internetistä ladattavat tiedostot tulisi hankkia vain luotettavista lähteistä. Sähköpostissa tuntemattomilta tulevien liitteiden suorittamista on syytä välttää ennen virustarkistusta. Virukset aktivoituvat yleensä kun sen ohjelma käynnistetään, mutta esimerkiksi sähköpostivirus saattaa käynnistyä jo viestiä lukiessa (Flyktman 2004, 399). On hyvä myös varmistaa, ettei sähköpostiohjelma avaa liitteitä automaattisesti. Liitteitä lähetettäessä tekstinkäsittelydokumentit tulisi lähettää rtf-formaatissa virustartuntojen välttämiseksi. (Paananen 1999, 322.)

4.1 Tietoturvallisuuden käsitteitä

Tietoturvallisuuden voidaan nähdä koostuvan seuraavista perustekijöistä: tiedon luottamuksellisuus, eheys, käytettävyys, kiistämättömyys, pääsynvalvonta sekä tarkastettavuus jälkikäteen. Näillä pyritään takamaan organisaation tai yksilön hallussa olevien tietojen käyttökelpoisuus sekä estämään asiaton käyttö. (Paananen 1999, 312.)

Luottamuksellisuudella kuvataan tietoa tai tiedonkäsittelyjärjestelmää, joka ei ole luvattomasti saatavilla, eikä paljastettavissa muille kuin asianosaisille. Eheydellä tarkoitetaan sitä, että syöttötiedot ovat oikeita eikä tietoa tai järjestelmää voi tuhota tai muuttaa luvattomasti. Käytettävyyden periaatteen mukaan tiedon tulee olla käytettävissä ja käyttökelpoista asianosaisille. Kiistämättömyys merkitsee sitä, ettei tietoja käsittelyyn osallistunut henkilö jälkikäteen voi kiistää osuuttaan. Pääsynvalvonnalla pyritään estämään järjestelmän luvaton käyttö. Tietojen tarkasteltavuus jälkikäteen viittaa myöhemmin mahdollisesti tapahtuvaan sisällön, ajankohdan ja osapuolten tunnistamiseen. (Paananen 1999, 312-313.)

4.2 Internetin tietoturvaratkaisuja

Tapaa, jolla tietoliikenteen osapuolet keskustelevat keskenään, kutsutaan protokollaksi. Protokolla eli yhteyskäytäntö määrittelee säännöt yhteyden luomiseen, tiedon siirtoon ja yhteyden päättämiseen. Lisäksi protokolla sisältää tilannekohtaiset menettelytavat yhteyden katkeamisen, tiedon vääristymisen tai viestien katoamisen varalle. (Paananen 1999, 203-204)

Tietoliikenneprotokollat suunniteltiin alun perin 1960-70-luvulla vain pienten yhteisöjen sisäiseen käyttöön. TCP/IP-protokollat tehtiin myös mahdollisimman avoimiksi uusien tietoliikennesovellusten rakentamista varten. Tästä johtuen näiden protokollien turvallisuus ei täysin vastaa nykyisten internetverkon käyttäjien tarpeita. Käyttäjämäärän suuri nousu on lisännyt myös väärinkäyttäjien määrää. Tämä tietoturva-aukkojen hyödyntäminen näkyy esimerkiksi piratismiina, virusten levityksenä, tietokoneisiin tunkeutumisina, tietojen anastuksina sekä muuna tietojen väärinkäyttönä. Turvallisuutta voidaan lisätä esimerkiksi kertakäyttöisillä salasanoilla,

automaattisilla virustarkistuksilla, palomuureilla sekä erilaisilla salausmenetelmillä. (Paananen 1999, 319)

4.2.1 Palomuri

Tietoturvallisuuden vuoksi monet internetin käyttäjät haluavat rajata pääsyoikeuksia omaan sisäiseen verkkoonsa tai yksittäiselle koneelle. Tähän tarkoitukseen rakennetut palomuurit rajoittavat liikennettä joko yksittäisen tietokoneen ja ulkoisen verkon, tai sisäisen ja ulkoisen verkon välillä. Toiminta perustuu siihen, että kaikki informaatio johdetaan palomuurin kautta, jolloin ei-toivottu liikenne pysäytetään. Palomuri toimii molempiin suuntiin: sekä liikenne verkosta koneeseen, että koneesta verkkoon on valvottua (Ogletree 2001, 601). Käyttämällä palomuureihin yhdistettyä salakirjoitusmenetelmää voidaan yhteistyökumppanien verkot yhdistää turvallisesti julkisen verkon kautta. (Paananen 1999, 320 ks. Hyppönen & Lammi 2002, 43.)

4.2.2 Salausmenetelmistä

Salausmenetelmillä pyritään varmistamaan tietojen luottamuksellisuus, eheys ja kiistämättömyys. Salausmenetelmien soveltuvuutta arvioitaessa lähtökohtana ovat salausmekanismit, joiden murtaminen ei laskennallisesti ole järkevää. Sellaisia menetelmiä, joiden murtaminen nykyisillä, hyökkääjän saatavissa olevilla laskentaresursseilla ei ole mahdollista, kutsutaan vahvoiksi salausmenetelmiksi. Nykyisten tietokonelaitteiden laskentakapasiteetti mahdollistaa helposti vahvojen salausmenetelmien käytön tiedon suojauksessa. (Viestintävirasto 2004c)

4.2.2.1 SSL-salaus

Internet-sivujen suojaukseen käytetään useimmiten SSL-protokollaa (Secure Sockets Layer). SSL on Netscapen on kehittämä salausprotokolla, jonka tehtävänä on salata tunnistus käyttäjän ja palvelimen välillä, tunnistaa palvelin sekä neuvotella liikeenteessä käytettävä salaus. SSL-protokollaa käytetään yleisesti pankkipäätelyhteysien suojaamismenetelmänä ja useimmat internetin TCP-protokollaa käyttävät sovellukset voidaan suojata SSL:n avulla. TCP-protokolla varmistaa IP-protokollan avulla lähetettyjen datapakettien oikean järjestyksen ja tehokkaan pakkaamisen (Ogletree 2001, 232). Käyttäjätunnusten ja salasanojen käytön lisäksi myös

henkilövarmenteiden (henkilökortin) käyttö on SSL-protokollassa mahdollista (Paananen 1999, 323-324; Viestintävirasto 2004).

5 Lait ja asetukset

Sähköisen viestinnän toteuttamisessa on yleensä mukana viestin lähettäjän ja vastaanottajan lisäksi useita muita osapuolia. Sähköisestä viestinnästä tallentuu lisäksi viestintäverkkoon jälkiä, eli tunnistamistietoja. Näiden käsittelyn on katsottu edellyttävän henkilötietolain lisäksi erityissääntelyä. (Viestintävirasto 2004b.)

Kirjesalaisuutta on aiemmin suojeltu oikeudettomalta puuttumiselta perusoikeussäännöksiin sekä rikoslain kirjesalaisuutta koskevin rangaistussäännöksiin. Samoin postitoimintaa on säännelty erityislainlailla. Näitä lukuunottamatta kirjeiden käsittelystä ei ole ollut erityisiä säännöksiä, vaan kirjeiden käsittely on tapahtunut vakiintuneiden tapojen mukaisesti. Nykyään myös sähköistä viestintää turvataan Suomen perustuslain kirjesalaisuutta koskevalla säännöksellä sekä rikoslain viestintäsalaisuuden loukkausta koskevalla säännöksellä. (Viestintävirasto 2004b.)

Internetissa tapahtuvan liikenteen lisääntymisen ja monipuolistumisen johdosta annettiin vuonna 2004 sähköisen viestinnän tietosuojalaki, jonka tarkoituksena on turvata sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden ja yksityisyyden suojan toteutuminen. Lain tarkoituksena on myös edistää sähköisen viestinnän tietoturvaa ja siihen liittyvien palvelujen tasapainoista kehittymistä. (Viestintävirasto 2004b.)

5.1 Sähköisen viestinnän tietosuojalaista ja sen soveltamisalasta

Sähköisen viestinnän tietosuojalakia sovelletaan mm. yleisissä viestintäverkoissa tarjottaviin verkkopalveluihin, viestintäpalveluihin ja lisäarvopalveluihin. Verkkopalvelulla tarkoitetaan avoimelle käyttäjäpiirille suunnattua viestien siirtoon, jakeluun tai tarjollapitoon tarkoitettua viestintäverkon tarjoamista. Viestintäpalvelulla tarkoitetaan rajoittamattomalle käyttäjäpiirille tarjottua, teleyrityksen toteuttamaa viestien siirtämistä, jakelemista tai tarjolla pitämistä viestintäverkossa. Lisäarvopalvelu perustuu tunnistamistietojen tai paikkatietojen käsittelyyn muuta tarkoitusta kuin verkkopalvelun tai viestintäpalvelun toteuttamista varten. Lakia ei sovelleta

rajoitetuille käyttäjäpiireille tarkoitettuihin verkkoihin, ellei näitä ole liitetty yleiseen viestintäverkkoon. (SVTSL 516/2004, 2§ ja 3§)

5.1.1 Yksityisyyden ja luottamuksellisen viestin suoja

Sähköisen viestinnän tietosuojalain toinen luku käsittelee tilannetta, jossa viesti on mennyt jollekin muulle kuin asianosaiselle (SVTSL 516/2004, 5§ ja 8§). Viestillä tarkoitetaan osapuolten välillä tai vapaasti valikoituville vastaanottajille välitettävää puheviestiä, puhelua, sähköpostiviestiä, tekstiviestiä tai muuta sanomaa (Helopuro 2004, 43).

Yksityiselle taholle suunnattu viesti ja sen tunnistamistiedot ovat luottamuksellisia, jollei laissa toisin säädetä. Yleisesti vastaanotettavaksi saatetun viestin tunnistamistiedot ovat aina luottamuksellisia (SVTSL 516/2004, 4§). Luottamuksellista viestiä ja sen tunnistamistietoja saa käsitellä vain erikseen laissa säädettyihin tarkoituksiin (Helopuro 2004, 46).

Tunnistamistiedolla tarkoitetaan sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004, 2§) mukaan tietoa, joka on yhdistettävissä käyttäjään ja jota käsitellään viestintäverkoissa viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi (SVTL 516/2004, 2§). Tunnistamistiedosta käy tyypillisesti ilmi puhelinkeskustelun osapuolet, sähköpostiviestinnän osapuolet tai millä Internet-sivustolla kukin käyttäjä liikkuu (Helopuro 2004, 19-20).

Luottamuksellisen ja hänelle tarkoittamattoman viestin saanut henkilö ei saa ilman viestin lähettäjän tai vastaanottajan suostumusta ilmaista viestin sisältöä tai käyttää sitä hyväkseen (SVTSL 516/2004, 5§ ja 8§). Kyseessä voi olla esimerkiksi erehdyksessä saatu viesti, jota vastaanottaja ei ole itse aktiivisesti toimien saanut. Tällaisen viestin vastaanottajalle syntyy vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto viestin tunnistamistiedoista ja sisällöstä (Helopuro 2004, 51).

5.1.2 Viestinnän tietoturva

Teleyritys on velvollinen huolehtimaan palvelujensa tietoturvasta. Yhteisötilaaja on omalta osaltaan velvollinen huolehtimaan käyttäjiensä tunnistamistietojen tietoturvasta. Yhteisötilaajalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän tietosuojalaissa viestintäpalvelun tilaajana toimivaa yhteisöä, joka

käsittelee viestintäverkossaan käyttäjiensä luottamuksellisia viestejä ja tietoja (SVTSL 516/2004, 19§). Yhteisötilaajana voi toimia esimerkiksi osakeyhtiö, valtion virasto tai yliopisto (Helopuro 2004, 15).

Teleyrityksellä on oikeus ryhtyä toimiin tietoturvasuutta vaarantavien tekijöiden poistamiseksi, mikäli toimet ovat välttämättömiä. Viestin sisältöön puuttuminen sen tarkastamiseksi ja poistamiseksi on sallittua ainoastaan teknisin keinoin ja vain siinä tapauksessa, että viestin epäillänsä sisältävän tietoturvaa vaarantavia tekijöitä. (SVTSL 516/2004, 20§)

Teleyrityksen on ilmoitettava tarjoamansa palvelun tietoturvaan kohdistuvasta uhkasta välittömästi tilaajalle ja kerrottava mahdollisista toimenpiteistä. Merkittävistä tietoturvaloukkauksista teleyrityksen on ilmoitettava viestintävirastolle. Torjuttuaan tietoturvauhkan tai poistettuaan häiriön on teleyrityksen tiedotettava toimistaan ja niiden mahdollisista vaikutuksista palvelun käyttöön. (SVTSL 516/2004, 19§)

6 Kulttuurinen tietoyhteiskuntamme

Tietoyhteiskunnalla tarkoitetaan yhteiskuntaa, jossa keskeisiä tuotantovälineitä ovat informaatio ja siihen perustuva osaaminen. Tietoyhteiskunnan edeltäjinä pidetään tavallisesti maatalousvaltaista yhteiskuntaa, teollisuuden perustuvaa yhteiskuntaa ja palveluvaltaista yhteiskuntaa. Uusi tuotantotapa hallitsee uutta yhteiskuntaa, mutta ei korvaa kokonaan aikaisempia tuotantotapoja.

Tietoyhteiskunnalle ominaista on verkottuminen. Tietokoneita, televiestintävälineitä ja tietokantoja yhdistävät tietoverkot. Verkostomaisessa yhteiskunnassa organisaatiot ja palvelut eivät välttämättä esiinny fyysisessä muodossa, vaan niihin osallistuvia toimijoita saattaa yhdistää vain yhteinen tietoverkko. Verkoissa mahdollistuu joustavasti erilaisten palveluiden tarjoaminen erilaisille yleisöille. Näin myös pieniä erityisryhmiä voidaan palvella tehokkaammin. Samalla maantieteellisten etäisyyksien tai valtioiden välisten rajojen merkitys tiedonsiirrossa vähenee. Uutena työmuotona on syntynyt tietotekniikan sovellusten mahdollistama etätö. (Opetusministeriö 1996, 18)

Teknologian kehitys avaa monia uusia mahdollisuuksia, kuten työtehtävien suorittaminen entistä nopeammin ja tehokkaammin. Samalla muutokseen liittyy kuitenkin uudenlaisia yhteiskunnallisia ongelmia. Automatisoitumisesta johtuvan tehokkuuden kasvaessa saattaa työvoiman tarve vastaavasti vähentyä, jolloin syntyy työttömyyttä. Eriarvoisuus saattaa eri ihmisryhmien välillä muutoksen myötä lisääntyä. Keskeinen kysymys onkin saavatko kaikki kansalaiset yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja toimia informaatioteknologisessa yhteiskunnassa. Kaikilla ei ole tietotekniikan käyttöön ja tiedon käsittelyyn ja hallintaan tarvittavia tietoja ja taitoja. Lisäksi on ihmisryhmiä, jotka eivät halua käyttää tietotekniikkaa. Toisaalta tiedon saatavuudella on taloudelliset kynnyksensä. Laitteet, teleyhteyksien käyttö sekä suurin osa palveluista ovat maksullisia. (Opetusministeriö 1996, 19)

Yhteiskuntamme on voimakkaasti kehittymässä tietoon perustuvaksi yhteiskunnaksi. Informaatioteknologian kehitys ja sen tuomat muutokset näkyvät laajasti koko yhteiskunnassa: elinkeinoelämän ja teollisuuden rakenteissa ja toiminnoissa, koulutuksen ja tutkimuksen edellytyksissä, ihmisten toimintaympäristössä sekä työssä että vapaa-aikana. Tietotekniikan laajenevalla käytöllä on myös syvä vaikutus kulttuuriin. (Opetusministeriö 1996, 7)

6.1 Pyrkimyksiä tietoyhteiskunnan kehittämiseksi

Opetusministeriön asettaman asiantuntijaryhmän oli määrä vuoden 1995 aikana selvittää digitaalisen teknologian vaikutuksia kulttuurin kehitykseen sekä kulttuuripolitiikan kehittämistarpeita tietoyhteiskunnassa ja tiedon valtaväylillä. (Opetusministeriö 1996, 3) Asiantuntijatyöryhmän toiminta pohjautuu kansainvälisiin, Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tavoitteisiin. Tietotekniikan kehitystä ja käyttöönottoa yhteiskunnan toiminnoissa pyritään helpottamaan erilaisilla ohjelmilla eri puolilla maailmaa.

Kansallisissa linjauksissa nopeaa tietoliikennettä ja tietoinfrastruktuuria on pidetty keskeisinä tavoitteina. Tietotekniikan dynaaminen ja hallittu käyttöönotto ja kehitys on nähty yleisesti olennaisena kansallisen tason strategiana. (Opetusministeriö 1996, 7).

6.1.2 Kansalliset linjaukset

Valtioneuvosto hyväksyi 18.1.1995 periaatteet suomalaisen tietoyhteiskunnan kehittämiseksi. Periaatekannanotossaan hallitus asetti keskeiset kehittämistavoitteet ja linjasi suunnat tärkeimmille toimenpiteille. (Opetusministeriö 1996, 8) Aikomuksena oli panostaa tiedon valtatie ja tietoverkkojen antamien mahdollisuuksien hyväksikäyttöön. Hallituksen ohjelman linjaamana keskeisenä tavoitteena oli toimivan tietoyhteiskunnan kehittäminen. Kuvaa, ääntä ja muuta tietoa välittävä laajakaistainen tiedon valtaväylä oli tarkoitus ulottaa kotitalouksien, julkisten palveluiden ja pk-yritysten käyttöön. Myös tiedonvälityksen moniarvoisuutta ja monimuotoisuutta aiottiin tukea. (Opetusministeriö 1996, 9)

6.2 Suomalaiset tämän päivän vuorovaikutusyhteiskunnassa

Viime vuosien kuluessa suomalaisten tietokoneen ja –verkon käyttötaidot ovat tutkimusten mukaan selvästi kohentuneet. Sirkiä esittää artikkelissaan, että vuonna 2002 kaikki tietokoneen käyttäjät olivat kokeilleet ainakin kerran sähköpostia ja internetselainta. Vuosien 1999 ja 2002 välisenä aikana suomalaisten tavoitettavuus tietoverkon kautta kasvoi nopeasti. Sähköpostiosoitteen

hankkineiden määrä kasvoi tuolla aikavälillä hieman yli miljoonasta 2,4 miljoonaan henkilöön. (Nurmela ym. 2004, 18)

Tietoyhteiskunnan kehitykseen on Sirkiän mukaan nähty vaikuttavan muun muassa syrjäytymisen ja niin sanotun informaatioähkyn lisäksi se, miten ihmiset haluavat hoitaa päivittäiset asiointinsa. Tietoyhteiskunnasta syrjäytymisen kokemus suomalaisten keskuudessa aleni 1990-luvun lopulla, mutta ei enää 2000-luvun alussa. Vuonna 2002 tehdyn tutkimuksen mukaan lähes 40 prosenttia vastanneista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä väittämästä ”Tunnen jääneeni täysin uuden tietotekniikan etenemisen jalkoihin”. Tiedon tulva ei näytä haittaavan suomalaisia, sillä 80 prosenttia oli samaa mieltä väittämästä ”Minua ei tiedon tulva haittaa”. ”Hoidan asiani mieluummin puhelimitse kuin kirjeillä tai tietokoneyhteyksillä” -väittämästä oli 80 prosenttia samaa mieltä, joten suomalaiset näyttävät edelleen suosivan välitöntä vuorovaikutusta asioiden hoidossa, vaikkakin sähköinen asiointi on saavuttanut hieman suurempaa suosiota viime vuosina. Tekniikkaan suhtautumista koskeviin väitteisiin liittyvien vastausten perusteella näyttää siltä, ettei tieto- ja viestintätekniikan nopea kehitys ole juurikaan vaikuttanut suomalaisten suhtautumiseen tekniikkaa kohtaan tutkimuksen aikaisen kuuden vuoden aikana. (Nurmela ym. 2004, 18-19)

Sirkiän, Nurmelan ja Mustosen mukaan syksyllä 2003 internetin käyttäjiä oli noin 65 prosenttia suomalaisista. Keväällä 2004 tehtyjen haastattelujen mukaan noin 70 prosenttia 15-74 -vuotiaista oli käyttänyt internetiä tammikuun alun jälkeen. (Nurmela ym. 2004, 76-77)

TAULUKKO 1. Internetin käyttö sukupuolen ja ikäryhmän mukaan keväällä 2004, % (Nurmela ym. 2004)

	15–19-v.	20–29-v.	30–39-v.	40–49-v.	50–59-v.	60–74-v.	Kaikki	Henkilöä
Naiset	98	95	92	81	61	17	71	1 376000
Miehet	97	93	86	75	54	30	70	1 354000
Yhteensä	98	93	89	78	58	23	70	2 730000

Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2004 alussa noin 1 224 000 Internet-liittymää eli liittymiä oli lähes yksi neljää suomalaista kohden. Taloustutkimuksen tekemän tutkimuksen mukaan Internetiä päivittäin käyttävien osuus on nelinkertaistunut 15–74-vuotiaiden keskuudessa viimeisen kuuden vuoden aikana (ks. taulukko 2). (Taloustutkimus 2004)

TAULUKKO 2. Osuus niistä 15–74-vuotiaista suomalaisista, jotka käyttävät Internetiä päivittäin tai lähes päivittäin (Taloustutkimus 2004)

Aikaväli	% osuus ikäluokasta
1998 tammi-helmikuu	10
1999 tammi-helmikuu	16
2000 tammi-helmikuu	23
2001 tammi-helmikuu	30
2002 tammi-helmikuu	35
2003 tammi-helmikuu	38
2004 tammi-helmikuu	40

Internetin käyttö yksinään ei anna todellista kuvaa sähköpostin tavoitavuudesta. Vuoden 2001 joulukuussa tehdyn Suomen Gallupin tutkimuksen mukaan 55 prosenttia suomalaisista oli sähköpostin tavoitettavissa. Kansainvälisesti luku on suuri, mutta on muistettava lukujen taakse kätkeytyvä todellisuus. Vaikka yli puolet suomalaisista on sähköpostin tavoitettavissa, ei se kuitenkaan merkitse sitä, että he käyttäisivät aktiivisesti sähköpostia. Sähköpostin käyttö voi olla satunnaista ja useilla käyttäjillä on vajavaiset sähköpostin peruskäyttötaidot. (Haasio & Rauhala 2002, 19–20)

6.2.1 Tietokoneen, Internetin ja sähköpostin käyttöön vaikuttavia tekijöitä

Sähköpostin tavoitettavuus näyttää riippuvan erityisesti kahdesta tekijästä: iästä ja koulutustasosta. Mitä nuorempaan ikäryhmään kansalainen kuuluu, sitä todennäköisemmin hän on sähköpostin tavoitettavissa. Vastaavasti myös korkea koulutustaso lisää sähköpostin käyttöä. (Haasio & Rauhala 2002, 19–20)

Sirkiä on artikkelissaan jakanut vuonna 2002 tehdyn tieto- ja viestintätekniikan käyttöä koskevan tutkimuksen ryhmittelyanalyysissään vastaajat heidän käyttötaitojensa perusteella neljään pääryhmään: 1) julkaisuosaajiin (yli 10%), verkossa harrastajiin (n. 25%), 3) keskivertoihin (n.

35%) ja 4) syrjäytyneihin (n. 25%). Vastajat oli tässä rajattu internetiä vähintään kerran viikossa käyttäviin suomalaisiin. Viestintävalmiuksien näkökulmasta näyttäisi siltä, että joka neljäs vastaajista ei koe internetin käyttöä myönteisenä asiana, vaan enemmän tai vähemmän pakkona. (Nurmela ym. 2004, 13)

Huhtikuussa 2004 oma sähköpostiosoite oli Sirkiän, Nurmelan ja Mustosen mukaan noin 61 prosentilla 15-74 –vuotiaista. Taulukosta 3 käy ilmi eri ikäryhmien väliset erot (Nurmela ym. 2004, 77). Tilastokeskuksen mukaan huhtikuussa 2004 sähköpostia käytti päivittäin 59 prosenttia sähköpostiosoitteen omistavista (Tilastokeskus 2004b).

TAULUKKO 3. Sähköpostiosoitteen omistus sukupuolen ja ikäryhmän mukaan keväällä 2004, % (Nurmela ym. 2004)

	15–19-v.	20–29-v.	30–39-v.	40–49-v.	50–59-v.	60–74-v.	Kaikki	Henkilöä
Naiset	89	88	81	66	49	13	61	1 175000
Miehet	88	81	73	64	46	24	60	1 157000
Yhteensä	89	84	77	65	48	18	61	2 332000

Ylitalon mukaan tietokoneen, internetin ja sähköpostin käyttöön työpaikalla vaikuttaa suuresti muun muassa työpaikkaan ja työtehtävien luonteeseen liittyvät tekijät, sekä koulutustausta. Vuonna 2002 työssä tietokonetta käytti noin 67 prosenttia työllisistä. Internetiä ilmoitti työssään käyttäneensä noin 58 prosenttia työllisistä vuonna 2003. (Nurmela ym. 2004, 15).

6.2.2 Riski syrjäytyä tietoyhteiskunnasta

Sirkiän, Nurmelan ja Mustosen mukaan työllisten tietotekniikan käyttö on tutkimustulosten perusteella melko hyvällä tasolla. Tietokonetta käyttävien määrä ei ole enää kasvanut muutaman viime vuoden aikana, mutta internetiä ja sähköpostia käyttävien määrät ovat kasvaneet selvästi. Ainakin kolme neljästä käyttää suhteellisen säännöllisesti tietokonetta ja internetiä. Alle 74-vuotiaiden eläkeläisten käyttö on edelleen vähäistä. (Nurmela ym. 2004, s.84)

Työkäytön perusteella voidaan tällä hetkellä arvella, että enintään keskiasteen käyneet ovat vaarassa syrjäytyä tietoyhteiskunnasta. Siitä huolimatta, että vapaa-ajankäytön huomioiminen kavensi

koulutusluokkien välisiä eroja, korkeakoulutettujen ja alemman koulutusasteen suorittaneiden välinen ero säilyi selvänä. Tämän perusteella voidaan olettaa perusasteen suorittaneiden kuuluvan mahdolliseen riskiryhmään tietoyhteiskunnan kehityksestä syrjäytymisessä. (Nurmela ym. 2004, 15)

Ylitalo esittää kevään 2003 EU-kyselyyn pohjautuvan taulukon 4, josta käy ilmi väestön jakautuminen koulutusluokkiin iän mukaan.

TAULUKKO 4. Työlliset koulutuksen mukaan prosentteina vuonna 2003.

	15-29 v.	30-39 v.	40-54 v.	50+ v.
Perusaste	19	12	16	31
Keskiaste	77	75	72	62
Korkea-aste	4	13	12	7
Yhteensä	100	100	100	100
N	334 000	560 000	642 000	706 000

Perusasteen käyneet henkilöt käyttävät Nurmelan (2004) esittämän tuloksen mukaan tietokonetta ja internetiä huomattavasti vähemmän keskiasteen suorittaneet tai korkeakoulutetut. Vähemmän koulutetut, tietotekniikkaa käyttämättömät ja usein iäkkäämmät henkilöt saattavat olla suuremmassa vaarassa syrjäytyä tietoyhteiskunnan kehityksestä kuin keski- tai korkea-asteen suorittaneet. Eri väestöryhmien välisissä eroissa internetin käytön suhteen piilee selvä syrjäytymisriski. Mikäli esimerkiksi puhelimella asiointi vaikeutuu puhelimeen vastaavien asiakaspalvelijoiden vähentämisen seurauksena, vaarantuu tasapuolinen palveluiden tarjonta eri väestöryhmien kesken ja syrjäytymisriski saattaa kasvaa entisestään. (Nurmela ym. 2004, 51)

7 Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Metson mukaan kodin ja koulun yhteistyön historiaa ei ole tutkittu, minkä vuoksi tietoa suhteiden kehittymisestä on niukasti saatavilla. Historiaa voidaan tarkastella lähinnä opetussuunnitelma-, komiteamietintö- ja pedagogisten tekstien, sekä Suomessa tehdyn koulututkimuksen valossa. Historiallisista yhteistyön ongelmista esiin nousee seikkoja, jotka mainitaan myös tänä päivänä puhuttaessa kodin ja koulun yhteistyöstä. Yhteydenpito vanhempiin on todettu rakentuvan usein oppilaiden ongelmien ympärille. Yhteistyön ulkopuolelle ovat lisäksi usein jääneet juuri ne vanhemmat, joiden kanssa keskinäinen käsitysten vaihtaminen ja kasvatusnäkemysten arviointi olisi ollut kaikkein tärkeintä. Juuri näiden vanhempien lapsilla on opettajien mukaan ollut koulussa ongelmia. (Metso 2004, 40-44)

Kodin ja koulun yhteistyöstä on maininta jo vanhassa kansakoululainsäädännössä, jossa yhteistyöhön velvoittamisen sijaan viitattiin yhteistyöhön *pyrkimiseen*. Koulujen perustaminen oli usein asuin- tai kyläyhteisön vastuulla, joten lähtökohtaisesti yhteistyölle oli hyvät edellytykset. Silti kodin ja koulun yhteistyö ei Suomessa ole aina ollut ongelmatonta. Koulujen perustamisen jälkeen ne jäivät toimimaan omilla ehdoillaan, mistä johtuen yhteistyö oli vajavaista. (Vuorinen 2000, 20-21)

Peruskouluasetuksessa velvoitettiin yhteistyöhön *pyrkimisen* lisäksi opettajaa olemaan saatavilla, mikäli huoltaja halusi keskustella kasvatusta ja opetusta koskevista asioista (Vuorinen 2000, 20-21). Nykyisin opetuksessa *tulee* olla yhteistyössä kotien kanssa (Perusopetuslaki 628/21.8.1998, 3§). Perusopetusasetus (20.11.1998/852, 10§) täsmentää lisäksi yhteistyövelvoitetta arvioinnista tiedottamisen osalta niin, että oppilaan opintojen edistymisestä sekä oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä on annettava riittävän usein tietoa oppilaalle ja hänen huoltajalleen. Samalla uusi laki tekee rajanvedon koulun tehtävien ja kotikasvatuksen välille. Kodin kasvatustehtävän tukemisen sijaan mainitaan pelkkä yhteistyö (Alasuutari 2003, 27).

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (1994) on myös maininta kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Oppilas elää sekä kodin että koulun vaikutuspiirissä. Tämä edellyttää näiden kahden kasvuympäristön vuorovaikutusta oppilaan terveen kasvun ja oppimisen tukemisessa. Koulu tukee vanhempia kasvatustehtävässään ja vastaa oppilaan opetuksesta kouluyhteisössä. Yhteisvastuullisen

kasvatuksen tavoitteena on edistää oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja hyvinvointia koulussa. Yhteistyön toimivuus edellyttää opettajien aktiivista tiedottamista ja keskustelua eri osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista. Lähtökohtana yhteistyölle tulee olla oppilaiden, huoltajien ja opettajan keskinäinen kunnioitus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (Opetussuunnitelman perusteet 2004).

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden sallimana oppilaiden vanhempien on mahdollista osallistua myös koulun itsearviointiin ja sitä kautta opetussuunnitelman kehittämiseen. Myös oppilasarvioinnin nähdään liittyvän keskeisesti kodin ja koulun yhteistyöhön. Vanhempien kanssa käydyt arviointikeskustelut voivat toimia merkittävänä osana koulun arviointijärjestelmää. Arviointitiedolla on myös tärkeä informatiivinen tehtävä: se antaa tärkeää oppilasta koskevaa tietoa koulun ulkopuolelle, vanhemmille, toisille oppilaitoksille sekä työelämälle. (Metso 2004, 48)

Opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan kodin ja koulun välisiä yhteistyömuotoja tulee kehittää koko perusopetuksen ajan. Yhteistyömuodot ovat erityisen tärkeitä kouluasteelta toiselle siirryttäessä tai muissa siirtymävaiheissa. Koko yhteistyö tulee järjestää siten, että oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia voidaan tukea. Perusopetuksen päättyessä huoltajille tulee antaa tietoa oppilaan jatkokoulutuksesta ja tarvittaessa järjestää mahdollisuus keskustella jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä (Opetussuunnitelman perusteet 2004).

Nykypäivänä kodit ovat aiempaa kiinnostuneempia koulujen toiminnasta ja yhteistyö tarjoaa kodeille vaikutusväylän. Perheet ovat saaneet ajan myötä useita eri muotoja, mutta koti on kaikista huolimatta lapsen kasvun perusta. Kodit ovat voimavara, jota koulun tulee kasvatustyössään hyödyntää mahdollisimman paljon (Vuorinen 2000, 19).

7.1 Yhteistyön tasoja

Koulun ja kodin välisen yhteistyön tasoista vaatimattomimpana voidaan pitää *yhteyden pitoa* erityisen tarpeen vaatiessa. Perinteisesti tällaisia erityisen tarpeen vaatimia tilanteita ovat olleet yhteistyön kehittämisen kannalta kielteiset tapaukset kuten myöhästymiset, poissaolot tai jälki-istunnot. Vuorovaikutuksen seuraavana tasona voidaan nähdä *yhteistyö*, jossa opettajan ja vanhempien yhteinen toiminta ongelmien ratkaisemiseksi on mahdollista. Vaativimmalle tasolle eli

yhteistoiminnan tasolle päästään yhteisiä tavoitteita asettamalla ja niiden mukaisia toimintamuotoja yhdessä suunnittelemalla ja toteuttamalla. Lähtökohtana kaikelle vuorovaikutukselle on kuitenkin yhteydenpito kodin ja koulun välillä. (Vuorinen 2000, 21-22)

TAULUKKO 5: Kuusitasoinen kodin ja koulun yhteistyön malli Ng (2000)

Alue	Taso	Osallistumisen luonne	Esimerkkejä toiminnoista	Vanhempien oikeudet
	6	Osallistuminen päätöksentekoon	Osallistuminen esim. koulun kehittämiseen ja osanotto opettajien valintaan	hallinta
Osallistuminen koulun ”sisällä”	5	Auttaminen päätöksenteossa	Konsultointi OPS:n ja koulun kehittämisessä, osallistuminen komiteoihin	tarkkailu
	4	Avustaminen koulun toiminnassa	Kerhotoiminnan organisoiminen, avustava opetus, muut vapaaehtoiset tehtävät	
	3	Osallistuminen vanhempain toimintaan ja sen organisoimiseen	Vanhempainiltoihin osallistuminen, rahankeruu, koulun tilaisuuksiin osallistuminen	vastuunotto
Osallistuminen koulun ”ulkopuolella”	2	Oman lapsen oppimisen tukeminen	Lapsen avustaminen läksyjen teossa, oppimisen kehityksen ja terveyden seuraaminen	
	1	Yhteydenpito (yhden- tai kahdensuuntainen)	opettajan tapaaminen tarvittaessa, tiedotteiden seuraaminen, yhteyden pitäminen puhelimella	tiedon saaminen

Yllä olevaan taulukkoon on koottu erilaisia kodin ja koulun yhteistyön tasoja. Taulukosta käy ilmi toimintojen rinnastaminen vanhempien oikeuksien ja osallistumisen luonteen kanssa. Vanhempien osallisuus sijoittuu Torkkelin mukaan pääasiassa taulukon kolmelle alimmalle tasolle. Käytännössä omaan lapseen liittyvä tieto ja tämän hyväksi tapahtuvaan toimintaan osallistuminen riittävät vanhemmille (MLL 2002, 39-40).

7.2 Yhteistyömalleja

Siniharju (2003) esittelee neljä erilaisiin näkemyksiin kasvatuksesta perustuvaa yhteistyömallia kodin ja koulun välille.

1. Erillinen vaikutus (Separate Influence). Tämä malli perustuu kodin ja koulun erillisiin päämääriin ja tavoitteisiin. Tällöin molempien vaikutus on kaikkein tehokkainta. Koti ja koulu huolehtivat omista vastuualueistaan, kommunikointia tapahtuu lähinnä ongelmatilanteissa. (Siniharju 2003, 5)
2. Perättäinen vaikutus (Sequenced Influence). Tässä mallissa näkemyksenä on, että lapsen myöhemmän menestyksen määräävät oppimisen kannalta tärkeät varhaisvuodet, joista vanhemmat ovat vastuussa. Tämän vaiheen jälkeen kasvatuksen ammattilaiset ottavat vastuun lapsesta. Myöhemmin nuori on itse vastuussa omasta kehittymisestään. (Siniharju 2003, 5)
3. Sisäkkäinen vaikutus (Embedded Influence). Malli perustuu näkemykseen, jossa yhteys yksilön, laajempien ryhmien ja organisaatioiden välillä on sisäkkäin. Niiden ympäristöjen vaikutus, joissa yksilö on jäsenenä, on mallissa erityisen huomion kohteena. (Siniharju 2003, 5)
4. Osittainen päällekkäinen vaikutus (Overlapping Influence). Tästä näkökulmasta on olemassa kolme toisiinsa vaikuttavaa ja mahdollisesti päällekkäistä aluetta: koti, koulu ja yhteiskunta. Lapsen asema on mallissa keskeinen ja lapsen oppiminen, kehittyminen ja menestyminen ovat kodin ja koulun yhteistyön tärkeimmät syyt. Mallin mukaan oppilaat ovat omaan koulumenestykseensä tärkeimmin vaikuttavat tekijät. (Siniharju 2003, 5)

Yhteistyömalleissa on havaittavissa kaksi toisilleen vastakkaista näkökulmaa, jotka perustuvat eri näkemyksiin vastuusta. Toisen näkökulman mukaan koulu ja koti ovat erillisiä instituutioita, jotka huolehtivat omista alueistaan. Tällöin toiminta on näkemyksen mukaan tehokkainta. Yhteistyö on lähinnä informaation vaihtoa molempien hoitaessa omat tehtävänsä. Toisen näkökulman lähtökohtana on tiiviimpi yhteistyö, jota ohjaa jaetun kumppanuuden ja vastuun periaate. Useiden tutkimusten mukaan juuri tällainen, osittain päällekkäinen organisaatiomuoto on lapsen kasvatuksen kannalta tehokas. (Siniharju 2003, 12)

7.3 Kodin ja koulun yhteistyömuotoja

Kodin ja koulun yhteistyömuotoja on olemassa laaja kirjo aina oppilaan ja vanhemman välisestä puhelinkeskustelusta koko koulun juhliin. Suomessa koulu- ja luokkakohtainen yhteistyö on usein jaottelun pohjana (Siniharju 2003, 11). Yhteistyömuodot voidaan Siniharjun (2003, 11) mukaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti:

1. Koulukohtaiset tilaisuudet, kuten juhlat, kilpailut ja vanhempien kokoukset. Tällaisten tilaisuuksien pyrkimyksenä on informaation antaminen ja yhteishengen luominen. (Siniharju 2003, 11)
2. Luokkakohtaiset tilaisuudet, joissa pyritään vanhempia kiinnostavan kasvatusta ja lapsen kehitystä kokevan informaation vaihtoon sekä opettajan ja vanhempien henkilökohtaiseen tutustumiseen. Luokkajuhlat, keskustelutilaisuudet ja henkilökohtaiset tapaamiset ovat esimerkkejä tällaisista tilaisuuksista. (Siniharju 2003, 11)
3. Kuuntelupäivät, joiden pyrkimyksenä eläytyä opettajan ja oppilaan rooleihin ja tutustuttaa koulun työtapoihin ja tavoitteisiin. Opetuksen seuranta, opetusmenetelmien esittely ja keskustelut auttavat työtapoina tavoitteiden saavuttamisessa. (Siniharju 2003, 11)
4. Kirjallinen tiedotustoiminta, jossa tavoitteena on kasvatuksellisen tiedon välittäminen ja jokapäiväisistä koulun asioista tiedottaminen. (Siniharju 2003, 11)

Kodin ja koulun yhteistyömuotoja voidaan ryhmitellä usein eri tavoin. Cervone ja O'Leary (1982) ovat päätyneet kuvaamaan yhteistyön eri tasoja vanhempien aktiivisuuden ja osallistumisen mukaan. Cervone ja O'Leary ovat tehneet jaon vanhempien osallistumisesta neljään ryhmään: tiedonvaihto (reporting progress), tapahtumat (special events), vanhempien koulutus (parental education) ja vanhemmat opettajina (parent teaching).

Vanhemmat
passiivisina
osallistujina

Vanhemmat
aktiivisina
osallistujina

Tiedonvaihto	Tapahtumat	Vanhempien koulutus	Vanhemmat opettajina
<p>tiedotteet</p> <p>puhelinviestit</p> <p>uutislehdet</p> <p>vastaanottoajat</p> <p>vanhempien ja opettajan konferenssi</p> <p>reissuvihko</p>	<p>avoimet ovet</p> <p>audiovisuaaliset esitykset</p> <p>nyyttikestit</p> <p>perheen päivät</p> <p>kevätretket</p>	<p>esittelytilaisuudet</p> <p>vanhempien ilmoitustaulu</p> <p>tietoa erilaisista toiminnoista</p> <p>luokkaobservointi</p> <p>työpajoja mielenkiintoisista aiheista</p> <p>vanhempien kurssit</p> <p>vanhempien kokoontumiset</p>	<p>työpajat</p> <p>opetustuokiota luokassa</p> <p>kotityölistat</p> <p>vanhemmat opettamassa luokassa</p> <p>vanhemmat opetussuunnitelmatyössä</p>

Vanhemmat
aktiivisina
osallistujina

KUVIO 6. Kodin ja koulun yhteistyömuodot aktiivisuus-passiivisuus- jatkumolla Cervonea ja O'Learya (1982) mukailten (Siniharju 2003, 12)

Cervonen ja O'Learyn ryhmittelyssä on keskeistä aktiivisuudeltaan erilaisten vanhempien ottaminen huomioon. Opettajan tulee harkita tarkoin kuinka edetä aktiivisuus-passiivisuus- jatkumolla, jotta hän saisi vanhemmat osallistumaan toimintaan mahdollisimman aktiivisesti. Opettajan tulee pohtia myös omaa aktiivisuuttaan yhteistyössä ja valmistautua siirtymään eteenpäin aktiivisuusjatkumolla. (Siniharju 2003, 13)

Siniharju (2003, 13) esittelee myös Laskyn ja Moren (1999) luokittelun, jossa eri yhteistyömuodoista on muodostettu kolme luokkaa:

1. Yhteistyömuodot, joiden tarkoituksena on mukauttaa kodin käytännöt yhteensopiviksi koulun käytäntöjen kanssa. Vanhempia voidaan esimerkiksi kouluttaa auttamaan lasta kotitehtävissä tai osallistumaan luokan vapaaehtoistoimintaan.

2. Yhteistyömuodot, joiden pyrkimyksenä on mukauttaa koulun käytäntöjä vanhempia ja yhteiskuntaa huomioonottaviksi. Koulu voi pyrkiä tähän esimerkiksi keräämällä tietoa kotien käytännöistä ja vanhempien toivomuksista.
3. Yhteistyömuodot, joiden tavoitteena on molempien, kodin ja koulun, käytäntöjen mukauttaminen ja yhteistyön lisääminen sekä tehostaminen. (Siniharju 2003, 13)

7.4 Vanhemmat yhteistyökumppaneina

Suomalaisten tutkimusten mukaan vanhemmat ovat verrattain tyytyväisiä kodin ja koulun yhteistyöhön ja pitävät sitä hyödyllisenä ja tärkeänä (MLL 2002, 38). Myös vanhempien asennoituminen kouluun ja opettajiin on useiden tutkimusten perusteella myönteistä (Metso 2004, 49). Siniharjun (2003, 26) mukaan tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet todellisen osallistumisen ja yhteydenpidon olevan kiinnostusta laimeampaa, keskimäärin 10% vanhemmista ei ollut halukkaita osallistumaan koulun tilaisuuksiin lainkaan. Monet vanhemmat eivät halunneet ottaa vastuuta toiminnasta ja vastuuta kantavat valittivat vastuun jakautuvat vain muutamalle aktiiviselle vanhemmalle. Siniharju (2003) esittelee vanhemmat jaoteltuna viiteen luokkaan Bergerin (1981) mukaan:

1. vanhemmat, jotka välttelevät koulua kaikin keinoin
2. vanhemmat, joita tarvitsee rohkaista saadakseen nämä osallistumaan ja tulemaan kouluun
3. vanhemmat, jotka osallistuvat yhteistyöhön ja saapuvat kouluun mielellään saatuaan kutsun
4. vanhemmat, jotka pitävät toimimisesta kouluyhteisön parissa ja ovat tyytyväisiä yhteistyöhön
5. vanhemmat, jotka saattavat olla yliaktiivisia ja pitävät vallasta

Vaikka suurin osa vanhemmista kuuluu kolmeen ensimmäiseen ryhmään, on tärkeää suhtautua jokaiseen ryhmään asiallisesti. Opettajan ja koulun positiivinen asennoituminen edistää yhteistyötä kodin ja koulun välillä. (Siniharju 2003, 26)

Vanhempien kriittisyys kouluja kohtaan on lisääntynyt ja koulujen erityisominaisuuksista otetaan entistä tarkemmin selvää. Vanhemmilla on mahdollisuus valikoida mihin kouluun he haluavat

lapsensa lähettää. Tämä on luonut epävirallista kilpailua koulujen välille. Koulut kilpailevat parhaista opettajista ja oppilasaineksesta. (Siniharju 2003, 27)

Torkkelin mukaan vanhemmuudesta on viimeaikoina puhuttu paljon huolestuneeseen sävyyn. Vanhemmuuden nähdään olevan kateissa ja rajojen puuttuvan lapsilta ja nuorilta. Pohdittaessa lapsuuden ja nuoruuden ongelmia, käyttäytymistä, normirikkomuksia tai rajojen puuttumista, syyt tuntuvat johtavan aina kotiin. Tällöin ei ole itsestään selvää, että vanhemmat olisivat lastensa ensisijaisia kasvatustuntijoita. Lähtökohdat eivät näiltä osin myöskään ole parhaat mahdolliset kodin ja koulun vastavuoroiselle yhteistyölle. (MLL 2002, 38)

7.5 Opettajat yhteistyökumppaneina

Opettajat ovat tutkimusten mukaan tyytymättömiä saamaansa koulutukseen koskien yhteistyötä vanhempien kanssa. He kokevat saavansa koulutuksen vain lapsiryhmän kanssa toimimiseen, mutta kaipaavat ohjeita aikuisten kanssa toimimiseen. Puutteellinen koulutus voi hidastaa koulun kehittymistä, koska opettajat turvautuvat helposti vanhoihin kulttuurirakenteisiin nykykoulun edellyttämien vaatimusten puuttuessa. Toisaalta taas hyväkään koulutus ei pääse oikeuksiinsa, mikäli koulun toimintakulttuuri ei anna tähän edellytyksiä. Sekä koulun, että opettajankoulutuksen olisi siis kehityttävä. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on saatu samansuuntaisia tuloksia: esimerkiksi Ruotsissa ja Yhdysvalloissa opettajien koulutuksessa ei oteta koulun ja kodin yhteistyötä riittävästi esille. (Siniharju 2003, 30-32)

7.6 Opettajat ja vanhemmat yhteistyössä

Hilasvuoren mukaan koti ja koulu voidaan nähdä lähtökohtaisesti eriarvoisina yhteistyökumppaneina, jos niitä verrataan keskenään organisaationa ja yksityisenä tahona. Paikallista kouluorganisaatiota ohjaavat opettajien lisäksi monet ylemmät tahot erilaisin laein ja säännöksin, joista ulkopuolisen on vaikea päästä selville. Vanhemmat sen sijaan paljastavat yhteistyössä itsensä avoimesti organisaation käyttöön. Vanhemmat eivät ole organisaatioita, vaan yksittäisen oppilaan äitejä ja isiä, vailla organisaation antamaa suojaa. Keskeisesti eriarvoisuus tulee

oppilasta koskevia vaikeita ratkaisuja tehtäessä. Organisaatiolle lapsi on oppilas muiden joukossa, vanhemmille ainutkertainen, oma lapsi. Päätösten jälkeen organisaatio jatkaa normaalia elämää, mutta kodin elämä saattaa muuttua olennaisesti yhteistyön vaikutuksesta. (MLL 2002, 18)

Koulussa käytetty kieli sisältää paljon sen eri ammatteihin liittyvää retoriikkaa, jota ulkopuolisen on vaikea arkipäiväistä. Mitä lähempänä Hilasvuoren mukaan opettajat ja vanhemmat ovat koulutuksellisesti, ammatillisesti tai sosiaaliluokittain toisiaan, sitä helpompaa on toistensa kielellinen ymmärtäminen. (MLL 2002, 19)

Opettajan sanavalinnoilla on suuri merkitys viestinnässä. Keskustelun onnistunut pohjustaminen ja miellyttävien puitteiden luominen ovat tärkeitä onnistumien kannalta. Ammattisanaston käyttämistä kannatta harkita tarkoin, sillä pahimmassa tapauksessa se vain etäännyttää opettajia ja vanhempia toisistaan. Ongelmatilanteissa turhaa syyttelyä on vältettävä ja pyrittävä ratkaisukeskeiseen keskustelumalliin. (Ahola & Hirvihuhta, 52-54)

Koulun ja kodin välisessä yhteistyössä on huomioitava myös perheiden erilaisuus. Kotien edustajana voi olla pelkkä äiti tai isä, ehkä äärimmäisissä tapauksissa yhteydenpitoa hoitaa isovelji tai isosisko. Aikakauden erilaiset ilmiöt kuten työttömyys, epävarmuus, konkurssit ovat opettajallekin arkipäivää oppilaiden vanhempien kautta. (Vuorinen 2000, 13-15)

7.7 Yhteistyön esteistä ja niiden ennalta ehkäisystä

Soinisen (1986) mukaan koulun ja kodin välisen yhteistyön esteet voidaan jakaa käytännön esteisiin, asenteellisiin esteisiin, motivaatioon ja tiedonvälitykseen sekä yleisiin yhteiskunnallisiin syihin liittyviin esteisiin. Käytännön esteet voidaan jakaa ulkoisiin ja sisäisiin. Ulkoisia esteitä ovat esimerkiksi vanhempien työajat tai yleisesti riittämätön aika. Sisäisiä esimerkiksi vaikea tilanne kotona, jolloin voimia ei riitä osallistumiseen. (Vuorinen 2000, 67-68)

Usein vanhemmilla on omista kouluajoistaan kumpuavia käsityksiä ja ennakkoluuloja koulun arjesta ja toiminnasta. Nämä voivat vaikuttaa vanhempien asenteisiin koulua ja opettajaa kohtaan. Jotta aito dialogi koulun ja kodin välillä onnistuisi, on opettajan tuotava nykykoulun arkirutiinit vanhemmille tutuksi. (Vuorinen 2000, 10-12) Torkkelin mukaan koti ja koulu ryhtyvät liian usein

yhteistyöhön vasta siinä vaiheessa, kun se koulun puolelta koetaan tarpeelliseksi, tavallisesti vasta ongelmien esiintyessä. Näin ollen monet vanhemmat jäävät kaipaamaan positiivista palautetta lapsestaan. Tästä johtuen vanhemmista saattaa helposti tuntua, että koulusta kotiin tulee vain ikäviä uutisia. Tämä saattaa edelleen vaikuttaa negatiivisesti opettajaan, kouluun ja yhteistyöhön suhtautumiseen. (MLL 2002, 41)

Motivaatiota yhteistyöhön voi vähentää yhteistyön kokeminen tarpeettomaksi. Mikäli lapsella ei ole ongelmia koulussa, voidaan yhteydenpitoa pitää tarpeettomana. Puutteellinen tiedonvälitys voi myös estää sujuvaa yhteistyötä. Puhelimella voi olla vaikea tavoittaa kaikkia vanhempia ja kirjallisiin tiedotteisiin saatetaan kotona suhtautua välinpitämättömästi. (Vuorinen 2000, 67-68)

Vaikka Torkkelin mukaan vanhemmat ovatkin asennoituneet myönteisesti kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön, asennoitumista ei voida pitää itsestään selvänä. Useat kodin ja koulun yhteistyötä tutkineet tahot tuovat esiin, että kouluissa vanhempien ääni ei juuri kuulu ja tilaisuuksienkin on arveltu palvelevan ensisijaisesti opettajia ja koulua. Tässä suhteessa yhteistyö vaikuttaa hyvin yksipuoleiselta. Heikosti koettu mahdollisuus tulla kuulluksi tai vaikuttaa asioihin vähentää motivaatiota yhteistyöhön. Torkkelin mukaan oppilaiden ja vanhempien mielipiteitä kuullaan koulun ja opetuksen kehittämisessä liian vähän. (MLL 2002, 38-41)

Vaikka vanhemmat asennoituvat kouluun ja opettajiin positiivisesti, he eivät Metson mukaan välttämättä aina tunne kovinkaan hyvin kouluelämää. Sermilän (1991) tutkimuksen perusteella huomattava osa yläasteen ja lukion oppilaiden vanhemmista ei osannut ottaa kantaa koulun henkilökuntaa, työskentelytapoja, opetusvälineitä tai välitunteja koskeviin kysymyksiin. Tämä kertoo, että vanhemmat eivät ilmeisesti tunne näitä koulun toiminta-alueita. Huolimatta siitä, että vanhemmat ovat olleet suomalaisen kouluun suhteellisen tyytyväisiä, heidän vaikutusmahdollisuutensa koulun toimintaan ovat olleet suhteellisen vähäisiä. Sermilän tutkimuksessa lähes kaikki vanhemmat pitivät kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä asiana, mutta kuitenkin vain kolmasosa heistä koki voineensa vaikuttaa lapsensa koulun toimintaan. (Metso 2004, 49)

Torkkelin mukaan opettajien ja vanhempien kohtaamisia leimaa puolin ja toisin kiireisyys. Yhteistä aikaa on usein vaikea löytää. Erityisesti opettajan on erittäin hankala löytää rauhallinen ajankohta jokaisen oppilaansa vanhemmille. (MLL 2002, 41)

Metson (2004, 132) tutkimuksen mukaan kodin ja koulun yhteistyö määrittyi tutkimuskouluissa ja vanhempien puheessa koulusta kotiin tulevaksi informaatioksi sekä vanhempainilloiksi. Dialogin ja varsinaisen vuorovaikutuksen osuus oli yhteistyössä vähäistä. Yksittäisten oppilaiden kohdalla yhteistyö rakentui oppilaiden ongelmien ympärille. Vanhempiin oltiin yhteydessä silloin, kun kun oppilaalla ilmeni koulun näkökulmasta ongelmia. (Metso 2004, 3, 132)

Koulun ja kodin välisen yhteistyön esteitä voidaan yrittää poistaa erilaisin keinoin. Kouluyhteistyö- ja kerhotoimikunta on esittänyt esteiden poistamiseksi esimerkiksi molemminpuolisen tiedonvälityksen lisäämistä, pelkojen ja ennakkoluulojen vähentämistä, koulun avoimuuden lisäämistä ja vanhempien näkemistä tasaveroisina kumppaneina. Asenteellisia esteitä voidaan purkaa toiminnallisuuden kautta. Vanhempien osallistuminen koulun ja kodin yhteiseen toimintaan tuo mukanaan positiivisen asennoitumisen sekä vahvistaa tarvetta olla mukana toiminnassa. (Vuorinen 2000, 67-68)

7.8 Tietotekniikka tehostamaan kodin ja koulun välistä yhteistyötä

Avainasemassa kodin ja koulun välisessä yhteistyössä ovat viestintä sekä yhteydenpidon toimivuus. Toimivan yhteistyön peruspilareita on myös osapuolten välisen luottamuksen syntyminen, jossa kommunikaation merkitys on keskeisellä sijalla. (Latvala 2004, 113)

Latvalan mukaan koulun puhelinliittymät edustavat vanhaa tietoliikenteen aikakautta, eivätkä pysty teknisen tasonsa puolesta vastaamaan nykyaikaiseen viestintätarpeeseen. Puhelimen asemesta kouluissa on turvauduttu viestintään oppilaiden mukana kuljetettavien vihkojen tai tiedotteiden avulla. Kodin ja koulun välisen viestinnän tehostaminen onkin todettu tarpeelliseksi. (Latvala 2004, 112)

Artikkelissaan Latvala esittää, että paperiversiona toimitetut viestit tavoittavat kokemusten perusteella vanhemmat vaihtelevalla menestyksellä. Paperi saattaa kadota tai oppilas saattaa unohtaa toimittaa sen perille. Joskus nopeaakin reagointia vaativa viesti saattaa jäädä saamatta ajoissa. Puhelimellakaan koti ja koulu eivät aina tavoita toisiaan. Niin opettajat kuin vanhemmatkin joutuvat miettimään niitä keinoja, joilla toinen osapuoli olisi kulloinkin parhaiten tavoitettavissa tilanteen vaatimalla tehokkuudella. Opettajat käyttävät viestimiseen nykyisin entistä enemmän

sähköpostia, mutta kaikkien vanhempien tavoittamiseen silläkään ei vielä kyetä. (Latvala 2004, 112-113.)

7.9 Kodin ja koulun yhteistyön periaatteita Kaurialan koululla

Kaurialan koululla, Hämeenlinnassa, kodin ja koulun yhteisnäkemys kasvamis- ja oppimistavoitteissa nähdään koulutyön onnistumisen edellytyksenä. Tämä vaatii jatkuvaa kanssakäymistä ja vuorovaikutusta oppilaan, huoltajien ja koulun henkilökunnan - erityisesti luokanvalvojan ja aineenopettajien välillä. Koulun toiminnan suunnittelussa ja oppilaan tukemisessa pidetään huoltajien aktiivisuutta ensiarvoisen merkittävänä. Koulun ja kodin välitön yhteistyö edesauttaa yhteisten tavoitteiden saavuttamista. Kouluun voi ottaa yhteyttä esimerkiksi puhelimen tai sähköpostin kautta, lisäksi joillakin luokilla on käytössä sähköinen e-reissuvihko. Koulusta lähetetään tiedotteita ja muuta postia koteihin oppilaiden välityksellä. Koulussa järjestetään lisäksi vanhempainiltoja eri luokka-asteille. (Hämeenlinnan kaupunki, Opetustoimi)

Tärkein henkilö Kaurialan koulun ja kodin välillä on luokan toimintaan osallistuva luokanvalvoja. Hän seuraa luokkansa oppilaiden koulutyötä ja käyttäytymistä, ohjaa hyviin tapoihin ja osallistuu mahdollisten ongelmatilanteiden sekä rikkomusten käsittelyyn. (Hämeenlinnan kaupunki, Opetustoimi)

Koulunkäynnin sujumisen edellytyksenä on sen säännöllisyys. Kaurialan koulun käytössä olevat käytännöt poissaoloista tiedottamisessa tai niiden tarpeen mukaisessa selvittämisessä ovat:

1. Poissaoloista tiedotetaan poissaolovihkon avulla, joka lähetetään oppilaan mukana kotiin huoltajan allekirjoitettavaksi. Poissaolojen lisäksi myös toistuvien myöhästymisten kohdalla otetaan yhteyttä kotiin.
2. Opettaja ja oppilas keskustelevat tilanteesta.
3. Toistuvista poissaoloista luokanvalvoja ottaa kotiin yhteyttä.

4. Epäsäännöllisen koulunkäynnin jatkuessa oppilas ja huoltaja kutsutaan palaveriin koulun edustajan kanssa. Koulunkäynnin sujumiseksi sovitaan tukitoimista.
5. Rehtorin kirje koulunkäynnin laiminlyönnistä.
6. Ilmoitus sosiaalitoimeen.

Luvan yli kolme päivää kestäviin poissaoloihin myöntää koulun rehtori. Poissaolokaavake haetaan koulun kansliasta. (Hämeenlinnan kaupunki, Opetustoimi)

8 Sähköisestä reissuvihkosta

Kodin ja koulun välinen yhteistyö on olennainen osa oppilaan kasvatusta ja koulutusta. Yhteydenpitoa näiden kahden lapselle tärkeän aikuisryhmän välillä on hoidettu monin tavoin, yhtenä perinteisimmistä oppilaan mukana kulkeva, niin kutsuttu reissuvihko.

Reissuvihko on tiedotevihko, johon vanhemmat ja opettaja kirjoittavat viestejä ja huomioita oppilaan koulunkäyntiin liittyen. Opettaja ja vanhemmat voivat sopia esimerkiksi viikoittaisesta raportoinnista. Reissuvihkoa käyttäen tahot pystyvät seuraamaan oppilaan elämässä tapahtuvia asioita ja oppilaalle voi syntyä tunne, että hänen koulunkäyntiään todella seurataan. Tällä on havaittu olevan myönteinen vaikutus koulua laiminlyöviin oppilaisiin. Lapsen kannalta on edullisinta kun koulu ja koti toimivat samaan suuntaan toisiaan tukien. (Paananen 1985, 156)

Kodin ja koulun yhteydenpitoa tukemaan on perinteisen reissuvihko rinnalle noussut sähköinen reissuvihko, jossa viestintä tapahtuu tietokoneen ja internetyhteyden välityksellä sähköisessä muodossa. Hämeen tietotekniikkakeskus Oy:n kehittämä Sähköinen reissuvihko on suunnattu opettajilla, vanhemmille ja oppilaille. Se on sähköpostijärjestelmästä riippumaton internetpalvelu, jonka käyttäminen on mahdollista ajasta ja paikasta riippumatta internetyhteydellä varustetun tietokoneen avulla. Ulkoasultaan Sähköinen reissuvihko muistuttaa tavallisimpia sähköpostijärjestelmiä. Palveluun kirjaututaan henkilökohtaisilla käyttäjätunnuksilla, mutta myös sähköisen henkilökortin käyttäminen on mahdollista. Käyttäjien henkilökohtaiset tiedot ovat turvassa keskitetyssä tietokannassa. Yhteys käyttäjän tietokoneen ja Reissuvihkon välillä on suojattu 128-bittisellä SLL-salatulla yhteydellä, jota muun muassa pankit käyttävät. (Hämeen tietotekniikkakeskus; Tarpila 2003) Hämeenlinnassa toimivan Sähköisen reissuvihkon sisarsovelluksia ovat Kivahko Jyväskylässä, Oiva Etelä-Karjalassa sekä Nextime Solutions Oy:n Helmi, johon perustuvaa Sonera Reissuvihkoa TeliaSonera Finland myy ja markkinoi.

8.2 Opettajat ja vanhemmat Sähköisen reissuvihkon käyttäjinä

Sähköinen reissuvihko soveltuu Wiion (1989, 155) esittämistä viestintäjärjestelmien tyypeistä *yksilöiden väliseen viestintään* (Interpersonal communication) ja *yleisö-/joukkoviestintään* (Public/mass communication). Wiion (1989, 155-157) Inhimillisen viestinnän järjestelmät –luokituksen mukaan Sähköisellä reissuvihkolla toteutettu viestintä nähdään *keskinäisviestintänä*, jossa mahdollistuu sekä kahdenkeskinen että monenvälinen viestintä.

Opettaja voi Sähköisen reissuvihkon kautta lähettää yksittäisille huoltajille tarkoitettuja viestejä tai tiettyä ryhmää koskevia tiedotteita. Ryhmänä voi olla esimerkiksi luokan sisäinen ryhmä, koko luokka tai kaikki koulun oppilaat. Järjestelmällä lähetettyihin viesteihin voidaan liittää liitetiedostoja ja tieto viestin saapumisesta voidaan lähettää automaattisesti vanhemman sähköpostiin tai matkapuhelimeen. Opettajat voivat lähettää kiireellisissä tapauksissa viestejä suoraan huoltajan matkapuhelimeen. Lisäksi he näkevät ovatko vanhemmat lukeneet heille Sähköisen Reissuvihkon kautta lähetetyt viestit, jolloin ei tarvitse arvailla onko viesti luettu kotona. Sähköisen reissuvihkon avulla opettajat voivat myös arkistoida lähetettyjä sekä saatuja viestejä kansioihin haluamallaan tavalla. (Hämeen tietotekniikkakeskus a)

Vanhemmat kirjautuvat Sähköiseen reissuvihkoon oppilaskohtaisella tunnukseella tai sähköisellä henkilökortilla, jonka jälkeen he pääsevät operoimaan sovelluksessa. Vanhemmille on mahdollista ottaa vastaan opettajan lähettämiä viestejä ja tiedotteita sekä vastata niihin. Lisäksi Sähköinen reissuvihko toimii myös vanhemmilla lähetettyjen ja vastaanotettujen viestien arkistona. (Hämeen tietotekniikkakeskus b)

8.3 Aiempaa tutkimusta sähköisestä reissuvihkosta

Launonen ja Pulkkinen ovat tutkineet Kivahko-viestintäjärjestelmän toimivuutta osana kodin ja koulun välisen yhteistyön tiivistämistä koskevaa projektia. Tavoitteena on ollut tiivistää opettajien ja vanhempien vuorovaikutusta sekä edistää luokan vanhempien verkostoitumista. Johtajatuksena Kivahkossa oli, että yhdellä sovelluksella voidaan saavuttaa laajalti erilaisten laitteistojen

käyttäjäkunta: sekä internetin ja sähköpostin että matkapuhelimen ja wap:n käyttäjät. (Launonen & Pulkkinen 2004, 6.)

Kivahkon kokeilu kesti kaksi kuukautta. Sen aikana kerättiin tietoa Kivahkon käytöstä ja kannustettiin käyttäjiä antamaan kehitysehdotuksia. Kokeilun päätyttyä Kivahkon käyttäjille tehtiin lomakekysely ja opettajat lisäksi haastateltiin. Vanhempien valitsemista ensisijaisista viestien vastaanottokanavista suosituimmiksi nousivat sähköposti ja tekstiviesti. Käyttäjät olivat lähes yksimielisiä siitä, että Kivahko parantaa kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Sekä vanhemmat että opettajat kokivat yhteydenpidon helpottuneen ja vastaanottajien saavuttamisen tehostuneen. Kehitysehdotuksena mainittiin sovellukseen lisättävä toiminto, joka mahdollistaisi yhteydenoton suoraan muiden oppilaiden vanhempiin ja koko koulun henkilökuntaan. Lisäksi toivomuksena oli saada oppilaiden ja vanhempien yhteystiedot sovellukseen. Käyttäjät eivät uskoneet Kivahkon riittävän ainoaksi viestintätavaksi kodin ja koulun välillä: vanhempainillat ja muut henkilökohtaiset tapaamiset ovat heidän mielestään edelleen korvaamattomia kodin ja koulun yhteistyön kannalta. (Latvala 2004, 116–117)

II TUTKIMUKSEN EMPIRINEN OSUUS

9 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää opettajien ja vanhempien kokemuksia ja käsityksiä kodin ja koulun välisestä yhteydenpidosta, sekä Sähköisestä reissuvihkosta uutena yhteydenpitomuotona kodin ja koulun välillä Kaurialan koululla. Pyrimme tutkimuksessamme ymmärtämään, kuvaamaan ja selittämään näitä kokemuksia kodin ja koulun välisen yhteydenpidon tiimoilta mahdollisimman monipuolisesti eri näkökulmista.

Tutkimuksemme pääongelmana on pohtia Sähköisen reissuvihkon soveltuvuutta osaksi kodin ja koulun välistä yhteydenpitoa opettajien ja vanhempien näkökulmasta. Pääongelmaan pyrimme vastaamaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Minkälaisia ominaisuuksia opettajat ja vanhemmat näkevät Sähköisellä reissuvihkolla olevan kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa käytettävänä viestimenä?
- Millaista vanhemmat ja opettajat kokevat kodin ja koulun välisen yhteydenpidon olevan luonteeltaan Sähköisellä reissuvihkolla viestittäessä?
- Miten vanhemmat ja opettajat kokevat Sähköisen reissuvihkon soveltuvan eri tilanteissa ominaisuuksiensa puolesta kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon?
- Millaisena vanhemmat ja opettajat mieltävät viestinnän Sähköisellä reissuvihkolla tietoturvallisuus- ja tietosuojakysymysten valossa?
- Millä tavoin opettajat ja vanhemmat kokevat Sähköisen reissuvihkon vaikuttaneen kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon ja yhteistyöhön?

- Miten opettajat ja vanhemmat kuvaavat toteutunutta yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä?
- Kuinka opettajat sekä sovellusta käyttämättömät vanhemmat kokevat mahdollisen syrjäytymisriskin kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa?

10 Tutkimusprosessista

Seuraavassa kuvaamme kokonaisuudessaan tutkimusprosessin kulkua. Esittelemme perustellen tutkimusaiheen ja tutkimuskohteen valintaa, aineistonhankintamenetelmiä sekä aineiston analyysin kulkua tutkimuksessamme.

10.1 Tutkimusaiheen ja tutkimuskohteen valinta

Yhteistyön käsite tulisi mielestämme kiinnostaa jokaista opettajaksi opiskelevaa ja opettajan virkaa hoitavaa henkilöä. Ensinnäkin siitä syystä, että laki velvoittaa kouluja yhteistyöhön kotien kanssa. Toisaalta siitä syystä, että koemme sen opettajan velvollisuudeksi: mikäli opettaja julkista valtaa käyttäen puuttuu yksityisen henkilön vanhemmuuden velvoittamaan kasvatustehtävään, on opettajan mielestämme perehdyttävä yhteistyöhön liittyviin kysymyksiin.

Opettajankoulutuksemme loppusuoralla joudumme kuitenkin toteamaan, että omat käsityksemme yhteistyöstä ja sen ilmenemisestä ovat hämärän peitossa. Emme koe saaneemme koulutusta vanhempien kanssa toimimiseen tai kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseen. Myös Siniharju (2003, 30) toteaa, että opettajat ovat tutkimustulosten mukaan tyytymättömiä saamaansa koulutukseen koskien yhteistyötä vanhempien kanssa.

Edellä mainituin perustein yhteistyöhön liittyvät kysymykset kiinnostavat meitä. Yhteistyösuhteen muodostumisessa avainasemassa voidaan luonnollisesti pitää yhteydenpitoa. Omana kouluajanamme viestit kodin ja koulun välillä kulkivat pääsääntöisesti oppilaan mukana kulkevan reissuvihkon välityksellä. Teknologian kehitys on tuonut mukanaan perinteisen reissuvihkon rinnalle uusia mahdollisuuksia. Hämeen Puhelimen toteuttama Sähköisen reissuvihkon kokeilu Hämeenlinnan alueella tarjosi meille oivan mahdollisuuden lähestyä kodin ja koulun välistä yhteydenpitoa Sähköisen reissuvihkon tiimoilta.

Pyörälän (1995) mukaan kohderyhmän valinta on kvalitatiivisessa tutkimuksessa olennaisen tärkeää. Tutkimusryhmän elämässä oletetaan tiivistyvän tutkimuksen kannalta kiinnostavia piirteitä.

Aineisto voidaan nähdä varsinaisen otoksen sijaan tutkimusaiheen kannalta kiinnostavaksi arvioituna siivuna yhteiskunnasta. (Leskinen 1995, 14) Eskola ja Suoranta (1998, 18) puhuvat otoksen sijaan harkinnanvaraisesta näytteestä.

Tarkoituksenamme oli tutkia kokemuksia Sähköisen reissuvihkon käytöstä kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa. Halusimme suunnata tutkimuksemme Hämeenlinnan alueelle, peruskoulun yläluokille. Varmuudella tiesimme sovellusta käytettävän omaa oppilaitostamme lähellä sijaitsevalla Kaurialan koululla. Läheinen sijainti loi hyvät edellytykset tiiviiseen yhteydenpitoon kyseiselle koululle. Edellä mainituin kriteerein valitsimme harkinnanvaraisena otantana tutkimuskohteeksi Hämeenlinnassa Kaurialan koululla Sähköistä reissuvihkoa käyttävät luokat. Sovellus oli tuona ajankohtana käytössä yhdellä seitsemännellä ja yhdellä kahdeksannella luokalla. Tutkimukseen osallistui yhteensä 18 oppilaan huoltajat sekä luokkien luokanvalvojat.

10.2 Aineiston hankinta

Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistetysti aineistoa, joka koostuu tekstistä. Teksti voi olla syntynyt tutkijan vaikutuksesta tai ilman sitä. Esimerkkejä edellisestä ovat erilaiset havainnoinnit ja haastattelut, jälkimmäisestä henkilökohtaiset päiväkirjat, kirjeet sekä muuta tarkoitusta varten tuotettu aineisto. (Eskola & Suoranta 1998, 15)

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessamme oli opettajien osalta puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu, jota tuettiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella. Vanhempien kohdalla ensisijaisena menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua kyselylomaketta, jota tuettiin teemahaastatteluilla. Aineiston keruu tapahtui keväällä 2005, jolloin sovellus oli ollut käytössä kyseisellä koululla hieman vajaan lukuvuoden.

10.2.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu kohdistuu ennalta valittuihin teemoihin, mutta mahdollistaa myös spontaanit kysymykset. Se sopii hyvin tilanteisiin, joissa halutaan selvittää esimerkiksi perusteluja tietystä aiheesta. (Metsämuuronen, 42) Tuomen & Sarajärven mukaan (2002, 75) haastattelun etuna on

ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa.

Teemahaastattelulle ominaista on, että kaikki haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Haastattelijalla on ennalta selvittänyt kyseisen ilmiön tärkeitä osia, prosesseja sekä rakenteita ja muodostaa haastattelurungon tämän sisällönanalyysin avulla. Teemahaastattelu suunnataan haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin, ajatuksiin, uskomuksiin ja tunteisiin tutkijan ennalta analysoimista tilanteista. Keskeisiä ovat ihmisten asioille antamat merkitykset. (Hirsjärvi 2001, 47-48)

Teemahaastattelut toteutimme opettajien toiveiden mukaan Kaurialan yläasteella opettajille sopivaan aikaan. Haastateltavina olivat kyseisellä koululla Sähköistä reissuvihkoa käyttävien luokkien luokanvalvojina toimivat opettajat. Yhteensä teemahaastatteluihin osallistui kaksi opettajaa. Henkilökohtaisissa tapaamisissa toteutetut haastattelut auttoivat myös saamaan kunkin haastateltavan henkilökohtaiset kokemukset ja näkemykset paremmin esille. Haastattelujen kestoksi muotoutui noin neljäkymmentäviisi minuuttia henkilöä kohden.

10.2.2 Kyselylomakehaastattelu

Vanhempien kohdalla käytimme ensisijaisena haastattelumenetelmänä kyselylomakkeita. Soinisen (1995) mukaan tällaista menetelmää kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytettäessä kysymykset jätetään avoimiksi eivätkä ne sisällä valmiita vastausvaihtoehtoja. Tällöin vastaukset tuovat esiin haastateltavien tuntemuksia, ajatuksia ja uskomuksia, saatu aineisto on ikään kuin ”itseraportti”. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa strukturoituja lomakkeita voidaan käyttää tukemaan muuta tutkimusaineistoa. (Soininen 1995, 114)

Kyselylomake sisälsi sekä strukturoituja että niitä syventäviä, avoimia kysymyksiä. Avointen kysymysten avulla pyrimme keräämään vanhemmilta henkilökohtaisia mielipiteitä, kokemuksia ja perusteluja tutkittavista asioista. Kyselylomakkeen palautti kahdeksantoista vanhempaa. Oletuksemme mukaan lomaketutkimus tiedonkeräystapana lisännee vanhempien aktiivisuutta osallistua tutkimukseen, koska vastaaminen ei ole aikaan tai paikkaan sidonnaista.

Tutkimuksemme kuluessa halusimme tarkentaa eräitä kysymyksiä vielä prosessin aikana. Koska Eskolan ja Suorannan (2005, 15-16) mukaan kvalitatiiviselle tutkimukselle ominainen avoin tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana, pidimme perusteltuna tarkentaa aikaisemmin kerättyä aineistoa lisäkysymyksillä. Sähköisen lisäkysymysoSION lähetytimme myöhemmin kaikille osapuolille Sähköisen reissuvihkon välityksellä. Kysymysten tarkentamisen lisäksi halusimme sattumanvaraisena ajankohtana empiirisesti testata eri osapuolten herkkyyttä osallistua Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvaan viestintään sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämiseen. Emme pidä kokeilua tilastollisesti merkittävänä, emmekä usko sillä itsessään olevan varsinaista painoarvoa tutkimustulosten kannalta. Vertaamalla tätä aiempiin vastauksiin se saattaa kuitenkin auttaa meitä ymmärtämään viestintäprosessin toteutumista käytännön tasolla, sekä viestinnän osapuolten asenteita suhteessa toteutuneeseen toimintaan.

10.3 Aineiston analyysi

Silverman (2000, 121) esittää, että kvalitatiivisen aineiston analysointi tapahtuu osittain samanaikaisesti aineiston keruun kanssa, täydentäen toinen toisiaan. Keräsimme aineistoa ennalta suunniteltujen teemojen pohjalta, mikä jäsensi havaintoja jo valmiiksi aihealueiksi varsinaista analyysia ajatellen. Tämä helpotti työtämme varsinaisessa analyysivaiheessa. Näin aineiston keruu ja analyysi kulki tutkimuksessamme käsi kädessä.

On tärkeää huomioida, että tutkimuksemme on Kaurialan koululle keskittyvä tapaustutkimus. Eskola ja Suoranta (2005, 65) esittävät, että kaikki laadulliset tutkimukset ovat oikeastaan tapaustutkimuksia., eikä niiden pohjalta ole tarkoitus tehdä tilastolliselle tutkimukselle ominaisia empiirisesti yleistäviä päätelmiä. Tätä pidimme lähtökohtana aineiston analysoinnissa. Keskeisenä aineiston analyysimenetelmänä käytimme teemoittelua. Teemoittelulla voidaan Eskolan ja Suorannan (2005, 174) mukaan nostaa aineistosta esiin tutkimusongelmaa valaisevia aihealueita. Jatkoimme joiltakin osin analyysia myös pidemmälle, teemoittelusta tyypittelyyn. Löysimme ja rakensimme joistakin haastateltavien kuvaamista ilmiöistä tyypillisiä kuvauksia tapahtumista. Yleisyyksien etsimisen lisäksi kiinnitimme huomiota eräisiin tyypillisistä poikkeaviin tapauksiin. Näitä voidaan pitää eräänlaisina tapauskohtaisina tarkasteluina tapaustutkimuksemme sisällä. Eskolan ja Suorannan (2005, 181) mukaan poikkeavien tapausten analysointi pakottaa tutkijan kehittämään olettamuksiaan, hylkäämään hypoteesejaan.

Aluksi kuuntelimme ja luimme haastattelut läpi ja purimme ne nauhalta ja lomakkeilta tekstiksi. Kuuntelimme ja luimme haastatteluja ensin kokonaisuuksina useampaan kertaan, jotta ne avautuisivat. Teimme teksteihin merkintöjä eri väreillä, joiden perusteella aineistoon oli helppo palata myöhemmin. Näin koodit toimivat eräänlaisina kirjanmerkkeinä. Myöhemmin lisäsimme koodimerkkien rinnalle selitteitä, jotka toimivat muistiinpanoina tekstikohdan tulkinnasta. Tämän niin kutsutun koodauksen pyrimme suorittamaan aineistolähtöisesti, jottei teoriatieto tai omat olettamuksemme liikaa ohjaisi analysointia ja ennalta määräisi tulevia löydöksiä. Pyrimme erottelemaan raakamateriaalista sellaisenaan tutkimusongelman kannalta olennaisen aineksen, josta saatoimme myöhemmin tehdä tulkintoja. Emme tässä vaiheessa kuitenkaan karsineet turhaltakaan tuntuvaa aineistoa pois. Teimme kumpikin erikseen aineistosta pelkistettyjä raakahavaintoja ja poimimme avainsanoja ja järkeviltä tuntuvia teemoja ylös teksteistä. Valitsimme otsikoita, joiden alle kokosimme olennaisesti kyseiseen teemaan liittyviä seikkoja. Eskolan ja Suorannan (2005, 151) mukaan tulisi välttää sitä, että ensimmäinen luokittelu olisi samalla viimeinen. Vertailimme saamiamme teemoja lopuksi keskenään ja kokosimme niistä yhteisen teemalistan. Teemahaastattelujen teemat toimivat osittain luokittelua ohjaavana runkona alusta asti. Ne helpottivat alussa laajan tekstimassan hahmottamisessa. Analysoinnin kuluessa nousi kuitenkin esiin myös kokonaan uusia teemoja, joihin emme ensisilmäyksellä olleet osanneet kiinnittää huomiota. Näin ennalta määrätyt haastattelujen teemat eivät liikaa ohjanneet huomiotamme analysointivaiheessa. Teimme runsaasti löydöksiä ja saimme ”rivien välistä” vastauksia, joita emme olleet suoranaisesti haastateltavilta edes kysyneet. Nämä löydökset koimme lopulta jopa laadullisesti arvokkaammiksi kuin varsinaiset pintapuoliset vastaukset valmiiden teemahaastattelukysymysten pohjalta tehtyihin kysymyksiin. Analyysin loppuvaiheessa huomasimme irtaantuneemme lähes kokonaan alkuperäisestä temaattisesta jaottelusta ja löytäneemme osuvampia jaotteluja ilmiöille haastatteluista saatujen vastausten takana.

11 Tulokset

Vanhemmat ja opettajat kuvasivat monipuolisesti kodin ja koulun välistä viestintää, sekä Sähköistä reissuvihkoa uutena viestintäväliseenä kodin ja koulun välillä. Osa seikoista tuotiin haastatteluissa esiin hyvin selkeästi ja suoralta kädeltä. Osa taas oli vaikeammin kerronnan massasta eroteltavissa, tulkittavissa ja luokiteltavissa tuloksissa esitettäviksi loogisiksi kokonaisuuksiksi. Tuomme seuraavassa tutkimustulokset esiin toisiaan sivuaviksi osa-alueiksi luokiteltuina. Kuvaamme tutkimusjoukon esiin tuomia tekijöitä seuraavista näkökulmista: Sähköisen reissuvihkon hyvät ominaisuudet, Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvan viestinnän luonne, Sähköisen reissuvihkon erityinen tilannekohtainen soveltuvuus, sekä kokemuksia toteutuneesta yhteydenpidosta tutkimuskoulullamme. Lopuksi haluamme tuoda esiin tutkimusjoukkomme määrällistä vähemmistöä, eli Sähköistä reissuvihkoa käyttämättömiä henkilöitä koskevan näkökulman, koska pidämme kyseistä näkökulmaa tutkimuksemme kannalta laadullisesti arvokkaana. Näkökulma kuvaa Sähköistä reissuvihkoa – ei vain yksittäisenä välineenä – vaan realistisemmin osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstiaan.

11.1 Sähköisen reissuvihkon etuja

Yleinen esiin noussut luonnehdinta Sähköisen reissuvihkon käytöstä vanhempien ja opettajien keskuudessa oli ”*helppous*”. Käsitteenä *helppous* on laaja ja epätarkka ilmaus, eikä vielä yksin riitä luonnehtimaan riittävän tarkasti Sähköistä reissuvihkoa yhteydenpitoväliseenä kodin ja koulun välillä. Käytännössä *helppous* näytti perustuvan useisiin eri tekijöihin viestinnän kentässä ja näkyi useilla eri tavoilla. Kyetäksemme kuvaamaan, miten käytännössä Sähköinen reissuvihko helpotti opettajien ja vanhempien näkökulmasta kodin ja koulun välistä yhteydenpitoa, jaoimme viestintää helpottaviksi koetut asiat osatekijöihin ja kokosimme ne sopivien yläkäsitteiden alle. Seuraavassa pyrimme kuvaamaan näitä tekijöitä sekä niiden vaikutuksia yhteydenpitoon käytännössä.

11.1.1 Käytettävyys

Vanhempien ja opettajien pitivät tärkeänä, että kynnys yhteydenpitoon olisi mahdollisimman matala. Viestintävälineen käytettävyydellä on suuri vaikutus siihen, miten helpoksi yhteydenpitoon ryhtyminen koetaan.

”En erityistä koulutusta, mutta helppo käyttää, joten ei koulutustarvettakaan.”

”On vaivaton käyttää.”

Opettajat ja vanhemmat luonnehtivat sähköistä reissuvihkoa helpoksi käyttää, eikä suurempia ongelmia käytössä ollut ilmennyt. Työllisten tietotekniikan käyttö onkin tutkimustulosten perusteella melko hyvällä tasolla (Nurmela ym. 2004, 84). Ainakin kolme neljästä käyttää suhteellisen säännöllisesti tietokonetta ja internetiä (Nurmela ym. 2004, 84). Huhtikuussa 2004 oma sähköpostiosoite oli noin 61 prosentilla kaikista 15-74 –vuotiaista suomalaisista (Nurmela ym. 2004, 77). Ominaisuuksiltaan Sähköinen reissuvihko muistuttaa sähköpostia, jota suuri osa tutkimukseen osallistuneista henkilöistä oli tottunut käyttämään.

”Koska käytän työssä paljon sähköpostia niin se (Sähköinen reissuvihko) on minulle luonnollinen tapa viestittää.”

Tavallisesti sähköiseen viestintään oli totuttu esimerkiksi työpaikoilla. Ylitalon mukaan vuonna 2003 internetiä ilmoitti työssään käyttäneensä noin 58 prosenttia työllisistä (Nurmela ym. 2004, 15). Yksinkertainen ohjeistus ja omat tietotekniikan käyttötaidot vaikuttivat riittävän Sähköisen reissuvihkon käytön oppimiseen. Tiedusteltaessa lisäkoulutuksen tarvetta yksikään tutkimukseen osallistuneista henkilöistä ei kokenut sitä tarpeelliseksi. Sähköinen reissuvihko näytti vaivattoman käytettyytensä puolesta lähtökohtaisesti tukevan kodin ja koulun välistä yhteydenpitoa.

Opettajat toivat käytettyyden kannalta esiin myös Sähköisen reissuvihkon muita hyviä ominaisuuksia:

”...et nyt kun mä lähetin kevään tästä loppuohjelmasta -- tiedotteen sähköisesti (kaikille oppilaiden huoltajille) ja sit kun se tulee vielä niin kätevästi -- et mun tiedote

on luettu, niin mä saan yhdellä näkymällä sen koko luokan tilanteen eli musta se on hirveen hyvin rakennettu toi reissarin niinkun tekniikka.”

Sähköisen reissuvihkon hyvänä ominaisuutena pidettiin sitä, että sillä voidaan kahdenkeskisen viestinnän lisäksi kätevästi toteuttaa ryhmäviestintää. Sama viesti voidaan yksinkertaisella toiminnolla lähettää helposti valitulle ryhmälle. Opettajan kannalta erityisen positiivista oli lisäksi se, että yhdellä näkymällä voidaan helposti tarkistaa, kuinka moni huoltajista on lukenut lähetetyn ryhmäviestin.

Wiion (1989) mukaan inhimillisen viestinnän järjestelmään kuuluu muun muassa *keskinäisviestintä*, joka on järjestelmien väliseen vuorovaikutukseen eli kaksisuuntaisuuteen perustuvaa viestintää. Keskinäisviestintää on *kahdenkeskinen viestintä* (diadi) eli yksilöiden kaksisuuntainen viestintä, sekä *monenvälinen viestintä* eli ryhmien ja organisaatioiden sisäinen tai välinen viestintä. (Wiio 1989, 155-157) Sähköisen reissuvihkon helppokäyttöisyyttä lisäsi osaltaan tämä monenvälistä viestintää tukeva ominaisuus.

11.1.2 Viestinnän nopeus

Opettajat ja vanhemmat toivat voimakkaasti esiin Sähköisen reissuvihkon hyviä ominaisuuksia. Sähköisen reissuvihkon koettiin helpottavan päivittäistä viestintää. Vanhempien ja opettajien kuvauksissa Sähköinen reissuvihko mainittiin erityisesti nopeutensa ansiosta viestintää helpottavana yhteydenpitovälineenä.

”Kannatan. Kätevä ja nykyaikainen. Liputon ja laputon. Suora kontakti nopeasti”

”Reaaliaikainen, kätevä informaatioväline.”

”Viestinnässä nopeus on varmaan jo itsessään arvo. Monesti hidas perillemeno vähentää sen arvoa ja se menettää jopa kokonaan merkityksensä (eri tilaisuuudet, nopea yhteydenpitoa vaativat tilanteet).”

Vanhemmat ja opettajat luonnehtivat Sähköistä reissuvihkoa nopeaksi ja reaaliaikaiseksi yhteydenpitovälineeksi. Lainauksista käy ilmi, että nopeudella tarkoitetaan nimenomaan viestin välitysnopeutta eli sitä, kuinka pian viesti on lähetyksen jälkeen vastaanottajan saatavilla. Alasilta (2000) ja Järvinen (2000) mainitsevat sähköpostin yhtenä suurena etu on sen teknisen välitysnopeuden. Viesti kulkee lähettäjän koneesta vastaanottajalle muutamassa sekunnissa (Alasilta 2000, 94; Järvinen 2000, 25). Oppilaan mukana kulkeneisiin perinteisiin tiedotteisiin verrattuna välitysaika on siis huomattavasti lyhyempi. Tätä vanhemmat ja opettajat pitivät arvokkaana kodin ja koulun välisessä tiedonkulussa yleensä.

11.1.3 Riippumattomuus ajankohdasta

Edellytyksenä kahden tai useamman henkilön väliselle yhteyden pidolle on heidän toistensa tavoitettavuus. Näin on myös kodin ja koulun välisessä viestinnässä. Perinteisiä menetelmiä kodin ja koulun välisessä viestinnässä ovat puhelinkeskustelu, henkilökohtainen tapaaminen sekä oppilaan mukana kulkeva paperitiedote tai kahdensuuntaiseen viestintään tarkoitettu vihkonen, eli reissuvihko. Puhelinkeskustelun tai henkilökohtaisen tapaamisen edellytyksenä on yhteisen ajankohdan löytäminen. Myös oppilaan mukana kodin ja koulun välillä kulkevan viestin välityksessä on yhteisen ajankohdan löytyminen olennaista siinä mielessä, että viestin välittymiseen tarvitaan tavallisesti sekä oppilaan ja vanhemman että oppilaan ja opettajan henkilökohtainen kontakti. Mikäli viestin välitykseen ei voida tai haluta käyttää välikäsiä, ainoaksi mahdollisuudeksi edellä mainituista perinteisistä keinoista jää puhelinkeskustelu tai tapaaminen. Vanhemmat eivät nähneet osapuolten keskinäistä tavoitettavuutta ongelmattomana.

”Opettaja on vaikea saada kiinni puhelimella ja vapaa-aikana ei tee mieli häiritä.”

”Opettajan tavoittelu puhelimella on epätoivoista, kun yrittää itsekin työaikana kytätä välitunteja, joten siihen ei aina viitsi edes ryhtyä. Reissuvihkoon voi kirjoittaa milloin vaan, joten kynnys on kyllä alentunut.”

Opettajat kokivat asian samoin.

”...meikäläistä on aika hankala saada kiinni työpäivän aikana, varsinkin jos soittaa tohon opettajan huoneen puhelimeen niin meikäläistä on tosi vaikeeta saada kiinni...”

”Se on aina joskus vähän hankalaa mun työpäivän aikana soittaa vanhemmille, kun he ovat töissä ja taas iltasella, niin mä en mielellään hirveesti kotiin haluais olla yhteydessä, hoitaa ne niinkun työpäivän aikana. Se jotenkin menee niinku jouhevammin, näppärämmin ton (Sähköisen) reissarin välityksellä.”

Sekä vanhemmat että opettajat kokivat tavoitettavuuden ongelman samankaltaisena. Opettajaa nähtiin olevan hankala tavoittaa tämän työpäivän aikana. Mikäli vanhemmat ovat itsekin tuona aikana töissä, mahdollisuudet yhteisen ajan löytämiselle vähenevät entisestään. Yhteydenotto vapaa-aikana saatettiin kokea toista osapuolta häiritsevänä. Yhteydenpito haluttiinkin hoitaa kummankin tahon osalta koulupäivän aikana. Toisaalta vanhempien voidaan nähdä olevan jatkuvasti velvoitettuja huolehtimaan lapsensa kasvatuksesta, mutta opettajan ammattinsa puolesta vain työaikanaan. Näin ollen lain määrittelemä työaika rajoittaa helposti myös viestinnän ajankohdan mahdollisuudet opettajan työaikaan, ellei opettaja joustaa työaikojensa ulkopuolelle. Tavoitettavuuden ongelma tuskin koskee vain Kaurialan koulua, vaan lienee yleinen ilmiö koulujen ja kotien yhteydenpidossa. Torkkelin mukaan opettajien ja vanhempien kohtaamisia leimaa puolin ja toisin kiireisyys, joten yhteistä aikaa on usein vaikeaa löytää (MLL 2002, 41). Erityisesti opettajan on erittäin hankala löytää rauhallinen ajankohta jokaisen oppilaansa vanhemmille (MLL 2002, 41). Lainauksista käy ilmi, että kiireisistä viestinnän osapuolista juuri opettaja on se, jonka aika yhteydenpidolle on rajallisin.

Opettajat toivat esiin myös ajankohdan ongelman arkaluontoisten asioiden kohdalla.

”...tietysti se että soittaa kesken tunnin, et vanhempien pitäis ne mieltää millon he voi sit puhua vakavasta asiasta tai jostain, niin reissuvihkoon voi todella kirjoittaa rauhassa ja tietää, että mä saan sen päivän aikana sen viestin.”

Joissain tilanteissa paikka ja ajankohta puhelinkeskustelulle on valittava erityisen tarkasti, mikäli asian vakavuus tai arkaluontoisuus näin vaatii. Kouluympäristössä keskustelutilanteita leimaa opettajan kiireen lisäksi se, että usein ympärillä on muita ihmisiä, joille keskustelun sisältö ei kuulu. Opettajat pitivät tällaisen ajankohdan löytymistä erittäin epätodennäköisenä koulupäivän aikana.

Sähköisen reissuvihkon koettiin tuovan helpotusta asiaan. Tellan ym. mukaan sähköpostikeskustelu ei ole aikaan ja paikkaan sidottua, vaan sähköpostiviestejä voi lukea ja kirjoittaa itselleen sopivana hetkenä, niin kotona kuin työssäkin (Tella ym. 2001, 53). Saapuvien viestien varalta ei myöskään tarvitse jäädä päivystämään, vaan ne jäävät odottamaan lukemista (Järvinen 2000, 24). Vanhemmat ja opettajat kokivatkin, että yhteisen ajan löytämisen sijaan Sähköinen reissuvihko antaa mahdollisuuden kirjoittaa ja lukea viestejä sekä vastata niihin silloin kun ajankohta on itselle kaikkein sopivin. Vanhemmat ja opettajat kokivat yhteydenpidon näin kaiken kaikkiaan helpottuneen. Lisäksi Sähköisen reissuvihkon koettiin lisäävän tavoitettavuutta verrattuna puhelimeen tai tapaamiseen.

11.1.4 Kontrolloitavuus

Hidasta tiedonkulkua leimaa usein epätietoisuus siitä, onko viesti kulkenut perille ja onko se jo luettu. Pelkkä tiedon lähettäminen ei luonnollisestikaan riitä, vaan kommunikoinnissa merkityksellistä on myös vastaanottajan tiedon saanti. Myös lähettäjän mahdollisuus varmistua vastaanottajan tiedonsaannista voi tietyissä tilanteissa olla tarpeen. Etenkin kun kyseessä on lapsen koulunkäyntiin liittyvän vastuun jakaminen kahden tahon välillä, koko viestintäprosessia ja sen jälkeistä toimintaa helpottaa lähettäjän tieto vastaanottajan tiedonsaannista. Erityisesti opettajat näkivät tämän ensiarvoisen tärkeänä.

”Reissarin hyvä puoli on juuri se, että kun mä lähetän sillä tiedotteen sinne kotiin, niin mä heti sitten näen, kun mä seuraan, että ketkä on lukenu sen ja sit jo mä huomaan, että ahaa, joku Matti Meikäläinen ei ole sitä vielä lukassu, niin sitten joko soitan sinne kotiin tai kerron sille oppilaalle, että patistappas vanhempias käydä lukemassa se juttu sieltä, mä voin ite varmistaa, että se on varmasti menny niinku kaikille perille.”

”Sit kun se tulee vielä niin kätevästi et mun tiedotteeseen on vastattu tai mun tiedote on luettu, niin mä saan yhdellä näkymällä sen koko luokan tilanteen”

Sähköisen reissuvihkon hyväksi ominaisuudeksi opettajat kokivat mahdollisuuden itse tarkistaa, onko lähetetty viesti mennyt perille ja luettu. Tämä kontrollointi voitiin opettajien mukaan suorittaa

varsin nopeasti ja vaivattomasti koko luokan osalta sovelluksen kautta yhdellä näkymällä. Alasillan ja Järvisen mukaan sähköpostiviestinnässä lähettäjän on mahdotonta tietää, milloin vastaanottaja on todella lukenut viestin (Alasilta 2000, 94; Järvinen 2000, 25). Sähköistä reissuvihkoa käytettäessä opettaja kuitenkin näkee tarkan ajankohdan siitä, milloin vastaanottaja on lukenut viestin. Opettajat kokivat viestinnän kannalta tärkeäksi ja henkisesti helpottavaksi saada varmuuden siitä, että viesti on kotona nähty. Sähköisen reissuvihkon tarjoamasta mahdollisuudesta johtuen opettajan ei tarvitse kantaa huolta viestin perillemenosta. Mikäli viestin perillemeno on estynyt, hän voi myös tilanteen sitä vaatiessa ryhtyä nopeasti tarvittaviin toimenpiteisiin. Opettajat kokivat tätä kautta viestinnän laadun parantuneen ja viestintäprosessin omalla kohdallaan huomattavasti helpottuneen. Viestinnän laadullinen paraneminen helpotti näin opettajan päivittäistä käytännön asioiden hoitamista työssään.

11.1.5 Reaktiivisuuden paraneminen

Koulumaailmassa pelkkä tiedon välitys ei useinkaan riitä, vaan tietyissä tilanteissa tarvitaan vastaanottajan reagoimista lähettäjän viestiin. Tämän reagoinnin voidaan nähdä tekevän yhdensuuntaisesta viestinnästä vuorovaikutteista. Yksinkertaisimmillaan vuorovaikutteisuus näkyy siinä, kun viestin vastaanottaja reagoi saamaansa viestiin vahvistamalla lyhyesti kysytyn asian. Keskustelu voi edelleen tarvittaessa jatkua laajamittaiseksi dialogiksi asti. Opettajat kokivat tältä osin Sähköisen reissuvihkon positiivisena puolena viestinnän kasvaneen vuorovaikutteisuuden. Vuorovaikutteisuuden merkitys korostui tilanteissa, joissa tarvittiin vastaanottajien vahvistusta tai muuta reagointia lähetettyyn viestiin mahdollisimman pikaisesti.

”Mun työtä on niin sillä tavalla helpottanu hirveesti, että mä lähetän sinne kotiin niinku tiedotteita, jotka mun pitäis saada takasin niinku allekirjotettuna...se on tuskallisen hidasta se hommeli (perinteisillä paperisilla tiedotteilla)...”

”eli musta se on hirveen hyvin rakennettu toi reissarin niinkun tekniikka - - et vanhemmat kuittas että tota, et okei selvä ja jos jollakin oli jotain kysyttävää, niin mä pystyin heti vastaamaan niihin”

Opettajat kertoivat usein kaipaavansa vanhemmilta mahdollisimman nopeaa reagointia kotiin lähetettyihin viesteihin. Tällaisia tilanteita olivat opettajien mukaan esimerkiksi vanhemmilta tarvittavat luvat tai hyväksynnät erilaisissa kouluun tai oppilaaseen liittyvissä asioissa. Perinteisesti

tällaiset vahvistukset hankittiin vanhempien allekirjoitusten muodossa paperiliuskoilla, jotka oppilaan välityksellä kulkivat koulusta kotiin ja sieltä takaisin kouluun opettajan nähtäväksi. Opettajien kokemusten mukaan tällainen toimintatapa oli usein hidas ja vaivalloinen. Vaikka kotona reagoitaisiinkin lähetettyyn viestiin allekirjoittamalla se, viesti ei välttämättä saavuttanut opettajaa tämän toivomassa aikataulussa. Kaivattiin nopeampaa vahvistuksen saantia, sekä mahdollisuutta vuorovaikutukseen tarpeen tullen.

Kutsumme tässä reaktiivisuudeksi sitä kotien reagointia, jonka johdosta opettajat saavat kaipaamansa vahvistuksen kysymäänsä asiaan. Reagointi voi olla käytännössä viestiin vastaamista tai keskusteluun osallistumista. Se voi olla myös kysytyn asian vahvistamista lyhyesti, tai ainoastaan lähettäjälle toimitettu tieto siitä, että viesti on tullut perille ja luettu. Olennaista on opettajan kannalta vahvistuksen takaisin saanti. Tällöin tieto ei ainoastaan kulje yhteen suuntaan, vaan vastaanottajan reagoinnin johdosta toiminnan luonne muuttuu tiedotuksesta kahdensuuntaiseksi viestinnäksi. Kohonneen reaktiivisuuden pohjalta syntyneitä toimintaa voidaan parhaimmillaan kuvata dialogiseksi vuorovaikutukseksi. Mitä nopeammin vanhemmat reagoivat lähetettyyn tiedusteluun, sitä tehokkaampaa opettajan kannalta on hänen kaipaamansa vuorovaikutus. Lisääntyneitä reaktiivisuutta voitaisiin siis kutsua myös tehostuneeksi vuorovaikutteisuudeksi, tai ainakin hyväksi perustaksi dialogisen vuorovaikutuksen syntymiselle. Opettajat kokivat Sähköisen reissuvihkon lisäävän reaktiivisuutta kotien suunnalta ja näin työnsä helpottuvan. Alasillan (2000, 97) mukaan Sähköposti tehostaa tiimityötä. Se mahdollistaa tiiviin yhteydenpidon ja jatkuvan dialogin ja voi siten parantaa yhteistyösuhdetta (Alasilta 2000, 97). Opettajien kokemusten mukaan yhteistyösuhde oli selvästi parantunut lisääntyneen reaktiivisuuden ansiosta.

Matikainen (2001, 25) esittelee jaottelun, jossa muun muassa viestintävälineillä on vaikutusta vuorovaikutusprosessiin:

1. kahden henkilön välinen tekstipohjainen vuorovaikutus
2. useamman henkilön välinen tekstipohjainen vuorovaikutus
3. vahvasti kontekstiin sidottu useamman henkilön välinen tekstipohjainen vuorovaikutus
4. puheeseen perustuva vuorovaikutus
5. äänen, kuvan ja tekstin hyödyntäminen vuorovaikutuksessa

Matikaisen (2001, 25) mukaan arkipäiväisessä käytössä, kuten esimerkiksi sähköpostin kaltaista kommunikointitapaa käytettäessä, toteutuvat lähinnä tasot yhdestä kolmeen. Myös Sähköinen reissuvihko viestintävälineenä toteuttaa näitä tasoja. Yleensä ottaen tekstipohjaisen viestinnän katsotaan parantavan mahdollisuuksia dialogiin (Matikainen 2001, 25, 48). Aiemmin mainitusta yhteisen ajan puutteesta johtuen Sähköinen reissuvihko näyttäisi usein olevan myös ainoa väylä dialogiin vanhempien ja opettajan välillä työpäivän aikana. Opettajien esiin tuoma reaktiivisuuden paraneminen osoittaa, että teknisesti ottaen myös edellytykset vuorovaikutukselle paranivat Sähköisen reissuvihkon ansiosta.

11.1.6 Viestin välityksen varmuus

Viestinnässä olennaista on viestin välityksen varma perille meno. Sähköinen reissuvihko antaa opettajalle ja vanhemmille mahdollisuuden viestiä kirjallisesti ilman välikäsiä. Opettajat kokivat tämän erityisen merkitykselliseksi.

”mun työtä on niin sillä tavalla helpottanu hirveesti, että mä lähetän sinne kotiin niinku tiedotteita, jotka mun pitäis saada takasin niinku allekirjotettuna, se on tuskallisen hidasta se hommeli...kun ne oppilaat ei muista tuoda niitä”

”nii ja just se että ne laput ei jää antamatta ja sit on just näitä siis tosi kivojakin oppilaita jotka on niin huolimattomia, et yksinkertaisesti ne laput ei kulje - - ihan toivottomia tapauksia, et vaikka sä kuinka sanot, niin ne ei muista - - ne roikkuu, se on mun mielestä hirveen rasittavaa, kun se on niin turhauttavaa juosta oppilaiden perässä - - kun se ei välttämättä auta mitään kun ne ei hoida niitä lappuja”

Myös vanhempien kokemuksista nousi esiin vastaavanlaisia seikkoja:

”Ennemminkin viestin perillemeno. Laput voi matkalla hävitä”

”Viestit oppilaan mukana voivat unohtua. Sähköinen reissuvihko on nopea ja varma tapa tavoittaa luokanvalvoja.”

Toimitettaessa viestejä perinteiseen tapaan oppilaiden välityksellä nähtiin ongelmana inhimilliset tekijät. Myös vanhemmat, mutta ennen kaikkea opettajat kokivat oppilaiden helposti unohtavan toimittaa viestit. Vanhemmat toivat unohdukset esiin mahdollisina negatiivisina puolina, mutta opettajat kokivat ongelman työssään konkreettisena. Erityisesti allekirjoitettuna palautettavien viestien osalta toimintaa pidettiin opettajien keskuudessa epävarmana. Hankalaksi opettajat kokivat myös yrittää tavoitella viestin unohtaneita oppilaita jälkikäteen.

Tarpilan (2003) mukaan perinteisten tapojen rinnalle kodin ja koulun yhteydenpitoon nousseessa sähköisessä reissuvihkossa viestintä tapahtuu tietokoneen ja internetyhteyden välityksellä sähköisessä muodossa (Hämeen tietotekniikkakeskus). Sähköistä reissuvihkoa käytettäessä viestin kulku on reaaliaikaista, eikä ole riippuvaista oppilaiden muistamisesta tai katoa matkalla. Opettajat kokevatkin Sähköisen reissuvihkon vähentävän vaivaa ja säästävän aikaa perinteiseen viestintään verrattuna. Vanhempien mainitsema helppous kulminoitui lähinnä viestin välityksen varmuuteen. Kaiken kaikkiaan opettajien ja vanhempien kokemusten mukaan Sähköinen reissuvihko lisää käytännössä tällä tavoin viestinnän osapuolten tavoitettavuutta.

11.1.7 Viestien järjestely ja hallinta

Viestinnän helpottuminen tuli esiin myös muualla kuin varsinaisessa viestintäprosessissa. Vanhempien keskuudessa nousi esiin viestien käsittelyyn, säilyttämiseen ja arkistointiin liittyviä seikkoja.

”Ainakin viestit säilyvät tallessa.”

”Helppo tarkistaa asioita jälkikäteen.”

”Suulliseen viestiin verrattuna kirjoitettu muoto ei ole riippuvainen (vastaanottajan) muistista ja tulkinnasta.”

Vanhemmat pitivät helpottavana tekijänä sitä, että viestit säilyivät tallessa ilman erillistä arkistointia. Käytännön tasolla saavutettu hyöty näkyi ainakin siinä, että arkistoituja viestejä mainittiin olevan helppo palata tarkistamaan jälkikäteen. Tämä nähtiin etuna verrattuna sanalliseen

viestiin, joka helpommin saattoi muuttua, unohtua, tai saada vastaanottajaltaan vääränlaisen tulkinnan.

Järvisen (2000, 24) mukaan saapuneita sähköposteja on helpompi hallita kuin saapuneita paperiviestejä. Paperit on kansioitava mappeihin, mutta sähköpostien järjestely käy hiirellä siirtäen (Järvinen 2000, 24). Sähköpostin tapaan Sähköinen reissuvihko toimii vanhemmilla ja opettajilla lähetettyjen ja vastaanotettujen viestien arkistona (Hämeen tietotekniikkakeskus a, Hämeen tietotekniikkakeskus b). Viestien järjestely ja hallinta nousi esiin yhtenä positiivisena puolena vanhempien haastatteluissa. Haastatteluista ei kuitenkaan käynyt ilmi, että viestien käsittelyä ja hallintaa pidettäisiin erityisen tärkeänä.

Järvisen (2000, 25) mukaan kirjallisesta luonteesta johtuen sähköpostin käyttö dokumentoi itsensä ja viesteihin on helppo palata. Tältä kannalta Sähköinen reissuvihkolla välitettävä teksti ei edellytä viestinnän osapuolilta viestin eksaktia sisällöllistä muistamista. Tällöin myös riski viestin sisällöllisestä vääristymisestä vähenee, verrattuna pelkkään viestin muistinvaraiseen käsittelyyn. Tältä osin vanhemmat pitivät Sähköistä reissuvihkoa hyvänä ja viestintää helpottavana välineenä.

11.2 Sähköisen reissuvihkon viestinnän luonteesta

Sähköinen reissuvihko on vanhempien ja opettajien kokemusten mukaan käyttökelpoinen yhteydenpitoväline. Viestinnän luonteesta ja teknisestä toteutustavasta johtuen sille on löydettävissä tiettyjä erityispiirteitä. Toiset näistä piirteistä voidaan nähdä etuina, toiset rajoituksina. Kuvaamme seuraavassa sähköistä reissuvihkoa kodin ja koulun yhteydenpitovälineenä näiden piirteiden näkökulmasta.

11.2.1 Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvan ilmaisun etuja

Viestintää kodin ja koulun välillä voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Tavallisimpia kommunikoinnin muotoja ovat kasvokkainen tapaaminen, puhelinkeskustelu ja kirjallinen viestintä eri tavoin toteutettuna. Sähköisellä reissuvihkolla toteutettu viestintä on kirjallista viestintää, jolla

sähköisestä viestintäteknikasta johtuen on omat erityispiirteensä. Opettajat ja vanhemmat näkivät Sähköisessä reissuvihkossa käytetystä kirjallisesta ilmaisutavasta löytyvän positiivisia puolia.

”...(Sähköiseen) reissuvihkoon voi todella kirjoittaa rauhassa...”

”Jollekin vanhemmalle voi olla hirveen paljon helpompi puhua vaikeasta asiasta kun se saa sen kirjoittaa, siis vois kuvitella eli silloinhan se (Sähköinen reissuvihko) on myös vanhemmille mahdollisuus...”

Sähköpostin käyttö on aina kirjallista viestintää (Järvinen 2000, 25). Myös Sähköisessä reissuvihkossa käytetty viestintä on tällaista. Sähköisen reissuvihkon välityksellä tapahtuvan kirjallisen kommunikoinnin etuna vanhempien ja opettajien haastatteluista nousi esiin jo aiemmin mainittu ajankohdasta riippumattomuus. Kun aiemmin viittasimme ajankohdasta riippumattomuudella ajankohdan valintaan liittyviin mahdollisuuksiin viestien lukemisessa tai lähettämässä, nyt korostamme mahdollisuutta keskittyä rauhassa viestin sisällölliseen puoleen ja ulkoasuun. Vanhemmat ja opettajat näkivät ajankohdasta riippumattomuuden antavan mahdollisuuden muotoilla asiansa kiireettä itselle sopivana ajankohtana, ilman sosiaalisen tilanteen luomia ulkoisia paineita. Tella (1997, 48-49) nimittää ilmiötä kaksoisemansipaatioksi, jossa käyttäjä vapautuu sekä ajan että paikan rajoituksista, mutta samalla myös lähiviestinnän asettamista rajoista. Myös Marttusen (1997, 284) mukaan sähköpostiviestinnässä lähettäjällä on aikaa muotoilla viestiään. Vastaavasti välittömässä vuorovaikutuksessa voidaan ajatella tällaisen mahdollisuuden puuttuvan. Keskustelukumppanin esitykseen odotetaan tavallisesti suhteellisen välitöntä reagoitua, jolloin asioiden pohdintaan tai sanojen muotoiluun käytettävä aika on rajallinen.

Lisäksi opettajien kokemuksista nousi esiin, että joissain tapauksissa saattaa asian luonteesta johtuen olla helpompi ilmaista itseään kirjoittamalla. Tämä koettiin viestijän kannalta positiivisena mahdollisuutena. Toisaalta kasvottoman sähköpostiviestinnän taakse saattaa olla helppo piiloutua myös tilanteissa, joissa tapaaminen olisi tarkoituksenmukaista. Alasillan (2000, 87-88) mukaan sähköpostin käyttäjän onkin hyvä kysyä itseltään, tekeekö mieli käyttää sähköpostia siksi, että on niin vaikeaa tai vastenmielistä kertoa asiaa kasvokkain tai edes puhelimitse.

Sähköpostiviestinnän tasa-arvoa lisäävä vaikutus on suurelta osin yhteydessä siihen, että viestijöiden kesken ei tarvita lähikontaktia. Viestijät voivat pysyä näkymättöminä, jolloin heidän sukupuolensa, ulkonäkönsä, ammattiasemansa, koulutustasonsa tai esiintymistaitonsa ei vaikuta

vuorovaikutukseen samassa määrin kuin välittömässä kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa. (Tella, Vahtivuori, Vuorento, Wager & Oksanen 2001, 53) Mikäli viestijä kokee välittömän vuorovaikutustilanteen (tapaaminen, puhelinkeskustelu) vastenmieliseksi viestijöiden henkilökohtaisten ominaisuuksien eroista johtuvista syistä, saattaa Sähköinen reissuvihko alentaa kynnystä ryhtyä viestintään.

Kirjallinen luonne sopii myös hyvin tilanteisiin, joissa viestintä tapahtuu muulla kuin omalla äidinkielellä. On helpompi lukea ja kirjoittaa vieraskielistä viestiä tietokoneella kuin yrittää selvittää asioita vaikkapa puhelimesta. (Järvinen 2000, 25) Viestijöiden tasa-arvoisuuden kannalta on tärkeää, että asian ilmaisuun on tarjolla erilaisia, kunkin viestijän tilannetta palvelevia tapoja. Näin kokivat myös vanhemmat ja opettajat.

11.2.2 Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvan ilmaisun hankaluuksia

Viestinnässä voi ilmetä hankaluuksia eri syistä. Muun muassa viestintätavalla on vaikutusta mahdollisten ongelmien ilmenemiseen. Tietyn asian ilmaiseminen esimerkiksi kirjallisesti voi olla hankalaa. Tämä ilmeni myös vanhempien haastatteluissa.

”– Kirjallinen ilmaisu, lauseiden rakentaminen vaikean asian ilmaisemiseksi voi tuottaa jonkin verran hankaluuksia. Tällöin ollaan eriarvoisemmassa asemassa.”

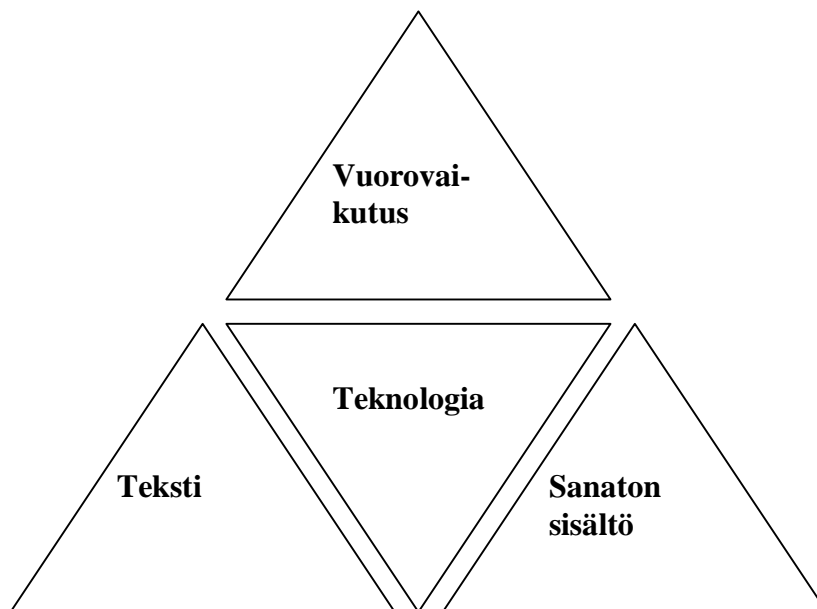
”– Voi olla vaikeata ”pukea sanoiksi” kirjoittamalla lyhyesti jotakin asiaa. Tällöin on helpompi kertoa asia puhelimesta tai tapaamalla opettaja”

Vanhemmat kokivat, että kirjallinen viestintä voi asettaa vanhemmat viestijöinä lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan. Vanhempien haastatteluista oli nähtävissä kirjallisen viestinnän ongelma kahdella tasolla: vaikean asian pukemisessa sanoiksi ja lisäksi tiivistämisessä se lyhyeen muotoon. Tällaisessa tilanteessa koettiin puhelinkeskustelu tai tapaaminen tarpeellisenä viestintävaihtoehtona.

Vaikka edellisessä luvussa viestinnän kirjallisen luonteen nähtiin edistävän tasa-arvoa, synnyttää se samalla mahdollisuuden myös päinvastaisille seurauksille. Marttusen (1997, 284) mukaan sähköisessä viestinnässä käytetty kirjallinen viestintätapa voi tuottaa ongelmia henkilölle, joka ei ole tottunut viestimään kirjoittamalla. Kirjalliseen vuorovaikutukseen perustuvana viestimenä

sähköposti suosii aktiivisia ja taitavia kirjoittajia (Marttunen 1997, 284). Sama pätee myös Sähköiseen reissuvihkoon. Vaihteleviin kirjallisen ilmaisun taitoihin liittyvänä ongelmana voidaan nähdä myös laajan tai monimutkaisen asiakokonaisuuden tiivistäminen lyhyeen ja ymmärrettävään kirjalliseen muotoon. Sähköpostiviestintä onkin usein asiapainotteista, lyhyen informaation välittämiseen tähtäävää ja parhaimmillaan faktojen ja muun neutraaliksi koetun informaation välittämisessä (Tella ym. 2001, 57). Tällöin ei jää tilaa asian kattavalle selittämiselle ja monipuoliselle kuvaamiselle.

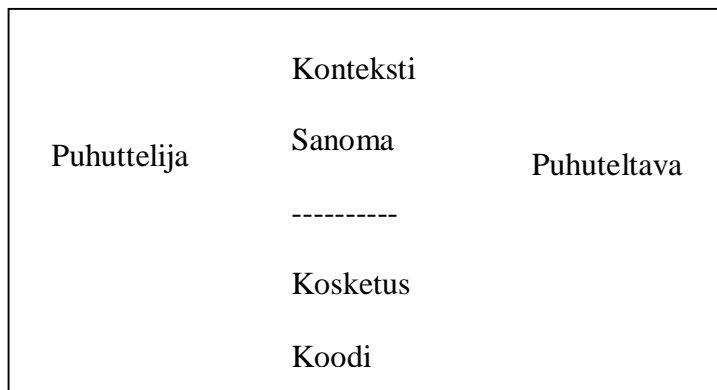
Alasillan (2000, 100) mukaan tehokas sähköpostin käyttö edellyttää verkkoajan laajaa kirjoitustaitoa. Laaja kirjoitustaito sisältää taidon tuottaa nopeasti tehokasta tekstiä, taidon vastata viesteihin tehokkaasti ja tyylikkäästi, taidon hyödyntää sähköpostin tekniikkaa ja taidon ottaa huomioon sanattomat merkitykset.

KUVIO 7. Verkkoajan laaja kirjoitustaito (Alasilta 2000, 100)

Mikäli Alasillan esittämä verkkoajan kirjoitustaito on joltakin osin puutteellinen, ovat myös eri tavoin ilmenevät hankaluuden mahdollisia.

Fisken esittämässä Jakobssonin viestintämallissa (kuviot 4.) koodi merkitsee yhteistä merkitysjärjestelmää, jota käyttämällä viesti on rakennettu. Vaikeudet koodien tuottamisessa saattavat vaikuttaa sanoman laatuun. Tällöin konteksti, johon sanoma viittaa, ei välttämättä välity halutulla tavalla puhuttelijalta puhuteltavalle.

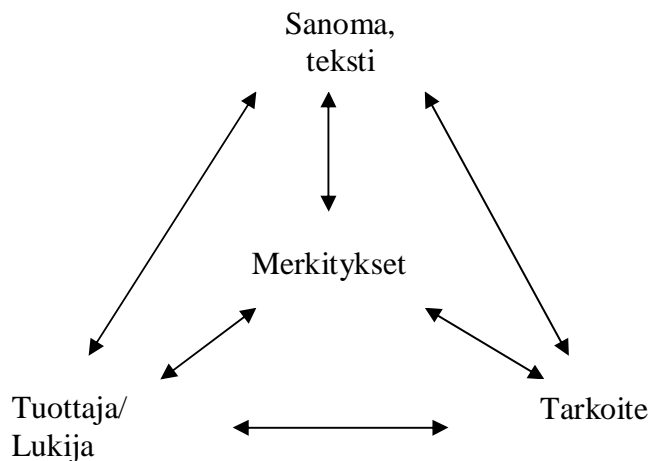
KUVIO 8. Viestinnän perustekijät Jakobssonin mukaan (Fiske 1998, 56)

Fiske (1998, 21) esittää, että Shanonin ja Weaverin mukaan viestinnässä on nähtävissä kolme ongelman tasoa:

1. Tekniset ongelmat
2. Merkityksen ongelmat
3. Tehokkuusongelmat

Usein nämä ongelmatasot kytkeytyvät toisiinsa – ne ovat yhteydessä toisiinsa, riippuvat toisistaan. Näiden tasojen viestinnän tutkimuksessa onkin päämääränä viestintäprosessin tehostaminen ja tarkentaminen. (Fiske 1998, 21) Vaikka teknisten ongelmien luulisi liittyvän läheisesti tietokoneiden käyttöön, niitä ei juuri noussut tutkimuksessamme esiin. Niitä ilmenikin ainoastaan tekstin tuottamisessa. Merkityksen ja tehokkuuden ongelmat nousivat selkeimmin esiin. Mikäli kirjallisen ilmaisun taidot ovat heikot, näkyvät vanhempien kuvaamat ongelmat lähinnä tehokkuuden ongelmina. Tämä voi näkyä esimerkiksi siinä, että viestin tuottamiseen käytettävä aika ja vaiva koetaan kohtuuttomaksi. Toisaalta tehottomuus voi näkyä siinä, ettei sanoman sisältö myöskään välttämättä selviä vastaanottajalle. Samalla nousevat esiin myös edellä mainitut merkityksen ongelmat.

Fiske (1998, 14-17) esittää eräänä viestintää tutkivana tahona semioottisen koulukunnan, jonka mukaan viestintä on merkitysten tuottamista ja vaihtoa (kuvio 5). Koulukunnan mukaan sanoma saa merkityksen joutuessaan vuorovaikutukseen vastaanottajan kanssa. Mahdolliset väärinkäsitykset eivät välttämättä kuitenkaan aina kerro epäonnistuneesta viestinnästä, vaan saattavat johtua esimerkiksi lähettäjän ja vastaanottajan kulttuurieroista.

KUVIO 9. Sanomat ja merkitykset (Fiske 1998, 17)

Koska sähköinen viestintä on verrattain uusi viestinnän muoto, ei Sähköisen reissuvihkon käyttäjiltä voitane vielä odottaa Alasillan mainitsemaa laajaa verkkoajan kirjoitustaitoa. Mikäli taidot ovat puutteelliset, korostuvat myös Fiske esittämät merkityksen ongelmat vastaanottajan päässä.

Etenkin Sähköisen reissuvihkon liian yksipuolinen käyttö viestintävälineenä saattaa vanhempien kokemusten mukaan aiheuttaa eriarvoisuutta käyttäjien keskuudessa kodin ja koulun yhteydenpidossa. Korostamme, että eriarvoisuus ei niinkään johdu Sähköisen reissuvihkon ominaisuuksista, vaan kirjallisen ilmaisun luonteesta ja käyttäjien henkilökohtaisista eroista heidän kyvyissään ja taidoissaan. Eri käyttäjät suosivat erilaisia viestintätapoja: joku viestii mieluiten kirjallisesti, kun taas toinen pitää parempana puhelinkeskustelua tai haluaa tavata kasvotusten. Sähköisen reissuvihkon ei näin voida olettaa sopivan ainoaksi yhteydenpitovälineeksi kodin ja koulun välillä. Jotta mahdollisuudet yhteydenpitoon olisivat tasapuoliset, vanhemmilla on mielestään oltava valittavana erilaisia keinoja viestiä. Tietyissä tilanteissa koettiin opettajan tapaamisen tai puhelinkeskustelun kaltainen henkilökohtainen kontakti paremmaksi vaihtoehdoksi kirjoittamiseen verrattuna.

11.2.3 Sosiaalinen vihjeettömyys

Vanhempien ja opettajien kokemuksista kävi ilmi, että myös mahdollisuutta välittömään vuorovaikutukseen pidettiin tärkeänä. Välittömän vuorovaikutuksen mahdollistuminen edellyttää viestinnän osapuolilta suoraa kontaktia toinen toisiinsa. Sähköisen reissuvihkon muodostaman yhteyden ja henkilökohtaisen välittömän yhteyden välillä koettiin olevan selkeä ero.

”Vertaan nyt ala-asteen toimintaan. Koin henkilökohtaisen kommunikoinnin, eli tapaamiset ja puhelinoitot, parempana tapana kommunikoida. Sähköinen reissari on kätevä, mutta kasvoton.”

Vanhempien kokemuksista nousi esiin henkilökohtaisen kontaktin tarve. Hyvistä ominaisuuksista huolimatta Sähköisestä reissuvihkosta löydettiin negatiivisena puolena niin sanottu kylmyys ja kasvottomuus. Ala-asteelle sijoittuvien viestintäkokemusten valossa välittömiä vuorovaikutustapoja, kuten tapaamisia tai puhelinyhteyksiä, pidettiin parempana keinoina kommunikoida. Vesalan (2001, 163) mukaan Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvaa, kuten muutakin sähköistä viestintää leimaa sosiaalinen vihjeettömyys. Tietokoneen välityksellä tapahtuva viestintä sisältää henkilökohtaista kontaktia vähemmän viestejä siitä, kuinka sanoma tulisi tulkita (Matikainen 2001, 26). Sähköposti viesti koetaankin usein kylmäksi, koska se ei sisällä samoja sosiaalisia vihjeitä, jotka sävyttävät kasvokkaisia viestintätilanteita (Tella ym. 2001, 57). Sen lisäksi että sosiaalinen vihjeettömyys saatetaan viestinnässä kokea kylmyytenä tai välinpitämättömyytenä, se voi aiheuttaa myös virheitä viestin tulkinnassa. Tästä syystä viestintätavan valinta on tärkeä osa viestintää.

Juuri viestin sisältö ratkaiseekin pitkälti sopivan viestintävälineen. Oleellista on saada haluamansa sanoma julki ja tulla oikein ymmärretyksi. Vanhemmat kokivat itse osaavan arvioida tilanteen vaatiman kommunikointikeinon.

”Jos on joku monimutkaisempi asia, niin silloin ”nykäläisen” luokanvalvojaa hihasta vanhempainillassa. Myös puhelimella voin ottaa yhteyttä opettajiin.”

Sähköisen reissuvihkon sijaan pidettiin tarkoituksenmukaisena ottaa suora kontakti opettajaan monimutkaisempien asioiden tiimoilta. Keinoina mainittiin kasvokkainen tapaaminen esimerkiksi vanhempainillassa, tai puhelinkeskustelu muina aikoina. Yhteyskanavan valinta tuntui perustuvan omiin tuntemuksiin ja omaan harkintaan. Daftin ja Lengelin (1986) kehittämän Media Richness-teorian mukaan eri viestintävälineiden valinta eri tarkoituksiin pohjautuu rationaaliseen harkintaan siitä, missä määrin eri viestintävälineiden ominaisuudet vastaavat viestien sisällöllisiä piirteitä. Mitä moniselitteisemmän ja vivahteikkaamman viestin uskotaan olevan kyseessä, sitä ilmaisuvoimaisempi ja rikkaampi viestintäväline pyritään valitsemaan. (Savolainen 1998, 19–20) Sähköisen reissuvihko kautta tapahtuva kirjallinen viestintä ei itsessään ole hankalaa, mutta sen soveltuvuus eri käyttötilanteisiin on mietittävä tarkoin.

Haastatteluista ei ilmennyt mitään erityistä sopimusta opettajan ja vanhempien välillä siitä, millaisia viestejä Sähköisellä reissuvihkolla välitetään. Viestinnän molemmilla osapuolilla näyttäisi kuitenkin olevan selkeä käsitys siitä, millaiset asiat voidaan hoitaa Sähköisen reissuvihkon kautta ja milloin valitaan tiiviimpää vuorovaikutusta tukeva viestintämenetelmä.

11.3 Sähköisen reissuvihkon sovellettavuus viestintään kodin ja koulun välillä

Sähköisen reissuvihkon käyttökelpoisuutta ajatellen on tarkoituksenmukaista pohtia sen erityistä soveltuvuutta käyttöympäristöönsä sekä yleensä ottaen että tilannekohtaisesti. Halusimme selvittää opettajien ja vanhempien näkemyksiä siitä, mihin Sähköistä reissuvihkoa käytännössä käytetään ja miten se heidän kokemustensa valossa soveltuu käyttöympäristöönsä. Soveltuvuutta tarkasteltaessa on arvokasta huomioida myös näkökulmat, joiden valossa Sähköinen reissuvihko ei välttämättä parhaalla mahdollisella tavalla sovellu kodin ja koulun välillä käytettäväksi viestintävälineeksi.

11.3.1 Mihin Sähköistä reissuvihkoa käytetään?

Vanhemmat ja opettajat kuvasivat puheessaan runsaasti Sähköisen reissuvihkon arkikäyttöä sekä toteutuneella tasolla että visioiden toiveitaan ja mahdollisuuksia ajatuksen tasolla tulevaisuudessa. Keskityimme tässä tarkastelemaan sitä, minkälaisissa tilanteissa ja millaisen informaation

välittämiseen Sähköistä reissuvihkoa pääasiassa käytetään. Opettajat luonnehtivat tavanomaisimpia käyttötilanteita seuraavasti:

”Koepäivämääriä tai ihan tällisiä arkisia juttuja oppilaan poissaolojen suhteen, mä oon sitten reissarin välityksellä lähettänyt.”

”Vanhemmat on mulle lähettäny tiedotteita oppilaiden matkoista ynnä muista ja satunnaisista poissaoloista, lähinnä se tiedote on ollu tätä.”

Vanhempien mielipiteet parhaiten soveltuvista käyttötilanteista olivat pitkälti samansuuntaisia.

”Rutiinit sähköisesti.”

”E-reissuvihko sopii tiedotusluontoisiin viesteihin.”

Opettajat ja vanhemmat kokivat Sähköisen reissuvihkon soveltuvan käytännön perusasioiden hoitamiseen ja arkisen viestinnän työvälineeksi. Sitä käytettiin pääasiassa lyhyiden, asiapitoisten ja yhdensuuntaisten viestien välittämiseen arkirutiineissa. Tällaisina tilanteina nähtiin esimerkiksi erilaisten tiedotteiden välittäminen, kuten kokeista tai satunnaisista poissaoloista ilmoittaminen. Tellan (2001, 57) mukaan sähköpostiviestintä onkin usein asiapainotteista ja lyhyen informaation välittämiseen tähtäävää. Näin näyttäisi tässä tapauksessa olevan myös Sähköisen reissuvihkon laita.

Perusasioiden hoitamisessa oli nähtävissä sekä vanhempien että opettajien taholta myös lievää vuorovaikutteisuutta.

”Mä hoidin sen kehityskeskusteluajat, niiden tota jakamisen vanhemmille, niin se oli tosi kätevää että he sai, että voitiin sitten veivata siinä.”

”Vanhempainvarteista sopiminen”

Dialogisuus nousi esille yksisuuntaisen tiedottamisen lisäksi kuitenkin ainoastaan lyhyenä vastavuoroisena kommunikointina käytännön asioista, kuten tapaamisen ajankohdasta, sopimisina.

Pikemminkin kyseinen kommunikointi voidaan nähdä edellä mainitun kaltaisena lyhyenä informaation välityksenä kuin syvällisenä vuorovaikutuksena.

11.3.2 Poissaolojen kontrollointi

Hoidettavien perusasioiden joukosta nousi erityisesti esille Sähköisen reissuvihkon mahdollistama kätevä poissaolojen kontrollointi. Tavallisesti poissaolot hoituivat oppilaan mukanaan kuljettaman poissaolovihkon avulla. Opettajien kokemuksista nousi runsaasti esiin tilanteita, joissa poissaolon selvittäminen oli kuitenkin syystä tai toisesta estynyt perinteisen poissaolovihkon välityksellä. Sähköinen reissuvihko nousi näissä tilanteissa ensiarvoisen tärkeäksi.

”...että poissaolojen seuranta menee sillai siinku aika mallikkaasti - - jos oppilas on edelleenkin sairaana siellä kotona, niin heti tulee mulle reissariin tieto, että mikä on niinku homman nimi.”

”...jos ei ala kuulumaan sitä poissaolovihkoo niin mä oon sitten (Sähköisen) reissarin välityksellä lähettäny vanhemmille viestin, että minkäs näkönen poissaolo oli.”

Myös vanhemmat pitivät Sähköistä reissuvihkoa käteväenä välineenä oppilaiden koulunkäyntiä valvottaessa:

”Poissaolot voi heti ilmoittaa opettajalle”

”Nopeus on valttia esimerkiksi luvattomien poissaolojen selvittelyssä, että päästään puuttumaan varhain asiaan.”

Poissaolojen tarkkailu näytti olevan erittäin yleinen syy pitää yhteyttä kodin ja koulun välillä. Poissaolojen tarkkailu koettiin tärkeäksi sekä opettajien että vanhempien keskuudessa. Sähköinen reissuvihko auttaa opettajaa ja vanhempaa täyttämään velvollisuutensa poissaolojen kontrolloinnissa tehokkaan tiedonkulun ja tavoittavuutensa ansiosta. Poissaolot saatiin vanhempien kokemusten mukaan selvitettyä suoraan opettajalle viiveettä. Selvittämättömään poissaoloon oli opettajien mielestä helppo palata Sähköisen reissuvihkon välityksellä tarvittaessa myös jälkikäteen.

Vanhempien kokemuksissa korostui poissaolojen välittömän selvittämisen ja nopea asiaan puuttumisen tärkeys.

Sähköpostia pidetään hyvänä välineenä lyhyiden faktojen ja muun neutraaliksi koetun informaation välittämiseen (Tella ym. 2001, 57). Sähköisen reissuvihkon soveltuvuus näyttäisi tässä suhteessa olevan samankaltaista kuin sähköpostinkin. Vanhemmat ja opettajat kokivat Sähköisen reissuvihkon soveltuvan hyvin koulutyön arkisten asioiden viiveettömään ilmoittamiseen. Vaikka juoksevat asiat tuntuivatkin päivittäisiltä rutiineilta, niiden hoitamista pidettiin tärkeänä etenkin poissaolojen kohdalla.

11.3.3 Sähköinen reissuvihko kasvatuksellisesta näkökulmasta

Sähköisellä reissuvihkolla asioita hoidettaessa viestintään osallistuu yleensä vain opettaja ja oppilaan vanhempi. Sähköisen reissuvihkon voidaan näin nähdä selvästi vähentävän oppilaan vastuuta viestinnässä, verrattuna perinteisellä reissuvihkolla toteutettuun viestintään. Opettajien kerronnasta käy kuitenkin ilmi, että vastuuta ei haluttu jakaa näin yksipuolisesti.

”Mä vaadin edelleen että oppilaskin joutuu pikkasen näkemään töitä omien poissaolojensa suhteen eli oppilas täyttää itse sen oman poissaolovihon ja ottaa vanhemmilta sen nimmarin niin kuin aikaisemminkin - - ja jos on vähänkin pidempi matka (loma- tms.), niin sen oppilaan pitää ite käydä kansliasta hakemassa siihen sellanen lupalappunen tai täyttää se kotona ja reksi allekirjoittaa sen, sitten vasta meikäläinen. Siinä on edelleenkin tilanteita, että se oppilas on mukana siinä hommassa, ei se pelkästään ole minä ja vanhemmat.”

”Mun mielestä se palvelee oppilastakin siinä mielessä, en tiedä sitten olisko se kasvatuksellisesti hyvä, et se (oppilas) joutuis opettelemaan sitä huolellisuutta, että se toimittaa kaikki asiat...”

Sähköisen reissuvihkon myötä oppilas ei enää toimi viestin välittäjänä koulun ja kodin välillä. Vaikka Sähköinen reissuvihko mahdollistaa oppilaan näin viestinnästä poisjäännin, oppilaille haluttiin kasvatuksellisin perustein jättää vastuuta omien asioiden hoitamisessa. Tällaisista tilanteista mainittiin esimerkkinä poissaolojen hoitaminen ja lupien järjestäminen pidempien

poissaolojen ajaksi. Oppilailta vaadittiin edelleen perinteiseen tapaan poissaolovihkojen täyttämistä ja vanhempiensa nimikirjoitusten hankkimista niihin. Pidempää matkoa varten oppilaan tuli täyttää lupa-anomus ja hankkia siihen eri henkilöiden allekirjoitukset. Tämä on yleinen käytäntö koko Kaurialan koululla. Yli kolme päivää kestäviä poissaoloja varten haetaan poissaolokaavake koulun kansliasta ja luvan poissaoloon myöntää koulun rehtori (Hämeenlinnan kaupunki 2005). Sähköinen reissuvihko ei siis tee tyhjäksi perinteisen reissuvihkon kasvatuksellista ideaa oppilaan vastuun suhteen, vaan oppilaat joutuvat yhä harjoittelemaan vastuun ottamista omissa asioissaan.

Kasvatuksellisesta näkökulmasta löydettiin oppilaan vastuun lisäksi myös muita ulottuvuuksia Sähköisen reissuvihkon suhteen. Edellisessä luvussa esitetty ja tärkeänä pidetty poissaolojen kontrollointi ilmentää opettajien ja vanhempien kasvatuksellista vastuuta oppilaista. Samalla se osoittaa, että ilmoitusluontoisten asioiden hoitamisen ohella myös oppilaan kasvatusta pidetään tärkeänä syynä pitää yhteyttä kodin ja koulun välillä.

”Mun visio on just se että jos on ongelmaoppilas tai jonkun oppilaan kanssa on jotain kehitteillä, niin se kontrollointi ja niinkun se yhteistyö, että me molemmat (opettaja ja vanhemmat) tässä kontrolloidaan, että se lapsi niinkun puhuu totta ja tekee niinkun on sovittu, niin mä uskon että (Sähköinen) reissuvihko antaa siihen mahdollisuuden - - että jos todellakin lapsella on ongelmia ja poissaoloja ja muita niin se ois hirveen tärkeitä, että se (kontrollointi) ois napakkaa ja lapsellakin ois sellanen tunne että se kontrolli toimii.”

Opettajan kokemusten mukaan Sähköinen reissuvihko antaa mahdollisuuden kasvatustehtävän tukemiseen nimenomaan oppilaan toiminnan kontrolloinnin kannalta. Opettaja koki tärkeäksi kodin ja koulun välillä jaetun kasvatuksellisen yhteistyön ja vastuun oppilaan rajoista ja niiden kontrolloinnista. Opettajan mukaan tiukka ja nopea puuttuminen antaa oppilaalle tunteen siitä, että sovittuja toiminnan rajoja kontrolloidaan ja hänestä välitetään. Myös vanhemmat pitivät tärkeänä mahdollisuutta puuttua eri tilanteisiin nopeasti. Tärkeäksi koettiin myös se, että molemmat tahot ovat selvillä yhteisistä tavoitteista ja tietoisia oppilaan toiminnasta, jotta yhteisen kasvatustehtävän täyttäminen mahdollistuu.

Kyse onkin lähinnä kasvatusvastuusta ja sen jakautumisesta kodin ja koulun välille. Siniharju (2003) esittelee neljä erilaisiin näkemyksiin kasvatusvastuusta perustuvaa yhteistyömallia kodin ja koulun välille.

1. Erillinen vaikutus (Separate Influence). Tämä malli perustuu kodin ja koulun erillisiin päämääriin ja tavoitteisiin. Tällöin molempien vaikutus on kaikkein tehokkainta. Koti ja koulu huolehtivat omista vastuualueistaan, kommunikointia tapahtuu lähinnä ongelmatilanteissa. (Siniharju 2003, 5)
2. Perättäinen vaikutus (Sequenced Influence). Tässä mallissa näkemyksenä on, että lapsen myöhemmän menestyksen määräävät oppimisen kannalta tärkeät varhaisvuodet, joista vanhemmat ovat vastuussa. Tämän vaiheen jälkeen kasvatuksen ammattilaiset ottavat vastuun lapsesta. Myöhemmin nuori on itse vastuussa omasta kehittämisestään. (Siniharju 2003, 5)
3. Sisäkkäinen vaikutus (Embedded Influence). Malli perustuu näkemykseen, jossa yhteys yksilön, laajempien ryhmien ja organisaatioiden välillä on sisäkkäin. Niiden ympäristöjen vaikutus, joissa yksilö on jäsenenä, on mallissa erityisen huomion kohteena. (Siniharju 2003, 5)
4. Osittainen päällekkäinen vaikutus (Overlapping Influence). Tästä näkökulmasta on olemassa kolme toisiinsa vaikuttavaa ja mahdollisesti päällekkäistä aluetta: koti, koulu ja yhteiskunta. Lapsen asema on mallissa keskeinen ja lapsen oppiminen, kehittyminen ja menestyminen ovat kodin ja koulun yhteistyön tärkeimmät syyt. Mallin mukaan oppilaat ovat omaan koulumenestykseensä tärkeimmin vaikuttavat tekijät. (Siniharju 2003, 5)

Yhteistyömalleissa on havaittavissa kaksi toisilleen vastakkaista näkökulmaa, jotka perustuvat eri näkemyksiin vastuusta. Ensimmäisen näkökulman mukaan koulu ja koti ovat erillisiä instituutioita, jotka huolehtivat omista alueistaan. Tällöin toiminta nähdään tehokkaimpana. Yhteistyö on lähinnä informaation vaihtoa molempien hoitaessa omat tehtävänsä. Toisen näkökulman lähtökohtana on tiiviimpi yhteistyö, jota ohjaa jaetun kumppanuuden ja vastuun periaate. Useiden tutkimusten mukaan juuri tällainen, osittain päällekkäinen organisaatiomuoto on lapsen kasvatuksen kannalta tehokas. (Siniharju 2003, 12)

Aiemmin esitetty opettajan visio optimaalisesta toimintamallista oli se, että kasvatusvastuu olisi yhteisesti jaettu: sekä koti että koulu osallistuisivat oppilaan kontrollointiin. Opettaja korosti kodin ja koulun yhteistyötä, sekä oppilaan keskeistä asemaa yhteistyössä. Tällöin malli muistuttaisi

Siniharjun neljättä, *osittain perättäisen vaikutuksen* mallia, jota useiden tutkimusten valossa luonnehditaan kasvatuksen kannalta tehokkaaksi.

Myös peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden (2004) suuntaviivat ovat yhteisvastuullisen kasvatuksen ideaa mukailevia: Oppilas elää sekä kodin että koulun vaikutuspiirissä. Tämä edellyttää näiden kahden kasvuympäristön vuorovaikutusta oppilaan terveen kasvun ja oppimisen tukemisessa. Koulu tukee vanhempia kasvatustehtävässään ja vastaa oppilaan opetuksesta koulu yhteisössä. Yhteisvastuullisen kasvatuksen tavoitteena on edistää oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja hyvinvointia koulussa. (Opetussuunnitelman perusteet 2004)

Opettajat ja vanhemmat kokivat Sähköisen reissuvihkon palvelevan arkipäiväisen tiedonkulun lisäksi myös oppilaan kasvatusta. Sähköinen reissuvihko nähtiin tehokkaana väylänä tiedonkulussa yhteistyötahojen välillä. Arvokkaana pidettiin mahdollisuutta välittömään ja tehokkaaseen puuttumiseen epäkohtien ilmetessä. Sähköinen reissuvihko nähtiinkin toimivana välineenä asetettujen rajojen valvonnassa. Tämä voidaan nähdä yhtenä osa-alueena, joka tukee opetussuunnitelman perusteissa mainittua kasvatuksellisen yhteistyön toteuttamista.

11.3.4 Sähköisen reissuvihkon soveltuvuus käyttöympäristöönsä

Lain mukaan koulun *tulee* olla opetuksessaan yhteistyössä kotien kanssa (Perusopetuslaki 628/21.8.1998, 3§) ja myös tukea vanhempia kasvatustehtävässään (Opetussuunnitelman perusteet 2004). Lisäksi perusopetusasetuksen (20.11.1998/852, 10§) mukaan oppilaan opintojen edistymisestä sekä oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä on annettava riittävän usein tietoa oppilaalle ja hänen huoltajalleen. Näin ollen yhteydenpito on välttämätöntä, eikä siitä voida jättää toteuttamatta, vaikka se tuntuisi hankalalta toteuttaa.

Opettajat ja vanhemmat luonnehtivat peruskoulun ylempiä luokka-asteita 7.-9. haasteelliseksi viestintäympäristöksi. Lainaukset vanhempien ja opettajien haastatteluista auttavat ymmärtämään niitä viestintää rajoittavia lähtökohtia, jotka ilmenevät peruskoulun yläluokkien kaltaisessa ympäristössä. Opettajat kuvasivat tässä ympäristössä tapahtuvaa viestintää vertaamalla perinteistä ja sähköistä viestinvälitystä keskenään.

”...opettajaa se (Sähköinen reissuvihko) palvelee siinä, et on aika raskasta juosta oppilaiden perässä kaikkien lippujen ja lappujen ja onko ne toimitettu ja mitä ja nää selvitykset, että pääsee helpommalla, ainakin opettaja, kun ei tarvii juosta oppilaiden perässä. Oppilas pääsee helpommalla kun sen ei tarvii muistaa niitä kaikkia lappuja ja lippuja ja ehkä vanhempikin on paremmin perillä asiasta.”

”Sit toisaalta kun se on et mulla saattaa tulla jakso et mä en nää mun oppilaita, eli menee kahdeksan viikkoa et me ei olla fyysisesti yhdelläkään tunnilla ja mun pitää hoitaa silti oppilaiden niinku ne asiat, ja siinä tietysti voi sanoa, että – – korostuu niinkun reissari (Sähköinen reissuvihko) - - että mun ei tarvii pyydystää joka tilanteessa, kun mulla on joku asia vanhemmille, niin sitä porukkaa”

Vanhemmat toivat esiin tavoitettavuuden näkökulmaa kodin ja koulun välisessä viestinnässä kyseisillä luokka-asteilla seuraavasti:

”Opettaja on vaikea saada kiinni puhelimelle ja vapaa-aikana ei tee mieli häiritä.”

”Viestit oppilaan mukana voivat unohtua. Sähköinen reissuvihko on nopea ja varma tapa tavoittaa luokanvalvoja.”

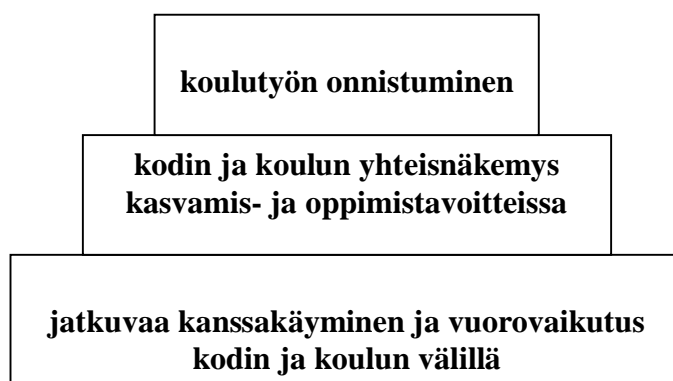
”Kannatan, koska viestit tulevat perille aina. Jos viestit olisivat paperisia, niin perille tulo olisi epävarmaa.”

Vanhemmat pitivät perinteisin keinoin toteutettua yhteydenpitoa hankalana ja tavoitettavuuden kannalta epävarmana. Samoin ajattelivat opettajat. Opettajien kokemuksista käy ilmi, että kodin ja koulun välinen viestintä vaikeutuu peruskoulun yläluokille ominaisista erityispiirteistä johtuen. Keskeisenä erityispiirteenä oli se, että luokanvalvoja ja oppilaat ovat tekemisissä keskenään vain harvoin. Koska perinteisesti paperilla toimitettavat viestit kulkevat oppilaan välityksellä, muodostuu ongelmaksi viestin välittymisen edellyttämä oppilaan ja luokanvalvojan kontakti. Vanhemmat ja opettajat täydensivät tavoitettavuuden ongelmaa viittaamalla inhimillisiin tekijöihin, kuten unohduksiin, joita saattaa esiintyä oppilaiden toimiessa viestin välittäjinä. Sähköisen reissuvihkon nähtiin helpottavan kaikkien yhteistyötahojen työtä ja parantavan yhteistyövalmiuksia käyttöympäristössään.

Sen lisäksi, että Sähköisen reissuvihkon koettiin soveltuvan yleensä peruskoulun yläluokkien kaltaiseen ympäristöön, sen voidaan nähdä vanhempien ja opettajien kokemusten valossa soveltuvan myös nimenomaan kyseiseen tutkimusympäristöön. Tämä käy ilmi verrattaessa opettajien ja vanhempien kokemuksia Kaurialan koulun verkkosivuilla esitettyihin tavoitteisiin:

Kaurialan koululla kodin ja koulun yhteisnäkemys kasvamis- ja oppimistavoitteissa nähdään koulutyön onnistumisen edellytyksenä. Tämä vaatii koulun yleisen näkemyksen mukaan jatkuvaa kanssakäymistä ja vuorovaikutusta oppilaan, huoltajien ja koulun henkilökunnan - erityisesti luokanvalvojan ja aineenopettajien välillä. (Hämeenlinnan kaupunki)

Opettajien ja vanhempien kokemusten mukaan Sähköinen reissuvihko parantaa edellytyksiä jatkuvalla kanssakäymiselle ja vuorovaikutukselle poistaessaan perinteiselle yhteydenpidolle ominaisia ongelmia. Jatkuvan kanssakäymisen ja vuorovaikutuksen edellytysten paranemisen voidaan nähdä edesauttavan kodin ja koulun kasvamis- ja oppimistavoitteisiin liittyvän yhteisnäkemysten syntymistä. Näiden edellytysten toteutuminen mahdollistaa Kaurialan koulun näkemyksen mukaan onnistuneen koulutyön. (Ks. Kuvio 5.) Vanhempien ja opettajien kokemusten mukaan Sähköistä reissuvihkoa voidaan pitää perustellusti yhtenä koulutyön onnistumista edistävänä apuvälineenä Kaurialassa.

KUVIO 10. Kaurialan koulun näkemys onnistuneen koulutyön edellytyksistä.

11.3.5 Välittömän vuorovaikutuksen tarve

Sähköinen reissuvihko soveltuu tietyiltä osin hyvin kodin ja koulun väliseksi yhteydenpitovälineeksi tutkimusympäristössämme. On kuitenkin tuotava esiin eri puolet tilannekohtaisen soveltuvuuden suhteen. Vahvuuksien ja tilannekohtaisen soveltuvuuden lisäksi on tarkoituksenmukaista arvioida myös Sähköisen reissuvihkon mahdollisia heikkouksia tai tilannekohtaista riittämättömyyttä. Myös tämä puoli ilmeni opettajien ja vanhempien haastatteluista.

”Kyllä se tietyissä tapauksissa helpompi hoitaa se asia soittamalla että jos on esimerkiksi tota oppilaan koulunkäynnissä ongelmia - - niin on helpompi ja järkevämpi soittaa sinne kotiin kun lähettää reissarilla viestejä ja odottaa mitä he siihen kommentoivat ja mä taas kommentoida siihen.”

”Hätätilanne tai muu vastaava palaute/tieto vanhempiin puhelimitse, jotta tiedetään tiedon perillemeno ja voidaan käydä keskustelua. E-reissuvihko sopii tiedotusluontoisiin viesteihin.”

Opettajien ja vanhempien kokemuksista käy ilmi Sähköisen reissuvihkon soveltuvuuden rajallisuus yhteydenpitovälineenä. Opettajat ja vanhemmat kokivat, että on olemassa tilanteita, joissa Sähköisen reissuvihkon sijaan tarvitaan muita keinoja kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon. Sähköisen reissuvihkon luonnehdittiin sopivan lähinnä tiedotusluontoisten viestien välittämiseen. Kuten vanhempien ja opettajien seuraavista kokemuksista käy ilmi, Sähköinen reissuvihko nähdään yhtenä ulottuvuutena koko viestinnän laajassa kentässä.

”Sähköinen reissuvihko on hyvä väline paperisten viestien korvikkeeksi, mutta ei voine olla ainoa yhteydenpitoväline.”

”...mun mielestä reissari tulis niinkun sellasena apuna, et sehän ei tarkoita sitä että se korvaa niinkun kaiken, mut se et se tulee niinkun avuks”

Opettajien ja vanhempien mukaan Sähköinen reissuvihko tuo nopeutta ja varmuutta kodin ja koulun väliseen viestintään korvaamalla ainakin osittain vanhat ”hitaat ja epävarmat” paperiset tiedotteet.

Sen ei kuitenkaan koeta voivan olevan ainut yhteydenpitoväline kodin ja koulun välillä, vaan pikemminkin opettajan ja vanhempien välistä yhteydenpitoa helpottava lisä. Vanhemmat kaipaavat edelleen suoraa keskusteluyhteyttä opettajaan.

Käytettäessä Sähköistä reissuvihkoa kodin ja koulun välisessä yhteistyössä on huomioitava ennen kaikkea kotien valmius ja halukkuus sovelluksen käyttöön. Sirkiän artikkelissaan esittämien tutkimustulosten mukaan vuonna 2002 80 prosenttia tutkimushenkilöistä oli samaa mieltä väittämästä ”Hoidan asiani mieluummin puhelimella kuin kirjeillä tai tietokoneyhteyksillä”, joten tutkimuksen perusteella suomalaiset näyttävät edelleen suosivan välitöntä vuorovaikutusta asioiden hoidossa (Nurmela ym. 2004, 18-19).

Erilaisten ongelmatilanteiden, hätätilanteiden tai muiden vastaavien nopeaa puuttumista vaativien tilanteiden koettiin edellyttävän nopeaa yhteyttä sekä välitöntä vuorovaikutusta keskustelun muodossa. Sähköinen reissuvihko ei siis riitä korvaamaan kaikkia muita yhteydenpitokeinoja kodin ja koulun välillä tutkimusympäristössämme. Samaan tulokseen päätyi Latvala (2004) omassa tutkimuksessaan Kivahko-viestintäjärjestelmän kokeilusta. Latvalan mukaan Kivahkon käyttäjät eivät uskoneet sen riittävän ainoaksi viestintätavaksi kodin ja koulun välillä: vanhempainillat ja muut henkilökohtaiset tapaamiset ovat heidän mielestään edelleen korvaamattomia kodin ja koulun yhteistyön kannalta (Latvala 2004, 116–117).

Tulkintaa ja vahvoja emootioita sisältävissä tilanteissa keskustelu joko puhelimessa tai kasvotusten on opettajan kokemuksen mukaan erittäin tarpeellista.

”...et ensin niinku luuri on pitäny pitää täällä näin (näyttää käsillä luurin etäisyyttä korvasta), mut sit kun on voinu rauhassa puhuu sen et mitä on tapahtunut, koska ne versiot on monta kertaa siellä kotona lapsella niinku aikalailla omanlaisensa ja vanhemmat on hyvin tuohtuneita lapsensa puolesta jostakin tilanteesta, ja sit kun saa rauhassa niinku puhua...”

Opettajan näkemyksen mukaan henkilökohtainen keskustelu auttaa selvittämään kodin ja koulun välisiä hankalia tilanteita. Esimerkiksi vanhempien ja opettajan näkemykset tietystä asiasta voivat poiketa hyvinkin paljon toisistaan, jolloin tarvitaan välitöntä dialogista vuorovaikutusta. Savolaisen (1998, 19–20) mukaan kasvokkainen kontakti sopii esimerkiksi sähköpostia paremmin viestintään, jonka avulla pyritään selvittämään monia eri näkökohtia ja tulkintamahdollisuuksia sisältäviä

viestejä. Haastattelemamme vanhemmat ja opettajat toivat esiin tällaisissa tilanteissa Sähköisen reissuvihkon rajallisuuden ja kokivat moniulotteisempien asioiden vaativan vastavuoroisempaa kontaktia.

11.4 Kokemuksia tietoturvallisuudesta

Nykyisin käsiteltävän ja välitettävän sähköisen informaation määrä kasvaa jatkuvasti. Tiedon lisääntyessä myös turvallisuuden merkitys korostuu. Sähköisen viestinnän tietoturvallisuus voi vaarantua usealla eri tavalla. Käyttäjän on hyvä olla tietoinen näistä eri tavoista, sekä niiden ilmenemismahdollisuuksista ja -muodoista. Lisäksi on osattava hahmottaa itsensä osana viestintäketjua ja tunnistaa oma vastuunsa viestinnässä. Pyrimme selvittämään näitä seikkoja opettajien ja vanhempien kokemuksista käsin.

11.4.1 Koettu virusuhkan mahdollisuus

Eräänä sähköistä viestintää vaarantavana tekijänä ovat virukset, jotka nykyisin leviävät pääsääntöisesti verkkoyhteyksien kautta. Tietoturvallisuuteen vaikuttaa tässä suhteessa paitsi tekniset ratkaisut, myös käyttäjän oma tietämys ja toiminta. Halusimme selvittää opettajien ja vanhempien ajatuksia Sähköisestä reissuvihkosta tietoturvallisuuden valossa. Pääsääntöisesti linja virusuhkan todennäköisyydestä oli vastaajien kesken yhtenäinen. Ajatukset virusuhkan teoreettisesta mahdollisuudesta voitiin jakaa kuitenkin kahteen leiriin. Osa sovelluksen käyttäjistä oli uskomuksissaan hyvin ehdoton virustartunnan teoreettisesta mahdollisuudesta kysyttäessä:

”Ei ole mahdollista, meillä on palomuuuri ja hyvät viruksentorjuntaohjelmat.”

”Ei. Virustorjuntaohjelma / palomuuuri estää virukset.”

Toinen osa haastatelluista ei ehdottomasti kieltänyt virustartunnan mahdollisuutta, mutta piti tartuntaa epätodennäköisenä:

”Ei ole todennäköistä, kone on hyvin suojattu, emmekä availle liitteitä.”

”Ehkä voisi tulla liitetiedostojen kautta kotikoneelle... töissä on niin hyvät suojaukset ettei varmaan pääse virukset.”

”Palomuuuri ja virustorjunta estävät...ei ole esim. liitetiedostoja”.

Opettajat ja vanhemmat näyttävät olevan melko luottavaisia tietoturvan suhteen. Virusuhkaa ei pidetty mahdollisena, tai ainakaan kovin todennäköisenä. Perusta luottamukselle näytti olevan kaksitahoinen: tietämättömyyteen perustuva, tai sitten tietoon perustuva. Ensiksi mainittu osa sovelluksen käyttäjistä piti virustartuntoja omalla kohdallaan teoreettisesti mahdottomana olemassa olevista suojausmenetelmistä johtuen. Kuten Paananen (1999, 322) sanoo, mikäli tietokone on yhteydessä lähiverkkoon tai internetiin, on virusriski kuitenkin aina olemassa. Aiemmin virukset levisivät levykkeiden ja CD-levyjen välityksellä, nykyään pääosin verkkoyhteyksien, imuroitujen ohjelmien ja sähköpostin, erityisesti liitetiedostojen avulla (Paananen 1999, 329-331 & Wiio 2000, 73).

Toinen osa vastaajista ei edellä mainitun ryhmän tapaan omalla kohdallaan pelkää teoriassa mahdollista virustartuntaa. He kuitenkin näyttivät olevan perillä virustartunnan olemassa olevasta mahdollisuudesta sillä perusteella, että tiesivät millä tavoin virukset saattavat todennäköisimmin tarttua. Yleisimpänä virusuhkaa lisäävänä tekijänä mainittiin liitetiedostot. Sähköpostissa tuntemattomilta tulevien liitteiden suorittamista onkin Flyktmanin (2004, 399) mukaan syytä välttää ennen virustarkistusta. Virukset aktivoituvat yleensä kun sen ohjelma käynnistetään, mutta esimerkiksi sähköpostivirus saattaa käynnistyä jo viestiä lukiessa. Virustartuntojen riskiä voidaan pienentää hankkimalla luotettava virustentorjuntaohjelmisto ja pitämällä se ajan tasalla (Flyktman 2004, 399).

Joka tapauksessa omalla kohdalla virusuhkaa ei pidetty kovinkaan todennäköisenä. Opettajat ja vanhemmat olivat tietoisia virustorjuntaohjelman tarpeesta ja uskoivat sen tehokkuuteen. Virusuhkaa ei liioiteltu tai ylikorostettu. Suhtautuminen viestintämuotoa kohtaan on tältä osin ennakkoluulotonta ja luottavaista. Kyseenalaista on ainoastaan se, mihin luottamus perustuu. Luottavaisuuden perustuessa väärään uskomukseen, eli siihen, ettei virustartunta ole ylipäätään mahdollinen, saattaa yhdeksi virusuhkaa lisääväksi tekijäksi nousta oma tietämättömyys. Koko tutkimusryhmän kesken ei voida aukottomana rintamana puhua kattavasta tietämyksestä

tietoturvallisuuden alueella. Virustartuntamahdollisuus on torjuntaohjelmistoista huolimatta aina mahdollinen. Etenkin liitetiedostot kuuluvat virusuhkaa lisääviin tekijöihin.

11.4.2 Koettu turvallisuus omassa käyttöympäristössä

Virusuhkan lisäksi tietoturvallisuus voi vaarantua myös muilla tavoin, kuten asiaankuulumattoman tahon päästessä tälle kuulumatonta tietoa sisältävään käyttöympäristöön. Tämän vuoksi tarvitaan oman käyttöympäristön suojaamista. Ulkopuolisen henkilön mahdollisuutta päästä käyttöjärjestelmään käsiksi pidettiin yleisesti ottaen vanhempien kohdalla ainakin teoreettisesti mahdollisena:

”Ainoastaan siinä tapauksessa, että salasana vuotaisi ulkopuolelle. Toki käyttäjätunnuksena joku muu olisi parempi, kuin nykyinen etu- ja sukunimeen perustuva, joka on kyllä helppo muistaa.”

”Kyllä voi joku lukea, jos käyttäjätunnukset ja salasanat ovat näkyvillä tai niitä ei ole muutettu.”

”Teoriassa kaikki on mahdollista, ehkä helppoakin jos pääsee koulun järjestelmiin käsiksi. Käyttäjän päässä se vaatisi kirjautumissalasanan murtamista.”

Opettajat eivät kokeneet mahdolliseksi tietoturvan vaarantumista vastaavalla tavalla edes teoriassa:

” En usko.”

” Ei ole mahdollista.”

Sovellusta käyttävät vanhemmat olivat tietoisia tietoturvallisuuden vaarantumisen teoreettisesta mahdollisuudesta siltä osin, että ulkopuolinen taho voisi päästä järjestelmän sisältämiin tietoihin käsiksi. Pääsääntöisesti vanhemmat pitivät väärinkäyttöä mahdollisena siinä tapauksessa, mikäli henkilökohtainen salasana joutuisi väärin käsiin. Muilta osin suhtautuminen tietoturvallisuuden säilymiseen vaikuttaa olevan luottavaista. Opettajat eivät nähneet käyttöympäristön vaarantumista uhkaavana tekijänä edes mahdollisuuden tasolla.

Paanasen (1999, 312) mukaan internetiin yhteydessä olevien tietokoneiden määrä kasvaa jatkuvasti ja yhä useampia asioita hoidetaan internetin kautta, joten myös tarve oman käyttöympäristön suojaamiseen ja mahdolliseen eristämiseen on lisääntynyt. Turvallisuutta voidaan Paanasen mukaan lisätä esimerkiksi salasanoilla, palomuuureilla sekä erilaisilla salausmenetelmillä (Paananen 1999, 319).

Teleyritys on velvollinen huolehtimaan palvelujensa tietoturvasta (SVTSL 516/2004, 19§). Internet-sivujen suojaukseen käytetään useimmiten SSL-protokollaa (Ogletree 2001, 232). Yhteys Hämeenlinnassa käytettävän Sähköisen reissuvihkon ja käyttäjän tietokoneen välillä on suojattu palvelun tuottajan toimesta 128-bittisellä SLL-salatulla yhteydellä, jota muun muassa pankit käyttävät. Palveluun kirjaututaan henkilökohtaisilla käyttäjätunnuksilla, mutta myös sähköisen henkilökortin käyttäminen on mahdollista. (Hämeen tietotekniikkakeskus; Tarpila 2003) Sovellusta ylläpitävä taho on siis huolehtinut yleisesti luotettavaksi arvioidulla tavalla suojaustoimenpiteistä ulkopuolisen järjestelmään murtautumisen varalta, eivätkä opettajat tai vanhemmat ole huolissaan tietoturvallisuuden vaarantumisesta. Kaikki mitä sovelluksen käyttäjä voi itse tehdä käyttöympäristönsä suojaamisen suhteen, on pitää huolta henkilökohtaisista käyttäjätunnuksistaan ja salasanoistaan. Tästä sovellusta käyttävät vanhemmat näyttävät tavalla tai toisella olevan tietoisia. Opettajien suhteen samaa ei voida varmuudella sanoa.

11.4.3 Lain mukaisen tietosuojan toteuttamisesta

Internetissä tapahtuvan liikenteen lisääntymisen ja monipuolistumisen johdosta annettiin vuonna 2004 sähköisen viestinnän tietosuojalaki, jonka tarkoituksena on turvata sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden ja yksityisyyden suojan toteutuminen. Lain tarkoituksena on myös edistää sähköisen viestinnän tietoturvaa ja siihen liittyvien palvelujen tasapainoista kehittymistä. (Viestintävirasto 2004.) Haastattelimme opettajia ja vanhempia selvittääksemme heidän käsityksiään tietosuojaan liittyen. Haastateltavilla näytti olevan yhtenevät toimintalinjat yksityisyyden ja luottamuksellisen viestin suojan tullessa uhatuksi. Esimerkiksi viestin joutuessa väärälle taholle näkemykset oikeista toimintatavoista olivat selkeät:

”Laittaisın perään toisen postin, jossa vetoaisin virhetiedon hävittämiseen.”

”Ainakaan itse en lukisi minulle kuulumatonta sähköpostia, deletaisin postin ja ilmoittaisin lähettäjälle, että olen saanut minulle kuulumatonta sähköpostia.”

Huomionarvoista kuitenkin oli, että tiedusteltaessa väärään osoitteeseen joutuneen viestin väärinkäytön teoreettisesta mahdollisuudesta, täyttä varmuutta lainmukaisuudesta käyttäjillä ei ollut.

”Jos olen virheeni huomattuani informoinut häntä asiasta, niin ”kirjesalaisuuden” säilyttäminen olisi suotavaa. Ei ole lainvastaista.”

”Ei (ole lainvastaista), sähköisessä asiointissa viestien perillemeno on lähettäjän vastuulla. Hänen pitää varmistua, että viesti on mennyt perille ja vastaanotettu.”

”En osaa vastata.”

Tavallisimmin oikeaksi toimintatavaksi koettiin itselle kuulumattoman viestin lukematta jättäminen, viestin tuhoaminen sekä erehdyksestä ilmoittaminen toiselle osapuolelle. Haastateltavat näyttävät siis tienneen kuinka käytännössä toimia yksityisyyden tai viestin luottamuksellisuuden tullessa uhatuksi, mutta eivät osanneet selittää sitä lainsäädännöllisin perustein. Valtaosa oli sitä mieltä, ettei tiedon joutumisesta ulkopuoliselle taholle voi edes teoriassa aiheutua lainvastaista toimintaa. Helopuron (2004, 51) mukaan hänelle kuulumattoman viestin saaneella vastaanottajalla on kuitenkin vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto viestin tunnistamistiedoista ja sisällöstä. Luottamuksellisen ja hänelle tarkoittamattoman viestin saanut henkilö ei lain mukaan saa ilman viestin lähettäjän tai vastaanottajan suostumusta ilmaista viestin sisältöä tai käyttää sitä hyväkseen (SVTSL 516/2004, 5§ ja 8§).

Vanhempien tilannekohtaiset toimintatavat noudattivat pääsääntöisesti lain velvoittamaa linjaa, vaikkakin perusteena tuntui olevan pikemminkin hyvien tapojen kuin lain noudattaminen. Käytännön toiminta näytti perustuvan haastateltujen kohdalla vakiintuneisiin toimintatapoihin, kuten kirjesalaisuutta koskevissa tilanteissa. Viestintäviraston (2004) mukaan kirjesalaisuutta on aiemmin suojeltu oikeudettomalta puuttumiselta perusoikeussäännöksiin sekä rikoslain kirjesalaisuutta koskevin rangaistussäännöksiin. Näitä lukuun ottamatta kirjeiden käsittelystä ei ole ollut erityisiä säännöksiä, vaan kirjeiden käsittely on tapahtunut vakiintuneiden tapojen mukaisesti. Nykyään myös sähköistä viestintää turvataan Suomen perustuslain kirjesalaisuutta koskevalla

säännöksellä sekä rikoslain viestintäsalaisuuden loukkausta koskevalla säännöksellä. (Viestintävirasto 2004.)

11.5 Kokemuksia toteutuneesta yhteydenpidosta

Vanhemmat ja opettajat suhtautuvat myönteisesti Sähköiseen reissuvihkoon kodin ja koulun yhteydenpitovälineenä. Suhtautumisen lisäksi myös esiin tuodut käytännön kokemukset osoittivat Sähköisen reissuvihkon olevan ominaisuuksiensa johdosta käyttökelpoinen väline kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon. Tutkimuksessamme kiinnostuksen kohteena oli sähköisen viestintämuodon lisäksi myös kodin ja koulun välinen yhteistyö yleensä. Välineeseen ja sen ominaisuuksiin keskittyvän perspektiivin sijaan tuomme seuraavassa esiin opettajien ja vanhempien kokemuksia toteutuneesta yhteydenpidosta yleensä Sähköisen reissuvihkon käyttöönoton myötä.

Opettajien kokemuksista oli havaittavissa positiivinen näkemys viestinnän määrän muutoksesta.

”Sanoisin että se on meikäläisen osalta pikkaisen lisääntynyt, koska mä oon vähän enemmän lähettänyt kotiin tiedotteita (Sähköisellä reissuvihkolla) mitä normaalisti oisin paperiversiona.”

”Kynnys tota niin yhteydenottoon meikäläiseltä vanhemmille tai vanhemmilta meikäläiselle päin niin mun mielestä se on madaltunut ja sitä yhteydenottoa tulee harrastettua kodin ja koulun välillä sitten enemmänkin - - mä informoin kaikille niille vanhemmille koska oppilailta tulee kokeita, niin vanhemmilla tuli myönteistä palautetta, että mukava kun tuli tällaista informaatioo – – jos mulla ei olisi ollut sitä (Sähköistä) reissaria, niin tuskin mun olisi tullut tehtyä sitä.”

Samoin näki asian eräs vanhemmista:

”Yhteydenpito on lisääntynyt isosiskojen yläasteaikoihin. Ala-asteeseen verrattuna yhteydenpito on ehkä vähän vähentynyt.”

Opettajat olivat omasta mielestään hieman lisänneet koulusta kotiin lähtevien viestien määrää. He myös kokivat viestinnän kynnyksen sekä kotoa kouluun että koulusta kotiin alentuneen Sähköisen reissuvihkon käyttöönoton myötä. Opettajat olivat informoineet vanhempia esimerkiksi tulevista kokeista, mikä ei aiemmin ole ollut tapana. Muista vanhemmista poiketen myös erään vanhemman taholta ilmeni kokemus viestinnän määrän lisääntymisestä. Kyseinen vanhempi käytti kuitenkin vertailukohteena muista vanhemmista poiketen perheen vanhempien sisarusten aikaisia kokemuksia. Ala-asteeseen verrattuna yhteydenpidon koettiin kuitenkin vähentyneen.

Vanhemmilla oli opettajiin verrattuna selvästi vähemmän vertailupintaa toteutuneesta yhteistyöstä tässä ympäristössä. Joka tapauksessa vanhempien sen hetkinen kokemus toteutuneesta yhteydenpidosta oli selkeä:

”Yhteydenpito on ala-asteeseen verrattuna selvästi vähentynyt yläasteella. Tämän vuoksi tietoa koulusta ja koulunkäynnin sisällöstä on koulusta kotiin kulkeutunut varsin vähän.”

”Kaipaisin lisää viestejä reissuvihkoon!”

Vanhempien mielipiteet olivat melko samansuuntaisia keskenään. He kokivat muutoksen yhteydenpidon määrässä opettajia negatiivisemmin. Näkemystä leimaa oppilaiden siirtyminen peruskoulun alaluokkien puolelta yläluokille, joilta kokemuksia oli ehtinyt kertyä vasta vähän. Useissa tapauksissa vanhemmat vertasivatkin toteutunutta yhteydenpitoa alaluokilla toteutuneeseen yhteydenpitoon, joka oli heidän mielestään huomattavasti yläluokkia runsaampaa. Alun perin opettajien ja vanhempien kokemukset viestinnän määrän lisääntymisestä vaikuttivat keskenään ristiriitaisilta. Ristiriitaa kuitenkin selittivät opettajien ja vanhempien aikaisemmat kokemukset: opettajat arvioivat yhteydenpidon muutosta yläasteella, vanhemmat taas vertasivat useimmiten yläasteen ja ala-asteen vastaavia kokemuksia keskenään. Vaikka Sähköisen reissuvihkon nähtiin hieman lisänneen yhteydenpitoa, alaluokkiin verrattuna yhteydenpidon nähtiin selkeästi vähentyneen. Oli yhteydenpito Sähköisen reissuvihkon myötä yläluokilla lisääntynyt tai ei, vanhemmat kokivat joka tapauksessa yhteydenpidon määrän liian vähäiseksi ja kaipasivat lisää viestintää kodin ja koulun välille.

Opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan kodin ja koulun välisiä yhteistyömuotoja tulee kehittää koko perusopetuksen ajan. Mikäli vertailukohteena ei käytetä alaluokkien kokemuksia,

yhteydenpidon nähtiin hieman lisääntyneen Sähköisen reissuvihkon myötä. Sähköinen reissuvihko voidaan tällöin nähdä opettajien ja vanhempien kokemusten valossa yhtenä tällaisena kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämismuotona. Opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan erilaiset yhteistyömuodot ovat erityisen tärkeitä kouluasteelta toiselle siirryttäessä tai muissa siirtymävaiheissa. Tätä ei varmasti ole turhaan korostettu. Vanhempien kokema yhteistyön tyrehtyminen alaluokilta yläluokille siirryttäessä osoittaa opetussuunnitelman perusteissa mainitun yhteistyön tärkeyden siirryttäessä alaluokilta yläluokille. Mikäli Sähköinen reissuvihko antaa viestintää helpottavien ominaisuuksiensa ansiosta mahdollisuuksia viestinnän lisäämiseen, sitä voitaisiin pyrkiä hyödyntämään vieläkin tehokkaammin vanhempien toivomusten mukaisesti. Seuraavassa luvussa esitellään tarkemmin, mitä vanhemmat jäävät kaipaamaan lisää kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa.

11.5.1 Mitä kaivataan lisää yhteistyön kehittämiseksi?

Vanhempien osalta toteutuneeseen viestintään ei oltu täysin tyytyväisiä, vaikka siihen hiljaisesti käytännössä tyydyttiinkin.

”7-luokan aikana on ollut yksi keskustelu ja noin kolme viestiä + vanhempainilta. Koululaisen arjesta ei tiedä mitään.”

”Olisi joskus kiva kuulla yleensä kuulumisia koulusta.”

”Kaipaisin kuitenkin yleisinfolappusia tapahtumista, luokan tärkeistä jutuista, koska lapseni ei niistä juuri oma-aloitteisesti kotona kerro.”

Vanhemmat toivat voimakkaasti esiin kodin ja koulumaailman välillä vallitsevan kuilun. Kuilua syventää vanhempien tietämättömyys koulun arjesta. Vuorisen (2000, 10-12) mukaan vanhemmilla on usein omista kouluajoistaan kumpuavia käsityksiä ja ennakkoluuloja koulun arjesta ja toiminnasta, mikä saattaa vaikuttaa vanhempien asenteisiin koulua ja opettajaa kohtaan. Myös Metso esittää, etteivät vanhemmat positiivisesta asenteestaan huolimatta välttämättä aina tunne kovinkaan hyvin kouluelämää (Metso 2004, 49). Sermilän (1991) tutkimuksen mukaan huomattava osa yläasteen ja lukion oppilaiden vanhemmista ei osannut ottaa kantaa koulun henkilökuntaa, työskentelytapoja, opetusvälineitä tai välitunteja koskeviin kysymyksiin (Metso 2004, 49). Tämä

kertoo, etteivät vanhemmat ilmeisesti tunne näitä koulun toiminta-alueita. Sermilän tutkimuksessa lähes kaikki vanhemmat pitivät kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä asiana, mutta kuitenkin vain kolmasosa heistä koki voineensa vaikuttaa lapsensa koulun toimintaan (Metso 2004, 49).

Ng (2000) esittää kuusitasoisen kodin ja koulun yhteistyön mallin (ks. taulukko 6), jonka alimmalla tasolla mainitaan vanhempien oikeutena tiedon saaminen. Vanhempien kokemusten perusteella tämä oikeus ei täysin toteudu, jolloin kodin aja koulun yhteistyö hädin tuskin saavuttaa alimman tason.

TAULUKKO 6. Kuusitasoinen kodin ja koulun yhteistyön malli Ng (2000). (Koti ja koulu 2002, 39)

Alue	Taso	Osallistumisen luonne	Esimerkkejä toiminnoista	Vanhempien oikeudet
	6	Osallistuminen päätöksentekoon	Osallistuminen esim. koulun kehittämiseen ja osanotto opettajien valintaan	hallinta
Osallistuminen koulun ”sisällä”	5	Auttaminen päätöksenteossa	Konsultointi OPS:n ja koulun kehittämisessä, osallistuminen komiteoihin	tarkkailu
	4	Avustaminen koulun toiminnassa	Kerhotoiminnan organisoiminen, avustava opetus, muut vapaaehtoiset tehtävät	
	3	Osallistuminen vanhempain toimintaan ja sen organisoimiseen	Vanhempainiltoihin osallistuminen, rahankeruu, koulun tilaisuuksiin osallistuminen	vastuunotto
Osallistuminen koulun ”ulkopuolella”	2	Oman lapsen oppimisen tukeminen	Lapsen avustaminen läksyjen teossa, oppimisen kehityksen ja terveyden seuraaminen	
	1	Yhteydenpito (yhden- tai kahdensuuntainen)	opettajan tapaaminen tarvittaessa, tiedotteiden seuraaminen, yhteyden pitäminen puhelimella	tiedon saaminen

Taulukosta käy ilmi toimintojen rinnastaminen vanhempien oikeuksien ja osallistumisen luonteen kanssa. Vanhempien osallisuus sijoittuu Torckelin mukaan pääasiassa taulukon kolmelle alimmalle tasolle. Käytännössä omaan lapseen liittyvä tieto ja tämän hyväksi tapahtuvaan toimintaan osallistuminen riittävät vanhemmille (Koti ja koulu 2002, 39-40). Sähköisen reissuvihkon avulla voidaan yhteistyön nähdä teoriassa yltävän mallin toiselle tasolle mahdollistamalla esimerkiksi oppimisen kehityksen seuraamisen. Onnistuakseen tämä edellyttää kuitenkin vähintään kahdensuuntaista yhteydenpitoa.

Kouluyhteistyö- ja kerhotoimikunta on esittänyt kodin ja koulun yhteistyön esteiden poistamiseksi esimerkiksi molemminpuolisen tiedonvälityksen lisäämistä, pelkojen ja ennakkoluulojen vähentämistä, koulun avoimuuden lisäämistä ja vanhempien näkemistä tasaveroisina kumppaneina (Vuorinen 2000, 67-68). Haastatteluista kävi ilmi, että avoimuutta koulun suunnalta oltaisiin toivottu lisää. Vanhemmat kaipaivat lisää kuulumisia omasta lapsestaan koulun arjessa, sekä tietoa koulun toiminnasta ja tapahtumista yleensä. Sen lisäksi että koulun arjesta oltiin epätietoisia ja viestintä koettiin määrällisesti vähäiseksi, yhteydenpito oli laadultaan pitkälti yksisuuntaista tiedottamista. Jotta aito dialogi koulun ja kodin välillä onnistuisi, on opettajan tuotava nykykoulun arkirutiinit vanhemmille tutuksi (Vuorinen 2000, 10-12). Dialogin syntyminen puolestaan parantaa mahdollisuuksia edetä tiedottamisesta yhteistyöhön. Näin viestinnän määrällisyyden lisääminen voi edesauttaa viestinnän laadukkuuden paranemista ja samalla parantaa koko kodin ja koulun välillä tapahtuvaa yhteistyötä.

11.5.2 Koettu toimintakulttuuri kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa

Kodin ja koulun välinen yhteydenpito riippuu useista eri tekijöistä. Yhteydenpidon määrää tai laatua ei säätele pelkästään käytettävissä olevat välineet tai osapuolten toiveet, vaan myös perinteet ja totut toimintatavat. Voidaan puhua tietynlaisesta toimintakulttuurista yhteydenpidon suhteen. Toimintakulttuuriin liittyvä näkökulma on tärkeä, koska se saattaa osaltaan selittää toteutunutta yhteydenpitoa. Meillä ei ole mahdollisuutta tässä eritellä toimintakulttuurin syntymiseen vaikuttavia tekijöitä, koska tämä vaatisi laajempaa kulttuuritutkimusta. Pyrimme siis ainoastaan kuvaamaan ilmiötä haastatteluista tekemiemme tulkintojen avulla. Haastateltavien kokemuksista nousi esiin erilaisia Kaurialan koulun ja kotien välistä yhteydenpidon kulttuuria kuvaavia seikkoja.

”Opettajalta on tiedotteita tullut huomattavasti vähemmän kuin ala-asteella. Mutta onhan lapsetkin isompia ja osaavat jo hoitaa omia asioitaan paremmin.”

”...niin siellä joku oli niinku puhunu sitä et on niinku paljon vähäempää (kuin ala-asteella) tää (viestintä), et sehän on oma totuttautuminen siihen että tähän ei oo samanlaista tää, et kun asiat menee hyvin niin ei me koko ajan oteta yhteyttä.”

Niin vanhemmat kuin opettajakin näkivät selkeän eron yhteydenpidon kulttuurissa siirryttäessä ala-asteelta yläasteelle. Molempien mielestä oli luonnollista, että yhteydenpito kodin ja koulun välillä vähenee siirryttäessä ylemmille luokille. Yhteydenottojen tarpeellisuutta vähäteltiin, mikäli ei erityistä tarvetta ollut. Erityistä tarvetta ei nähty olevan, mikäli oppilaan asiat sujuivat koulussa hyvin. Vuorisen (2000, 67-68) mukaan motivaatiota yhteistyöhön voi vähentää juuri se, että yhteistyö koetaan tarpeettomaksi. Mikäli lapsella ei ole ongelmia koulussa, voidaan yhteydenpitoa pitää tarpeettomana (Vuorinen 2000, 67-68). Haastatteluista on havaittavissa, että yhteydenpito rakentuu pääsääntöisesti negatiivisten asioiden ympärille. Tämä kiteytyy hyvin erään vanhemman kommentissa.

”Olen saanut opettajalta=luokanvalvojalta vain yhden viestin tähän mennessä tämän lukuvuoden aikana. Ei kai sitten ole ollut muuta tiedotettavaa. Näinköhän on! Olisi joskus kiva kuulla yleensä kuulumisia koulusta, vaikkei mitään ongelmia olisikaan.”

Yhteydenpito oli vanhemman kokemuksen mukaan hyvin niukkaa. Yhteydenpitoa koettiin toteutettavan lähinnä ongelmatilanteissa. Vanhemman mielestä yhteydenpidolle olisi ollut muitakin perusteita kuin ongelmatilanteet ja niistä tiedottaminen. Koulusta kuultaisiin mieluusti negatiivisen palautteen lisäksi muunkinlaista informaatiota. Metson (2004, 132) tutkimuksen mukaan kodin ja koulun yhteistyö määrittyi tutkimuskouluissa ja vanhempien puheessa koulusta kotiin tulevaksi informaatioksi sekä vanhempainilloiksi. Dialogin ja varsinaisen vuorovaikutuksen osuus oli yhteistyössä vähäistä, yksittäisten oppilaiden kohdalla yhteistyö rakentui lähinnä oppilaiden ongelmien ympärille (Metso 2004, 3). Vanhempiin oltiin yhteydessä silloin, kun oppilaalla ilmeni koulun näkökulmasta ongelmia (Metso 2004, 132). Tuloksemme olivat tältä osin rinnastettavissa Metson tutkimustuloksiin.

Torkkelin mukaan koti ja koulu ryhtyvätkin liian usein yhteistyöhön vasta siinä vaiheessa, kun se koulun puolelta koetaan tarpeelliseksi, tavallisesti vasta ongelmien esiintyessä. Näin ollen monet vanhemmat jäävät kaipaamaan positiivista palautetta lapsestaan. Tästä johtuen vanhemmista saattaa helposti tuntua, että koulusta kotiin tulee vain ikäviä uutisia. Tämä saattaa edelleen vaikuttaa negatiivisesti opettajaan, kouluun ja yhteistyöhön suhtautumiseen. (MLL 2002, 41) Edellisestä vanhemman kommentista olikin aistittavissa lievä närkästyneisyys kodin ja koulun välisen yhteydenpidon toteuttamisen motiiveista ja viestinnän sisällöstä.

Myös Vuorisen (2000, 21–22) mukaan koulun ja kodin välisen yhteistyön tasoista vaatimattomimpana voidaan pitää juuri *yhteyden pitoa* erityisen tarpeen vaatiessa. Perinteisesti tällaisia erityisen tarpeen vaatimia tilanteita ovat olleet juuri yhteistyön kehittymisen kannalta kielteiset tapaukset kuten myöhästymiset, poissaolot tai jälki-istunnot. (Vuorinen 2000, 21–22) Opettajien ja vanhempien vastausten mukaan kodin ja koulun välinen yhteistyö oli edellä mainitulla tasolla. Opettajien ja vanhempien mukaan opettajat ottivat koteihin yhteyttä lähinnä ongelmatilanteissa.

Kodin ja koulun välisen yhteydenpidon kulttuurin muotoutumiseen vaikuttaa myös peruskoulun yläluokilla annettavan opetuksen pohjana oleva aineopettajajärjestelmä, jossa oppilaasta on vastuussa useampi opettaja.

”Luokanvalvoja huolehtii niistä (poissaoloista ym. asioista) ja tavallaan toimii niinkun linkkinä muihinkin opettajiin, mutta meillä on sellanen periaate, että aineenopettajat pyrkii sitten hoitamaan suoraan kontaktin oman aineen osalta vanhempiin, jos on jotakin asiaa.”

Opettajan mukaan luokanvalvojan ja aineenopettajan tehtävät on kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa pyritty jakamaan omiin vastuualueisiin. Luokanvalvoja on pitkälti vastuussa esimerkiksi kasvatuksellisiin asioihin liittyvissä tilanteissa. Aineenopettaja pyrkii haastatellun opettajan mukaan hoitamaan ainekohtaiset asiat kotiin, mikäli yhteydenpidolle on ylipäättään tarvetta. Kaurialan koulun verkkosivujen mukaan tärkein henkilö koulun ja kodin välillä on luokan toimintaan osallistuva luokanvalvoja. Hän seuraa luokkansa oppilaiden koulutyötä ja käyttäytymistä, ohjaa hyviin tapoihin ja osallistuu mahdollisten ongelmatilanteiden sekä rikkomusten käsittelyyn (Hämeenlinnan kaupunki, 2005).

11.6 Sähköinen reissuvihko yhteiskunnallisessa viitekehysessä

Suomalainen yhteiskunta on nopeasti muuttunut postmoderniksi tietoyhteiskunnaksi. Tietotekniikan käyttö on jo arkipäivää useilla aloilla ja kehityksen vaikutukset näkyvät laajasti koko

yhteiskunnassa. Tietoyhteiskunnan erityispiirteenä on tietokoneiden ja viestintävälineiden verkottuminen, jolloin fyysisen etäisyyden vaikutus muuttuu yhä vähäisemmäksi. Sähköinen reissuvihko toimii esimerkkinä tästä viestinnän uudesta ulottuvuudesta. Se ei ainoastaan kuvasta uutta viestintätapaa Kaurialassa, vaan on ilmentymä alati kehittyvästä tieto- ja viestintätekniiikan kulttuurista. Tietoyhteiskuntaan siirtyminen tuo kuitenkin mukanaan myös negatiivisia puolia, kuten riskin syrjäytyä kiihtyvällä vauhdilla kehittyvästä yhteiskunnasta. Sähköinen reissuvihko ei tee tästä poikkeusta, myös se voi pahimmillaan olla eriarvoisuutta lisäävä tekijä.

”Kirjasto olisi helpoin ja lähin paikka è joten siksi en ole mukana”

”Työmaalla tai vanhempien luona mahdollisuus käyttää (hankala käydä). Aviomiehen täytyisi tuoda kannettava kotiin, yhteys hidas”

”Juuri siksi, että jos ei ole ”nettiä” è jää ulkopuolelle. Meillä ainakin kyse on rahasta tällä hetkellä!”

Sähköisen reissuvihkon käytön ulkopuolelle jättäytyneet vanhemmat tuovat selkeästi esille hankaluudet päästä käyttämään tarvittavia laitteistoja. Kaikissa kodeissa ei ole tietokonetta ja Sähköisen reissuvihkon käyttöön vaadittavaa internet-yhteyttä, jolloin Sähköisen reissuvihkon käyttö vaikeutuu merkittävästi. Tämä asettaa kodit lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan Sähköisen reissuvihkon käytön osalta. Yksi vastaajista on tuonut selkeästi esille kotien ekonomisen taustan vaikutuksen laitteiston hankinnassa ja tätä kautta yhtenä syrjäytymiseen vaikuttavana tekijänä. Koska laitteet ja teleyhteyksien käyttö sekä suurin osa palveluista on maksullisia, on tiedon saatavuudella oma taloudellinen kynnyksensä (Opetusministeriö 1996, 19). Myös ihmisten valmiudet käyttää tieto- ja viestintätekniiikkaa sujuvasti voivat vaihdella eri tekijöistä johtuen. Liedeksen (1996) mukaan kaikilla ei ole tietotekniikan käyttöön ja tiedon käsittelyyn ja hallintaan tarvittavia tietoja ja taitoja (Opetusministeriö 1996, 19). Eriarvoisuus saattaa Liedeksen mukaan lisääntyä eri ihmisryhmien välillä tietoyhteiskunnan kehittymisen myötä (Opetusministeriö 1996, 19). Vanhempien haastatteluista nousikin esiin negatiivissävyytteisiä kokemuksia uuden viestintätekniiikan levittäytymisestä useita arjen viestintäkontakteja koskevaksi ilmiöksi:

”Oli hyvä varmasti. Mutta harmittaa, kun ei itsellä ole edes tietokonetta; jää paitsi kaikesta. Harrastustoiminta ja nyt jo koulukin viestii netin kautta.”

Vanhemman kommentista on luettavissa pelko ulkopuoliseksi jäämisestä. Ongelma ei vanhemman mukaan koske pelkästään Sähköisen reissuvihkon käyttöön ottoa koulussa, vaan myös vapaa-ajan harrastustoimintaa. Ongelma näyttäytyy siis kouluympäristöä laajemmassa mittakaavassa. Liedeksen (1996) mukaan informaatioteknologian kehitys ja sen tuomat muutokset näkyvät laajasti koko yhteiskunnassa: elinkeinoelämän ja teollisuuden rakenteissa ja toiminnoissa, koulutuksen ja tutkimuksen edellytyksissä, ihmisten toimintaympäristössä sekä työssä että vapaa-aikana (Opetusministeriö 1996, 7). Tietotekniikan laajenevalla käytöllä on syvä vaikutus koko kulttuuriin (Opetusministeriö 1996, 7). Mahdollinen syrjäytyminen kodin ja koulun välisestä viestinnästä voidaan laajemmassa perspektiivissä nähdä syrjäytymisenä siitä kulttuurisesta tietoyhteiskunnasta, jonka yksi ulottuvuus Sähköinen reissuvihko on. Syrjäytymisen syynä voidaan tällöin yksittäisen viestintävälineen ja sen ominaisuuksien tai vaatimusten sijaan pikemminkin nähdä informaatioteknologinen yhteiskuntakehitys.

Toisekseen Sähköistä reissuvihkoa käyttämättömät vanhemmat olisivat selvästi halukkaita uuden viestintäsovelluksen käyttöön, mutta tarvittavan viestintälaitteiston puuttuminen aiheuttaa ongelmia. Sirkiä mukaan vuonna 2002 yksi neljäsosa internetiä vähintään kerran viikossa käyttävistä suomalaisista oli syrjäytyneitä (Nurmela 2004, 13). Sirkiän jaottelussa korostuivat kuitenkin tutkittujen käyttötaidot enemmän kuin laitteiston saatavuus. Ihmisten oma kokemus syrjäytymisestään tietoyhteiskunnasta oli Sirkiän jaottelua vieläkin voimakkaampi. Vuonna 2002 tehdyn tutkimuksen mukaan lähes 40 prosenttia vastanneista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä väittämästä ”Tunnen jääneeni täysin uuden tietotekniikan etenemisen jalkoihin” (Sirkiä 2004, 18-19). Tässä korostuu käyttötaidojen lisäksi oma kokemus käyttömahdollisuuksista yleensä. Tutkimusjoukostamme löytyi vanhempia, joiden kokemukset olivat voimakkaasti edellisen väittämän suuntaisia. Syrjäytymisen ei mainittu johtuvan niinkään sisäisistä tekijöistä (puutteelliset käyttötaidot) kuin ulkoisista tekijöistä (laitteiston saatavuus/ käyttömahdollisuudet). Syrjäytymistä ei nähty tapahtuvan ainoastaan kodin ja koulun viestintäkentässä, vaan muillakin arjen osa-alueilla. Mahdollista syrjäytymisriskiä ei helpota valtion pyrkimys kehittää suomalaista tietoyhteiskuntaa. Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 1995 periaatteet suomalaisen tietoyhteiskunnan kehittämiseksi (1996, 8). Liedeksen (1996) mukaan kansallisissa linjauksissa nopeaa tietoliikennettä ja tietoinfrastruktuuria on pidetty keskeisinä tavoitteina (Opetusministeriö 1996, 7). Tietotekniikan dynaaminen ja hallittu käyttöönotto ja kehitys on nähty yleisesti olennaisena kansallisen tason strategiana (Opetusministeriö 1996, 7).

Sähköinen reissuvihkon on osa kehittyvää tietoteknistä yhteiskuntaa ja sen yksipuolinen käyttö voi edellä mainituin tavoin aiheuttaa syrjäytymistä tietoyhteiskunnasta. Haastateltu opettaja ei kuitenkaan näe tätä potentiaalisena uhkana. Hänen mukaansa kaikkien tarpeista huolehditaan.

”...no mulla on kaks oppilasta ja sit toi printtaa toi ohjelma niille aina kaikki tiedotteet ja – – ne saa kaiken paperilla – – et musta se olis aika hassu ajatus jos me ajateltas niin päin et jotain hyvää juttua ei voi tehdä sen takia, et muutama ei pysty koska heistäkin huolehditaan, se ois eri asia jos heidät jätettä jotenkin pimentoon.”

Opettajan näkemyksen mukaan Sähköisen reissuvihkon käytöstä ei aiheudu ongelmia tällä hetkellä. Sähköistä reissuvihkoa käytettäessä eriarvoistumista pyritään estämään toimittamalla Sähköistä reissuvihkoa käyttämättömille vanhemmille tiedotteet paperiversioina. Näin ketään vanhempaa ei jätetä täysin ulkopuolelle. Opettajan kommentista on havaittavissa utilitaristinen näkemys Sähköisen reissuvihkon käytöstä: mahdollisimman suuri hyöty mahdollisimman monelle. Keväällä 2004 tehtyjen haastattelujen mukaan noin 70 prosenttia 15-74 –vuotiaista oli käyttänyt internetiä tammikuun alun jälkeen (Nurmela ym. 2004, 76-77). Taloustutkimuksen (2004) mukaan Internetiä päivittäin tai lähes päivittäin käyttävien osuus 15–74-vuotiaista suomalaisista vastaavana ajankohtana oli 40 prosenttia. Koska myös tutkimuskohteessamme suurella osalla vanhemmista on mahdollisuus Sähköisen reissuvihkon käyttöön, opettajan mielestä sen käyttöönotto luokalla on oikeutettua. Pyrkimyksenä on tuoda lisää vaihtoehtoja kodin ja koulun väliseen viestintään, kuitenkin ketään unohtamatta.

Vaikka syrjäytymistä ei nähtykään suurena riskinä, toinen opettajista toi sen esiin hyvin konkreettisesti.

”Kyllä kuitenkin se, että munkin luokalla niin ihan kaikilla ei oo tätä reissaria ja sattumalta ne muutamat oppilaat, joilla ei ole sitä on myöskin sellasia jotka on kaikkein eniten poissa...”

Opettajan mukaan Sähköistä reissuvihkoa käyttämättömien kohdalla ongelmat poissaolojen suhteen olivat syystä tai toisesta kaikkein suurimmat. Metson (2004, 40-44) kodin ja koulun välisen yhteistyön ulkopuolelle jäävät usein juuri ne vanhemmat, joiden kanssa keskinäinen käsitysten vaihtaminen olisi ollut kaikkein tärkeintä. Juuri näiden vanhempien lapsilla on opettajien mukaan ollut koulussa ongelmia (Metso 2004, 44). Vaikkei Sähköisen reissuvihkon käyttömahdollisuuksien

puuttuminen laajassa mittakaavassa olisikaan ongelma, se saattaa helposti syventää ongelmia tiettyjen yksittäistapausten kohdalla. Näissä tapauksissa syrjäytymisen riski saattaa huomattavasti korostua.

12 Johtopäätökset

12.1 Etuna nopea ja tehokas tavoitettavuus

Sähköistä reissuvihkoa pidettiin käytettävyydeltään yksinkertaisena ja toimivana ratkaisuna. Opettajien ja vanhempien luonnehdinnan mukaan sovelluksen käyttö oli helppoa, eikä suurempi ongelmia ollut ilmennyt. Myöskään tarvetta erilliselle opastukselle ei ilmennyt. Yksinkertaisten toimintojensa lisäksi Sähköisen reissuvihkon helppokäyttöisyyteen vaikutti useiden henkilöiden kohdalla aiempi kokemus tietokoneen ja sähköpostin käytöstä.

Opettajien ja vanhempien mukaan perinteistä kodin ja koulun välistä viestintää hankaloittivat monet tekijät, kuten yhteisen ajan puute tai viestin välityksen hitaus ja epävarmuus. Sähköistä reissuvihkoa käyttävät henkilöt kokivat sovelluksen vähentävän edellä mainittuja ongelmia ja näin helpottavan kodin ja koulun välistä yhteydenpitoa. Pääsääntöisesti koettu yhteydenpidon helpottuminen näkyi ennen kaikkea tavoitettavuuden paranemisena. Parantunut tavoitettavuus johtui käytännössä useista eri tekijöistä, jotka mahdollistuivat Sähköisen reissuvihkon ominaispiirteiden myötä. Tällaisia tekijöitä viestinnässä olivat ensinnäkin viestin suuri välitysnopeus ja viestin lähettäjän tai vastaanottajan riippumattomuus yhteisestä viestintäajankohdasta. Samalla kun koettiin vapautuvansa ajan ja paikan rajoituksista, myös tavoitettavuus lisääntyi. Nopeaa tavoitettavuutta pidettiin useissa tilanteissa suurena etuna. Välitysnopeuden arvostus kulminoituu seuraavassa vanhemman kommentissa:

”Viestinnässä nopeus on varmaan jo itsessään arvo. Monesti hidas perillemeno vähentää sen arvoa ja se menettää jopa kokonaan merkityksensä (eri tilaisuudet, nopea yhteydenpitoa vaativat tilanteet).”

Lisäksi erityisesti opettajat kokivat työtään helpottavaksi tekijäksi mahdollisuutta itse tarkistaa milloin viesti oli saapunut vastaanottajalle ja luettu. Tämä säästi opettajien aikaa, eikä myöskään tarvinnut kantaa huolta siitä, onkohan viesti varmasti tavoittanut vastaanottajansa. Tämä lisäsi opettajien näkökulmasta sujuvuutta päivittäisten asioiden hoitamisessa. Samoin vastaanottajan reaktiota vaativat viestit palasivat kotoa takaisin opettajille tehokkaammin kuin ennen. Tätä

nimitimme kohonneeksi reaktiivisuudeksi. Opettajan työtä se helpotti siinä, ettei enää tarvinnut esimerkiksi tavoitella oppilaita vanhempien allekirjoittamien viestien takaisin saamiseksi.

Tavoitettavuuden kannalta erittäin olennaista on viestin perillemenon varmuus. Opettajat ja vanhemmat kokivat Sähköisen reissuvihkon tavoittavan varmimmin vastaanottajansa. Tapaamisten ja puhelinkeskustelujen järjestyminen koettiin usein yhteisen ajan puutteen vuoksi mahdottomaksi. Perinteisiin paperiviesteihin verrattuna viesti ei voinut enää esimerkiksi unohtua oppilaan reppuun tai kadota matkalla, mikä oli ollut ennen mahdollista. Viestien järjestely ja hallinta koettiin myös etuna Sähköiselle reissuvihkolla, vaikkei kyseessä ollutkaan suoranaisesti viestintäprosessiin liittyvä tekijä. Viestien säilyttämiseksi ei tarvinnut nähdä itse vaivaa, eivätkä viestit vieneet tilaa fyysisessä ympäristössään. Mikäli viestien sisältöä tarvittiin myöhemmin, viestit löytyivät arkistoituna varmasta tallesta.

12.2 Viestinnän luonteen etuja ja haittoja

Kullekin viestintämuodolle on tiettyjä ominaispiirteitä. Sähköisen reissuvihkon voidaan nähdä vanhempien ja opettajien kokemusten valossa soveltuvan luonteensa puolesta kodin ja koulun väliseksi viestimeksi. Toisaalta soveltuvuus on kuitenkin tilannekohtaisesti rajoittunutta. Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvan viestinnän luonne näyttäytyi tutkimuksessa dualistisesti, niin etuina kuin haittoina.

Sähköisellä reissuvihkolla viestintä tapahtuu kirjallisessa muodossa. Vanhempien ja opettajien kokemuksista kävi ilmi, että tällainen ilmaisutapa antaa mahdollisuuden muotoilla viestinsä rauhassa. Vanhemmat ja opettajat pitivät tällaista mahdollisuutta tärkeänä eri viestintämahdollisuuksien joukossa. Kun tähän yhdistetään jo aiemmin mainittu ajankohdasta riippumattomuus, pääsee kyseinen ominaisuus varsinaisesti oikeuksiinsa. Tällaisen ilmaisumahdollisuuden nähtiin lisäävän tasa-arvoa sillä perusteella, että toiset kykenivät paremmin ilmaisemaan itseään kirjoittamalla kaikessa rauhassa. Myös vaikeista asioista uskottiin olevan helpompi kertoa kirjoittamalla kuin puhumalla. Tällöin viestintäkentässä on hyvä olla yhtenä vaihtoehtona Sähköisen reissuvihkon kaltainen tehokas yhteydenpitoväline, joka ottaa huomioon erilaiset ihmiset ja tilanteet.

Kirjallisessa ilmaisutavassa nähtiin etenkin vanhempien taholta myös omat hankaluutensa. Toisille ihmisille saattaa vaikeiden asioiden tiivistäminen kirjallisesti lyhyeen ja ymmärrettävään muotoon olla erittäin haastavaa. Toisaalta Alasillan (2000, 100) esittämä verkkoajan laaja kirjoitustaito vaatii kirjallisen ilmaisutaidon lisäksi muun muassa vastaanottajan taitoa tulkita sanattomat merkitykset. Kirjallisen ilmaisun hankaluuksien ilmetessä korostuvat myös viestin virhetulkintamahdollisuudet vastaanottajan päässä. Sähköinen reissuvihko ei siis riitä korvaamaan kaikkia muita yhteydenpitokeinoja kodin ja koulun välillä tutkimusympäristössämme. Sähköisen reissuvihkon lisäksi myös muita mahdollisia kanavia kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon tarvitaan.

Sähköisellä reissuvihkolla toteutettu viestintä tapahtuu päätteeltä toiselle, etäisyyksien sitä estämättä. Viestintä on eleetöntä ja ilmeetöntä, niin sanottua non-verbaalia viestintää. Kuten (Tella 2001, 57) toteaa, tämän kaltainen viestintä koetaankin usein kylmäksi, koska se ei sisällä samoja sosiaalisia vihjeitä, jotka sävyttävät kasvokkaista viestintää. Vanhemmat ja opettajat luonnehtivat Sähköistä reissuvihkoa sosiaalisesti vihjeettömäksi. Kylmyydestä ja kasvottomuudesta johtuen he pitivät usein parempana yhteydenpidossa välittömän vuorovaikutuksen mahdollistavia tapoja. Toisaalta sosiaalisen vihjeettömyytensä ansiosta Sähköisen reissuvihkon voidaan ajatella lisäävän tasa-arvoa. Sähköpostiviestinnän tasa-arvoa lisäävä vaikutus on Tellan ym. (2001, 53) mukaan suurelta osin yhteydessä siihen, että viestijöiden kesken ei tarvita lähikontaktia. Viestijät voivat pysyä näkymättöminä, jolloin heidän sukupuolensa, ulkonäkönsä, ammattiasemansa, koulutustasonsa tai esiintymistaitonsa eivät vaikuta vuorovaikutukseen samassa määrin kuin välittömässä kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa (Tella ym. 2001, 53). Osa tutkimukseen osallistuneista piti tätä hyvänä puolena Sähköisessä reissuvihkossa.

Joka tapauksessa vanhemmat ja opettajat kokivat Sähköisen reissuvihkon tietyissä tilanteissa riittämättömäksi viestintävälineeksi. Moniulotteisempien ja intensiivistä neuvottelua vaativien asioiden hoitamisessa koettiin tarvittavan välittömämpää vuorovaikutustapaa, kuten puhelinkeskustelua tai jopa tapaamista. Etenkin vanhemmat pitivät toisen ihmisen kohtaamista tärkeänä. Erilaisten ongelmatilanteiden, hätätilanteiden tai muiden vastaavien nopeaa puuttumista vaativien tilanteiden koettiin edellyttävän sekä nopeaa yhteyttä että välitöntä vuorovaikutusta keskustelun muodossa. Myös opettajat kokivat, että tulkintaa ja vahvoja emootioita sisältävissä tilanteissa keskustelu joko puhelimesta tai kasvotusten on tarpeellista. Vanhemmat ja opettajat uskoivat osaavansa arvioida eri viestintäväylät tilanteen mukaan.

12.3 Tiedotusvälineeksi yläluokkien kaltaiseen käyttöympäristöön

Arvioitaessa Sähköisen reissuvihkon soveltuvuutta viestintävälineeksi koimme oleelliseksi tarkastella sekä käyttötilanteita että käyttöympäristöä, jossa sovellusta käytetään. Peruskoulun yläluokat osoittautuivat haasteelliseksi ympäristöksi viestiä perinteisin keinoin. Tätä selittää osittain aineopettajajärjestelmä, jossa oppilaat ja luokanvalvoja tapaavat vain harvoin. Koska oppilaat toimivat perinteisessä viestinnässä usein linkkinä kodin ja koulun välillä, luonnollisesti tällöin viestintäprosessi hankaloitui. Vanhemmat ja opettajat kokivat Sähköisen reissuvihkon poistavan perinteisille menetelmille ominaisia tavoitettavuuden ongelmia, helpottavan viestinnän toteutusta. Tämän vuoksi Sähköisen reissuvihkon voidaan ajatella sopivan erinomaisesti juuri peruskoulun yläluokkien kaltaiseen ympäristöön. Samalla sen voidaan opettajien ja vanhempien kokemusten valossa nähdä sopivan myös käyttöympäristöönsä nimenomaisella tutkimuskoululla. Opettajien ja vanhempien kokemusten mukaan Sähköinen reissuvihko parantaa edellytyksiä jatkuvalla kanssakäymiselle ja vuorovaikutukselle. Kaurialan koulun verkkosivuilla esitetyn näkemyksen mukaan jatkuva kanssakäyminen luo edellytykset kodin ja koulun kasvamis- ja oppimistavoitteisiin liittyvän yhteisnäkemyksen syntymiselle. Tämä puolestaan nähdään edellytyksenä onnistuneelle koulutyölle. Tässä suhteessa vanhempien ja opettajien kokemukset ovat yhdensuuntaisia Kaurialan koulun näkemysten kanssa. Sähköisen reissuvihkon voitaisiin tältä pohjalta ajatella palvelevan Kaurialan koulun oppimis- ja kasvatustavoitteita.

Käyttöympäristön lisäksi pyrimme arvioimaan Sähköisen reissuvihkon soveltuvuutta tilannekohtaisesti. Sähköisen reissuvihkon katsottiin soveltuvan parhaiten niin sanottujen juoksevien asioiden ja arkirutiinien hoitamiseen Sähköistä reissuvihkoa käytettiin pääasiassa yhdensuuntaiseen viestintään, harvoin dialogin omaisiin keskusteluihin. Viestit olivat tavallisesti lyhyitä, asiapitoisia ja ilmoitusluontoisia. Erityisen käteväksi Sähköinen reissuvihko koettiin poissaolojen hoitamisessa. Etenkin opettajan kannalta poissaolojen selvittely jälkikäteen oli työlästä. Oppilaan sairastuessa tieto poissaolosta saattoi kulkeutua opettajalle perinteisen reissuvihkon kautta vasta oppilaan tervehdyttyä, jos sittenkään. Sähköisen reissuvihkon avulla tämän kaltaiset ongelmat saatiin pois päiväjärjestyksestä viivytyksettä.

Vaikka Sähköistä reissuvihkoa ei pidettykään parhaana väylänä syvälliselle dialogille, siitä oli löydettävissä muutakin kuin pintapuoliseen asioiden hoitoon tähtäävä aspekti. Arkipäiväisen tiedonkulun lisäksi Sähköinen reissuvihko nähtiin potentiaalisena apuvälineenä myös oppilaan

kasvatuksellisten asioiden hoitamiseen. Tämän voidaan nähdä tukevan opetussuunnitelman perusteissakin esitettyä kasvatuksellisen yhteistyön toteuttamista. Sähköisen reissuvihkon uskottiin olevan toimiva väline erityisesti asetettujen rajojen valvontaan, johon sitä pääasiassa käytettiin muun muassa poissaoloja kontrolloimalla. Opettajien mukaan tämä rajojen valvonta paitsi kuuluu opettajan ja vanhemman kasvatusvastuuseen, luo mahdollisesti oppilaalle myös tunteen siitä, että hänestä välitetään. Tärkeänä pidettiin sitä, että sekä koti että koulu yhteisesti osallistuisivat oppilaan kasvatukseen. Parhaimmillaan tällaista tiivistä yhteistyötä voisi teoriassa kuvata Siniharjun (2003, 5) esittämänä *'osittaisen päällekkäisen vaikutuksen'* (Overlapping Influence) yhteistyömallina. Mallin lähtökohtana on tiivis yhteistyö, jota ohjaa jaetun kumppanuuden ja vastuun periaate. Lapsen nähdään toimivan yhtä aikaa kodin, koulun ja yhteiskunnan vaikutuspiirissä. Lapsen asema on mallissa keskeinen ja lapsen oppiminen, kehittyminen ja menestyminen ovat kodin ja koulun yhteistyön tärkeimmät syyt. Useiden tutkimusten mukaan tällainen malli on lapsen kasvatuksen kannalta tehokas.

Vaikka oppilaan rooli Sähköisen reissuvihkon myötä väheni kodin ja koulun välisessä tiedonkulussa, se ei vapauttanut oppilasta vastuusta. Oppilailta vaadittiin kasvatuksellisin perustein yhä oma-aloitteisuutta ja itsenäistä toimintaa muun muassa poissaolojen hoitamisessa. Sähköinen reissuvihko toimi tässä tapauksessa ikään kuin varokeinona hoitamattomien poissaolojen suhteen. Yleisesti ottaen sen katsottiin soveltuvan muun yhteydenpidon lisäksi, ei korvikkeeksi.

12.4 Kokemuksia toteutuneesta yhteydenpidosta ja yhteistyöstä

Vaikka Sähköisellä reissuvihkolla nähtiin olevan edellytyksiä tiiviin yhteistyösuhteen syntymiselle, käytännössä sen antamia mahdollisuuksia ei oltu ainakaan toistaiseksi onnistuttu täysin optimoimaan käytäntöön. Useiden vanhempien taholta yhteydenpito koulun ja kodin välillä koettiin kokonaisuudessaan liian vähäiseksi, eikä heidän mielestään Sähköistä reissuvihkoa hyödynnetä tarpeeksi. Vanhemmat kaipasivat lisää viestintää kodin ja koulun välille. Kerronnasta nousi voimakkaasti ja hyvin spontaanisti esiin, että vaikka Sähköinen reissuvihko koetaan toimivaksi välineeksi, yhteistyön taso ei ole vanhempien mielestä täysin tyydyttävällä tasolla. Vanhempien mielestä koululaiset eivät juuri kotona oma-aloitteisesti kerro asioista, eikä näin ollen oman lapsen arjesta koulumaailmassa tiedetä kotona juuri mitään. Vanhempien kokemuksen kuilun kodin ja koulun välillä voidaan nähdä olevan yhteydessä kokemuksiin toteutuneesta yhteydenpidosta.

Yhteydenpidon voidaan puolestaan nähdä toimivan kivijalkana koko yhteistyölle. Ontuvan yhteistyön taustatekijöinä voidaan nähdä liian yksipuoliset yhteistyömuodot. Siniharjun (2003, 11) mukaan kodin ja koulun yhteistyömuodot voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavalla tavalla:

1. Koulukohtaiset tilaisuudet, kuten juhlat, kilpailut ja vanhempien kokoukset. Tällaisten tilaisuuksien pyrkimyksenä on informaation antaminen ja yhteishengen luominen.
2. Luokkakohtaiset tilaisuudet, joissa pyritään vanhempia kiinnostavan kasvatusta ja lapsen kehitystä kokevan informaation vaihtoon sekä opettajan ja vanhempien henkilökohtaiseen tutustumiseen. Luokkajuhlat, keskustelutilaisuudet ja henkilökohtaiset tapaamiset ovat esimerkkejä tällaisista tilaisuuksista.
3. Kuuntelupäivät, joiden pyrkimyksenä eläytyä opettajan ja oppilaan rooleihin ja tutustuttaa koulun työtapoihin ja tavoitteisiin. Opetuksen seuranta, opetusmenetelmien esittely ja keskustelut auttavat työtapoina tavoitteiden saavuttamisessa.
4. Kirjallinen tiedotustoiminta, jossa tavoitteena on kasvatuksellisen tiedon välittäminen ja jokapäiväisistä koulun asioista tiedottaminen. (Siniharju 2003, 11)

Edellä mainituista tasoista toteutuu vanhempien kokemusten valossa juuri ja juuri neljäs kohta yhteistyön muodoista. Kuten seuraavassa erään vanhemman mielipiteessäkin käy ilmi, vanhemmat pitivät vanhempainiltoja ja muita yhteisiä tapaamisia edelleen tarpeellisina:

”Haluan kuitenkin, että pidetään vanhempainilta ainakin kerran vuodessa, ehkä jos tarvis niin joka lukukausi, jotta oppilaiden vanhemmatkin näkevät toisiaan, ja lisäksi ne vanhempainvartit. Ei kaikkea sosiaalista henkilökohtaista kontaktia saa pois jättää!”

Vanhempien mielestä yhteistyötä voisi tehostaa lisäämällä myös yhteydenpidon intensiteettiä. Samalla Sähköinen reissuvihko pääsisi paremmin oikeuksiinsa:

”Tietoa sitä kautta on koulusta tullut aika vähän, sitä voisi varmaan tehostaa että (Sähköisestä) reissuvihkosta tulisi käytännön ’työkalu!’”

Käytön alhaisesta intensiteetistä johtuen Sähköisen reissuvihkon ei voidakaan nähdä toimivan kokonaisvaltaisesti kasvatusta tukevana välineenä. Sen käyttö rajoittui opettajien ja vanhempien kokemusten mukaan lähinnä ongelmatilanteisiin, kuten poissaoloihin puuttumiseen. Muilta osin

kasvatuksesta huolehtivat eri osapuolet omilla tahoillaan. Sähköinen reissuvihko näyttäisikin tällä hetkellä tukevan oppilaan kasvatuksen suhteen ainoastaan Siniharjun (2003, 5) erillisen vaikutuksen (Separate Influence) yhteistyömallia, jossa koti ja koulu huolehtivat omista vastuualueistaan ja kommunikointia tapahtuu nimenomaan lähinnä ongelmatilanteissa.

Myös aikaisemmat tutkimukset ovat pitkälti yhdensuuntaisia tämän tutkimuksen kanssa. Esimerkiksi Metson (2004, 132) esittämässä tutkimuksessa kodin ja koulun yhteistyö määrittyi tutkimuskouluissa ja vanhempien puheessa koulusta kotiin tulevaksi informaatioksi sekä vanhempainilloiksi. Metson mukaan dialogin ja varsinaisen vuorovaikutuksen osuus oli yhteistyössä vähäistä ja yksittäisten oppilaiden kohdalla yhteistyö rakentui oppilaiden ongelmien ympärille. Vanhempiin oltiin yhteydessä silloin, kun oppilaalla ilmeni koulun näkökulmasta ongelmia (Metso 2004, 3, 132). Omassa tutkimuksessamme opettajien mukaan oli tavallista ja hyväksyttävää, että koteihin pidetään yhteyttä vain ongelmatilanteissa. Vanhemmat taas kaipaisivat enemmän yleisiä tietoja koulumaailmasta ja koulun arjesta. Huolimatta siitä, että Sähköistä reissuvihkoa pidettiin toimivana yhteydenpitovälineenä, asia ei ollut merkittävästi sen käytön myötä muuttunut. Ongelma ilmeisesti siis sijaitsee muualla kuin viestin teknisessä välityksessä. Yhtenä selityksenä saattaa olla esimerkiksi tutkimusajankohtaan mennessä kertynyt vähäinen kokemus sovelluksen käytöstä. Kokemusten karttuessa sovellusta saatetaan oppia käyttämään tehokkaammin. Syitä voidaan etsiä myös koulun viestintäkulttuurista, tai yksittäisten opettajien asenteista, kyvyistä, ajanpuutteesta ja niin edelleen. Tutkimuskoulullamme näytettiin ainakin suosivan negatiivisin asioihin keskittyvää yhteydenpitoa. Kun ongelmat on hoidettu, saatetaan yhteydenpito kokea sen jälkeen tarpeettomaksi. Vanhemmat saattavat myös passivoitua yhteistyön suhteen, mikäli aina yhteydenpidossa on kyse vain ongelmista. Opettajat saattavat myös omassa työssään helposti orientoitua liikaa pelkästään opetukseen ja nähdä kaiken muun ylimääräisenä lisätyönä. Koulun ja kodin välisen yhteistyön kannalta olisi varmasti hedelmällistä, jos vanhemmat olisivat tietoisia koulun arjesta ja saisivat omasta lapsestaan myös neutraalia informaatiota tai jopa positiivista palautetta. Tämän kaltaisia toivomuksia esitettiinkin vanhempien taholta.

Kun vertaa peruskoulun alaluokkia yläluokkiin, ero kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa on huomattava. Tämä näkyi sekä opettajien, mutta erityisesti vanhempien esiin tuomista kokemuksista. Alaluokkien huolta pitävä ja kasvattava ote helposti katoaa. Vaikka oppilaat olisivat vain puoli vuotta vanhempia, heihin suhtaudutaan aivan eri tavalla. Lapsista ikään kuin tulee yhtäkkiä aikuisia, joiden odotetaan kantavan vastuun omasta opiskelustaan. Raja tuntuisi olevan liian jyrkkä. Vastuuta voitaisiin jakaa tasaisemmin myös vanhempien suuntaan toteuttamalla tehokasta yhteydenpitoa

kodin ja koulun välillä. Koska valtaosa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista näytti olevan kiinnostunut lapsensa asioista, heidät tulisi ottaa tehokkaammin mukaan koulun toimintaan ja näin luoda yhtenäinen kasvatusalusta. Myös opetussuunnitelman perusteissa ala- ja yläluokkien välinen raja nähtiin tärkeänä taitekohtana, jossa tarvitaan tehostettua yhteydenpitoa. Yhteydenpidon ja yhteistyön ollessa vajavaista koti ja koulu näyttävät kuitenkin liaksi oman osa-alueensa hoitavina, erillisinä kasvatustahoina.

Murrosiän ollessa pahimmillaan yläasteikäisillä olisi tärkeää pitää selvillä tietyt rajat. Nämä rajat tuovat turvallisuutta, jota jokainen nuori kuitenkin kapinoinnistaan huolimatta tarvitsee. Selkeiden rajojen asettamisessa yhteydenpito kodin ja koulun välillä on avainasemassa. Tätä opettajat ja vanhemmat pitivät tärkeänä ja uskoivat Sähköisen reissuvihkon auttavan rajojen valvonnassa.

Kodin ja koulun välisen yhteydenpidon kulttuurin muotoutumiseen vaikuttaa muun muassa peruskoulun yläluokilla annettavan opetuksen pohjana oleva aineopettajajärjestelmä, jossa oppilaasta on vastuussa useampi opettaja. Haastatellun opettajan mukaan luokanvalvojan ja aineopettajan tehtävät on kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa pyritty jakamaan omiin vastuualueisiin. Luokanvalvoja on pitkälti vastuussa esimerkiksi kasvatuksellisiin asioihin liittyvissä tilanteissa. Kaurialan koulun verkkosivujen mukaan tärkein henkilö koulun ja kodin välillä onkin juuri luokan toimintaan osallistuva luokanvalvoja. Hän seuraa luokkansa oppilaiden koulutyötä ja käyttäytymistä, ohjaa hyviin tapoihin ja osallistuu mahdollisten ongelmatilanteiden sekä rikkomusten käsittelyyn (Hämeenlinnan kaupunki, 2005). Aineopettaja pyrkii haastatellun opettajan mukaan hoitamaan ainekohtaiset asiat kotiin, mikäli yhteydenpidolle on ylipäättään tarvetta. Kyseessä on kuitenkin periaatteeseen pohjautuva käytäntö, ei velvoittava ohjesääntö. Näin ollen työnjako saattaa lopultakin olla epäselvä yhteydenpidon velvollisuutta hoidettaessa. Kaikilla aineopettajilla ei myöskään ole käytössään Sähköistä reissuvihkoa, jolloin yhteydenpito kotiin huomattavasti vaikeutuu tehokkaan yhteydenpitoväylän puuttuessa. Aineopettajat saattavat myös helposti mieltää yhteydenpidon kotiin pääasiallisesti luokanvalvojen tehtäväksi, eivätkä ole välttämättä riittävässä määrin asennoituneet ja sitoutuneet pitämään yhteyttä oppilaiden koteihin. Yhteistyön ongelma näyttää siis monitahoiselta, eikä ratkaisuksi riittäne – ainakaan tämän hetken käyttöintensiteetillä – yksin edes suuren suosion saavuttanut Sähköinen reissuvihko.

Tämän tutkimuksen painopiste oli tarkoitettu yhteistyötä enemmän yhteydenpidon suuntaan, eikä tutkimus kerännyt riittävästi tietoa kattavaa yhteistyön pohdintaa varten. Viitteitä tutkimus kuitenkin antoi myös tähän suuntaan. Yhteydenpidon intensiteetin lisäämisen ohella yhteistyötä

voitaisiin kehittää pyrkimällä mukauttamaan yhteistyötahojen käytäntöjä paremmin yhteensopiviksi. Siniharju (2003, 13) esittelee Laskyn ja Moren (1999) luokittelun, jossa eri yhteistyömuodoista on muodostettu kolme luokkaa:

1. Yhteistyömuodot, joiden tarkoituksena on mukauttaa kodin käytännöt yhteensopiviksi koulun käytäntöjen kanssa. Vanhempia voidaan esimerkiksi kouluttaa auttamaan lasta kotitehtävissä tai osallistumaan luokan vapaaehtoistoimintaan.
2. Yhteistyömuodot, joiden pyrkimyksenä on mukauttaa koulun käytäntöjä vanhempia ja yhteiskuntaa huomioonottaviksi. Koulu voi pyrkiä tähän esimerkiksi keräämällä tietoa kotien käytännöistä ja vanhempien toivomuksista.
3. Yhteistyömuodot, joiden tavoitteena on molempien, kodin ja koulun, käytäntöjen mukauttaminen ja yhteistyön lisääminen sekä tehostaminen. (Siniharju 2003, 13)

Edellä mainittujen kohtien yhteinen pohdinta voisi kehittää yhteistyön toimivuutta. Etenkin kohta *kaksi* osoittautui merkittäväksi tutkimuksemme valossa. Tahot vaikuttivat melko tietämättömiltä toistensa käytännöistä. Etenkin opettajat osoittautuivat olevan täysin tietämättömiä tutkimuksen kuluessa esiin nousseista vanhempien tarpeista tahojen välisen tiedonvaihdon määrän suhteen.

12.5 Turvallisin mielin tietoturvallisuuden suhteen

Virustartunnan mahdollisuudesta esitettiin eri näkemyksiä. Virusuhkaa ei kuitenkaan pidetty kovinkaan todennäköisenä. Pääsääntöisesti opettajat ja vanhemmat olivat tietoisia virustorjuntaohjelman tarpeesta ja uskoivat sen tehokkuuteen. Sovellusta käyttävät vanhemmat olivat myös tietoisia tietoturvallisuuden vaarantumisen teoreettisesta mahdollisuudesta siltä osin, että ulkopuolinen taho voisi päästä järjestelmän sisältämiin tietoihin käsiksi. Pääsääntöisesti vanhemmat olivat tietoisia väärinkäytön mahdollisuudesta. He pitivät väärinkäyttöä mahdollisena lähinnä vain siinä tapauksessa, että henkilökohtainen salasana joutuisi väärin käsiin. Muilta osin suhtautuminen tietoturvallisuuden säilymiseen näytettäisi luottavaiselta. Opettajat eivät nähneet käyttöympäristön vaarantumista uhkaavana tekijänä edes mahdollisuuden tasolla. Yhteys Hämeenlinnassa käytettävän Sähköisen reissuvihkon ja käyttäjän tietokoneen välillä on suojattu palvelun tuottajan toimesta pankkienkin käyttämällä 128-bittisellä SLL-salatulla yhteydellä. Näin

ollen käyttäjän tehtäväksi jää pitää huolta henkilökohtaisista käyttäjätunnuksistaan ja salasanoistaan.

Viestin joutuessa erehdyksessä väärälle taholle koettiin tavallisimmin oikeaksi toimintatavaksi itselle kuulumattoman viestin lukematta jättäminen, viestin tuhoaminen sekä erehdyksestä ilmoittaminen toiselle osapuolelle. Haastateltavat näyttävät siis tienneen kuinka käytännössä toimia yksityisyyden tai viestin luottamuksellisuuden tullessa uhatuksi. He eivät kuitenkaan osanneet selittää sitä lainsäädännöllisin perustein. Vaikka vanhempien tilannekohtaiset toimintatavat noudattivat pääsääntöisesti lain velvoittamaa linjaa, perusteina tuntui olevan pikemminkin hyvien tapojen kuin lain noudattaminen.

12.6 Riski syrjäytyä kodin ja koulun välisestä yhteydenpidosta

Osa haastatelluista koki olevansa heikommassa asemassa kodin ja koulun välisessä viestinnässä. Yhteistä kyseisille henkilöille oli se, etteivät he olleet lähteneet mukaan sovelluksen käyttöön. Sähköisen reissuvihkon käytön ulkopuolelle jättäytyneet vanhemmat toivat selkeästi esille hankaluudet päästä käyttämään tarvittavia laitteistoja. Käyttötaitojen sijaan esteeksi mainittiin taloudellinen lähinnä kynnyks. Tämä asettaa kodit lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan Sähköisen reissuvihkon käytön osalta. Näyttäisi kuitenkin siltä, että Sähköisen reissuvihkon kaltaiset sovellukset ovat välttämätön osa kehittyvää tietoyhteiskuntaa ja maailmaa. Syrjäytymisen syitä pohdittaessa ei tulisikaan tuijottaa vain yksittäistä viestintävälinettä, vaan huomioon tulisi ottaa koko informaatioteknologinen yhteiskuntakehitys.

Opettajat eivät kuitenkaan näe syrjäytymistä potentiaalisena uhkana. Suurimmalla osalla on mahdollisuudet sovelluksen käyttöön ja lopuille viestit kulkevat entiseen tapaan tulostettuina paperiversioina. Vaikka syrjäytymisriski on harvinainen, yksittäistapausten kohdalla syrjäytymisen riski saattaa korostua. Etenkin niin sanottujen ongelmaoppilaiden kohdalla riski on huomion arvoinen, sillä juuri nämä oppilaat kaipaisivat tiiviimpää yhteistyötä kasvatustahojen välille.

13 Tutkimuksen uskottavuus

Tutkimuksen luotettavuutta on kvantitatiivisen tutkimuksen parissa perinteisesti määritelty reliabiliteetilla, sisäisellä ja ulkoisella validiteetilla sekä objektiivisuudella. Käsitteet ohjaavat käsitykseen, että tutkijalla olisi mahdollisuus päästä käsiksi objektiiviseen todellisuuteen ja objektiiviseen totuuteen. Tätä pidetään kvalitatiivisessa tutkimuksessa mahdottomana. Tästä syystä Hirsjärven ja Hurmeen mukaan voi olla viisasta luopua kvalitatiivisen tutkimuksen kohdalla luopua näistä käsitteistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185) Myös Soininen (1995, 124) ja Kaikkonen (1999, 427-435) puhuvat kvalitatiiviselle tutkimukselle osuvammin soveltuvista termeistä, joita ovat *vastaavuus*, *siirrettävyys*, *luotettavuus* ja *vahvistettavuus*.

Lincolnin ja Guban (1985) mukaan luotettavuuskysymyksestä tulisi kokonaan luopua laadullisen tutkimuksen kohdalla ja käyttää sen sijaan käsitettä uskottavuus. Tarkastelemalla käsitteitä vastaavuus, siirrettävyys, luotettavuus ja vahvistettavuus, päästään vastaamaan tutkimuksen uskottavuuden taustalla vaikuttaviin kysymyksiin tutkimuksen totuusarvosta, sovellettavuudesta, pysyvyydestä ja neutraalisuudesta. (Soininen 1995, 123-124)

13.1 Vastaavuus

Vastaavuuden käsitettä käytetään kvalitatiivisessa tutkimuksessa korvaamaan kvantitatiivisen tutkimuksen käsitettä sisäinen validiteetti. Tällä tarkoitetaan sitä, kuinka tutkijan tuottamat käsitykset (rekonstruktio) vastaavat tutkittavien alkuperäistä kokemusmaailmaa (konstruktio). (Soininen 1995, 124-125).

Tutkimuksen vastaavuutta tukee se, että tutkijoita on ollut koko prosessi ajan kaksi. Työmäärän jakautuessa voimavaroja vapautui aineiston enemmän syvällisempään analysointiin. Samalla pystyimme tehokkaammin irtautumaan omista ennakko-oletuksista ja hakemaan yhdessä pohtien optimaalisinta tulkintaa tutkittavien todellisuudesta. Vastaavuutta tukee lisäksi se, että ennen tutkimuskohteen valintaa olimme kontaktissa henkilöiden kanssa, joilla on kokemusta sekä

valitsemastamme tutkimusympäristöstä että sähköisen reissuvihkon käytöstä muissa ympäristöissä. Näin oma subjektiivinen näkemyksemme laajeni ulkopuolisten asiantuntijoiden näkemysten myötä.

Vastaavuutta pyrimme edesauttamaan jo aineistonkeruun suunnitteluvaiheessa. Aluksi pyrimme kartoittamaan eri osapuolien tottumuksia keskustelemalla opettajien kanssa. Tämän jälkeen selvitimme ennakkotietoja tutkittavista ja heidän taustastaan. Tällaisia seikkoja olivat muun muassa ikä, koulutustaso ja sukupuoli. Lisäksi kartoitimme erilaisin perusteluja vaativin kysymyksiin ennakoasenteita ja motivaatiota Sähköisen reissuvihkon käyttöön liittyen. Näin pyrimme rakentamaan ennakko-oletuksista vapaan tutkimusalustan sekä ymmärtämään paremmin tutkittavien antamia vastauksia heidän näkökulmastaan.

Vastaavuuden kannalta näemme oleellisena seikkana myös sen, että tutkittavat eivät kokemusta kuvatessaan -tietoisesti tai tiedostamattaan- itse vääristä tutkittavaa todellisuutta. Mikäli tutkittava vääristää todellisuudesta muodostamaansa konstruktioita tutkijan silmissä, ei tutkijan tuottama rekonstruktio välttämättä täsmää alkuperäisen konstruktion kanssa. Tämän pyrimme ottamaan huomioon faktanäkökulmasta käsin. Faktanäkökulmaa käsittelemme paremmin *vahvistettavuuden* yhteydessä luvussa 13.4.

Haastateltavien tuottamasta tekstistä valitsimme tulkinnan kohteeksi lähinnä ne seikat, jotka jättivät mielestämme mahdollisimman pienen virhemarginaalin todellisuuden tulkinnalle. Tulkintoja tehdessämme etsimme jatkuvasti erilaisia näkökulmia ja tulkintavaihtoehtoja. Täysin tulkinnanvaraiset huomion kohteet haastateltavien tuottamasta tekstistä jätimme tulkitsematta. Tekemistämme tulkinnoista valitsimme realistisimmilta tuntuvat ja suljimme pois todennäköisin syin epävarmimmat tulkinnat. Pyrimme jatkuvasti kriittiseen suhtautumiseen omia tulkintojamme kohtaan ja rehellisyyteen itseämme ja toinen toistamme kohtaan. Tämän enempää ei tutkija voine omalla toiminnallaan tukea vastaavuutta.

13.2 Siirrettävyys

Soinisen (1995, 124) mukaan Lincoln ja Guba (1985) ovat korvanneet kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetyn, ulkoiseen validiuteen liittyvän yleistettävyyssajatuksen käsitteellä siirrettävyys. Tällä tarkoitetaan, että tulosten siirrettävyys toiseen kontekstiin riippuu tutkitun

ympäristön ja uuden sovellusympäristön samankaltaisuudesta (Soininen 1995, 124-125). Eskolan ja Suorannan (2005, 211-212) mukaan naturalistisesta paradigmasta johtuen siirrettävyys on mahdollista vain tietyin ehdoin. Tutkimuksessamme siirrettävyyteen lukijan tulee suhtautua varauksella, sillä tutkimuskohteemme konteksti, sosiaalinen todellisuus, on ainutkertainen. Tähän vaikuttavat esimerkiksi koulun toimintakulttuuri, yhteistyökumppaneiden tottumukset, motivaatio ja erilaiset odotukset. Edellä mainitut seikat saattavat olla toisessa tutkimusympäristössä täysin erilaisia. Lisäksi tutkimuskohteessamme Sähköistä reissuvihkoa oli käytetty vasta vähän aikaa, mikä on oleellinen seikka tulosten siirrettävyyden kannalta.

Tutkittavien mielipiteet ja käsitykset eivät ole ehdottoman stabiileja, vaan saattavat muuttua ajan kuluessa. Kuten Eskola ja Suoranta (2005, 16) asian ilmaisevat, tutkimustuloksia ei voida pitää paikattomina ja ajattomina, vaan paikallisina ja historiallisesti muuttuvina. Toisaalta siirrettävyyttä tukee esimerkiksi tutkimuskohteen asianmukainen valinta: otoksesta löytyi eri intensiteetillä Sähköistä reissuvihkoa käyttäviä, sekä niitä, joilla ei ollut mahdollisuutta käyttää sitä laisinkaan.

13.3 Luotettavuus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on Lincolnin ja Guban (1985) mukaan järkevämpää ja korrektimpaa käyttää luotettavuuden termiä reliabiliteetin sijaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen ainutkertaisuudesta, dynaamisuudesta ja prosessiluonteisuudesta johtuen olisi tutkimuksen luotettavuuden osoittamiseksi syytä suorittaa koko tutkimuksen arviointi. (Soininen 1995, 124-125) Asianmukaisen kohderyhmän valinnan lisäksi luotettavuutta lisäsivät erilaiset käyttämämme monipuoliset aineistonkeruukanavat sekä erilaiset haastattelumuodot. Kyselyyn saattoi vastata sekä sähköisesti että paperiversiolla. Henkilökohtaiseen haastatteluun puolestaan oli mahdollisuus osallistua itselle valitsemana ajankohtana joko tapaamisessa tai puhelinkeskusteluna. Teemahaastattelulla pääsimme tarkentamaan kyselylomakkeilla hankittuja tietoja ja eläytymään haastateltavien elämysmaailmaan myös tunnetasolla. Aiemmat tutkimukset lisäsivät osaltaan mahdollisuuksia ymmärtää tutkimuskohdeemme koko kulttuurisessa, informaatioteknologisen yhteiskunnan viitekehyksessään. Tutkimuksen luotettavuutta lisäävät myös suorat lainaukset haastatteluista. Tällöin lukijalla on mahdollisuus itse arvioida haastateltavien mielipiteiden ja tekemiemme

tulkintojen suhdetta. Lisäksi lukijan on mahdollista arvioida luotettavuutta kokonaisuutena, vastaavuus-, siirrettävyys- ja vahvistettavuuskysymysten valossa.

13.4 Vahvistettavuus

Objektiivisuuden sijaan käytetty vahvistettavuuden termi tarkoittaa sitä, että erilaisin tekniikoin varmistetaan tutkimuksen totuusarvosta ja sovellettavuudesta. Kysymyksessä on neutraalisuuden siirtäminen tutkijasta aineistoon. (Soininen 1995, 124-125)

Tutkimuksen vahvistettavuutta halusimme varmistaa pääasiassa faktanäkökulmasta käsin. Alasuutarin (1994) mukaan faktanäkökulmalla tarkoitetaan sellaista näkökulmaa aineistoon, että on mielekästä pohtia annetun informaation totuudenmukaisuutta tai tiedonantajan rehellisyyttä. Tästä näkökulmasta tutkija ei ole sinänsä kiinnostunut esimerkiksi tutkittavan tavasta ilmaista asia, vaan ainoastaan annettujen tietojen totuudenmukaisuudesta. (Alasuutari 1994, 80-81)

Faktanäkökulmaa käytettäessä nousee esiin lähdekritiikin merkitys: tutkijan on varmistuttava siitä, kuinka totuudenmukaisia annetut tosiasiatiedot ovat. Metodisena näkökulmana faktanäkökulma voidaan rinnastaa keinoihin, joilla pyritään varmistamaan saadun informaation totuudenmukaisuutta. Kahtena pääasiallisena keinona erottuvat *mekanistinen ja humanistinen* näkökulma. Mekanistinen metodi perustuu pyrkimykseen välttää mittaamisen reaktiivisuutta, eli sitä, että haastateltavien vaivaaminen kysymyksillä vaikuttaisi saatuun informaation. Reaktiivisuutta pyritään välttämään esimerkiksi kertomalla rajoitetusti tietoja tutkimuksesta tai kysymysten perusteista. Joskus koehenkilöitä johdetaan eettisesti kyseenalaisesti jopa suoranaisesti harhaan. Humanistinen metodi perustuu puolestaan luottamukselliselle suhteelle tutkijan ja tutkittavien välillä. Humanistisen metodin perusajatuksena on, että luottamuksellisen suhteen rakentamisella voidaan saavuttaa tutkittavien rehellisyys tutkijaa kohtaan. (Alasuutari 1994, 86-87)

Humanistisen metodin käyttö vanhempien kohdalla olisi vaatinut jo vanhempien lukumäärästä johtuen tutkijoilta kohtuuttomasti aikaa ja vaivaa. Lisäksi pidimme vanhempien kannalta kohtuuttomana, mahdollisesti jopa tungettelevana sitä, että tutkijat olisivat pyrkineet luomaan läheiset välit haastateltaviin. Kerätessämme aineistoa vanhemmilta toimimme mekanististen

metodien keinoin. Saadut havainnot toimivat meille indikaattoreina kysymyksiin, joihin etsimme vastauksia. Alasuutarin (1994, 87-88) mukaan indikaattorilla tarkoitetaan tietoja, jotka toimivat epäsuorana todistusaineistona analysointiin liittyviin kysymyksiin. Vanhempien haastattelulle ominaisen, tutkijan ja tutkittavien välisen sosiaalisen viiheettömyyden uskomme osaltaan vähentäneen mittaamisesta aiheutuvaa reaktiivisuutta.

Faktanäkökulmasta käytimme opettajien kohdalla lähestymistapana humanistista metodia. Tämän mahdollisti ensinnäkin haastateltavien vähäinen lukumäärä. Lisäksi perustelimme humanistisen metodin käyttöä tutkijoiden ja tutkittavien samankaltaisesta koulutustausta käsin: edellytykset yhteisymmärrykselle ja luottamuksellisen suhteen syntymiselle olivat hyvät. Olimme opettajiin tiiviisti yhteydessä puhelimitse, sähköpostitse sekä useiden tapaamisten kautta. Pyrimme saavuttamaan heihin luottamukselliset välit sekä välittömän ja vapautuneen ilmapiirin haastattelutilanteisiin. Vanhempien kohdalla saadut tulokset toimivat pikemminkin ”todistuksina” kuin indikaattoreina. Alasuutarin (1994, 88) mukaan todistusnäkökulmasta lähdettä tarkastellaan samaan tapaan kuin todistajanlausuntoa oikeudenkäynnissä. Mikäli siis todistaja valehtelee, on lausunto arvoton. Kun tuloksia tarkastellaan todistuksina, pyritään validiteettia kohottamaan humanistisin keinoin tutkijan ja tutkittavien välistä luottamusta lisäämällä (Alasuutari 1994, 88).

Jätämme lukijalle vapauden arvioida käyttämämme faktanäkökulman perusteltavuutta sekä tarkoituksenmukaisuutta tutkimuksemme vahvistettavuuskysymystä tarkasteltaessa. Lisäksi lukijan mahdollisuuksia arvioida tutkimuksen vahvistettavuutta lisää se, että olemme pyrkineet mahdollisimman tarkasti raportoimaan tutkimuksen kulkua. Näin lukija voi erotella sitä, mikä tutkimusprosessissa on tutkijoista riippumatonta ja mikä tutkijoista riippuvaista. Neutraalisuuteen lukija voi ottaa lisäksi kantaa vertaamalla aineistosta nostamiimme suoria lainauksia tutkimustuloksiin.

14 Pohdinta

Tietoyhteiskunnan kehittyessä yhä useampi asia siirtyy sähköiseen muotoon. Pankkiasioiden tai kirjaston lainojen hoitamien verkossa on arkipäivää. Sähköinen viestintä on muuttanut ihmisten elämää ja lyhentänyt välimatkoja mahdollistamalla puheen ja tekstin välityksen lähes viiveettä ajasta ja paikasta riippumatta. Koulu on tärkeä ja olennainen osa yhteiskuntaa kasvattaessaan uusia kansalaisia. Siksi myös koulun on valmistauduttava kohtaamaan yhteiskunnallinen muutos parhaansa mukaan. Sähköinen reissuvihko on yksi tämän muutoksen ilmentymistä koulun toimintakentässä. Koemme, että tutkimuksemme Sähköisestä reissuvihkosta tuo lisätietoa opettajille tästä uudesta viestintävälineestä ja sen soveltuvuudesta kodin ja koulun väliseen yhteydenpitoon.

Tutkimusprosessin aikana esiin nousi useita jatkotutkimusteemoja. Esimerkiksi monet tutkituista huoltajista toivoivat enemmän yhteydenottoja koulusta ja lisää tietoa lapsensa koulunkäynnistä. Tätä ilmiötä ja sen syitä olisi mielestämme syytä tutkia tarkemmin. Haastatteleamalla opettajia, olisi mahdollista löytää ilmiöön vaikuttavia eri tekijöitä. Mielenkiintoista olisi tutkia esimerkiksi opettajien asenteita tai ajankäyttöä kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa. Vaikuttavien tekijöiden selvittäminen auttaisi parantamaan yhteistyön tasoa. Yhteistyön tasoa parantamalla olisi taas mahdollisuus tuoda koteja lähemmäs monille vanhemmille hyvinkin vierasta koulumaailmaa ja tehostaa yhteisvastuullisuutta lasten kasvatuksessa.

Tutkimuksessamme tuli esille myös Sähköisen reissuvihkon ”vajaakäyttö”, toisin sanoen sen mahdollistamia resursseja ei täysin hyödynnetä. Sähköisten viestintävälineiden yleistyessä kodin ja koulun välillä olisi hyödyllistä tutkia osataanko viestintävälineitä käyttää tehokkaasti ja oikeissa tilanteissa tulevaisuudessa.

Tutkimusprosessi on syventänyt omaa tietouttamme kodin ja koulun välisestä yhteydenpidosta. Erityisesti analyysivaihe antoi runsaasti tilaa pohdiskelulle ja omien piintyneidenkin näkemysten kyseenalaistamiselle. Asioita on myös tulevassa opettajan ammatissa nähtävä monelta taholta, eikä ajattelu voi olla mustavalkoista oppilaiden ja vanhempien kanssa toimittaessa.

Lähteet

Ahola, T. & Hirvihuhta, H. 2000. Vääryydestä vastuuseen. Miten ohjata lapset ottamaan vastuu teoistaan? Rauma: Painorauma.

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, J., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West-Point Oy.

Alasilta, A. 2000. Verkkoajan viestintä. Helsinki: Kauppakaari Oyj.

Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapainop oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Fiske, J. 1998. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Flyktman, R. 2004. PC-käsikirja. Helsinki: Edita Prima.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva: WSOY.

Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. 1994. Competing Paradigms in Qualitative Research. Teoksessa Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (toim.). Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage Publications.

Haasio, A. & Rauhala T. 2002. Tehokkaammin sähköpostilla. Opas sähköpostin kirjoittajalle. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Helopuro, S. & Perttula, J. & Ristola, J. 2004. Sähköisen viestinnän tietosuoja. Talentum. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. Juva: WSOY.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1998. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammepaino Oy.

Hyppönen, A. & Lammi, O. 2002. Tietokoneen käyttötaito 1. Ajokorttitutkinnon peruskirja XP-ohjelmille. Porvoo: Docendo.

Järvinen, P. 2000. Sinulle on sähköpostia. Jyväskylä: Teknolit.

Keränen, V. & Lamberg, N. & Penttinen, J. 2003. Digitaalinen viestintä. Jyväskylä: Docendo Finland Oy.

Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Latvala, J-M. (2004). Tietotekniikka tehostamaan kodin ja koulun välistä viestintää. Teoksessa Launonen, L. & Pulkkinen, L. (toim.) *Koulu kasvuyhteisönä - kohti uutta toimintakulttuuria*. (s. 112-121) Jyväskylä: PS-Kustannus.

Launonen, L. & Pulkkinen, L. (toim.) 2004. Koulu kasvuyhteisönä – kohti uutta toimintakulttuuria. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Leskinen, J. 1995. (toim.) Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki: Ykköspaino Oy.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2002. Koti ja koulu – kavereita vai kiistakumppaneita? Kauhava: Kauhavan kirjapaino.

Marttunen, M. 1997. Sähköpostin avulla perustelevaan keskusteluun. Lehdessä Aikuiskasvatus 4/97.

Matikainen, J. 2001. Vuorovaikutus verkossa. Verkkopohjaiset oppimisympäristöt vuorovaikutuksen näyttämönä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatus - kohtaamisia ja rajankäyntejä. Turku: Painosalama Oy.

Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Viro: Metodologia-sarja.

Nordenstreng, K. & Starck, M. 1992. Tiedonvälityksen kehitys. Teoksessa Ruusunen, A. (toim.). 1992. Savitauluista satelliitteihin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 7-28.

Nurmela, J. & Melkas, T. & Sirkiä, T. & Ylitalo, M. & Mustonen L. 2004. Suomalaisten viestintävalmiudet 2000-luvun vuorovaikutusyhteiskunnassa. Tilastokeskuksen katsauksia 2004/4. Helsinki.

Ogletree, T. 2001. Verkot. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Opetusministeriö 1996. Kulttuurinen tietoyhteiskunta. Strategiset perusteet ja lähtökohdat opetusministeriön toimintaohjelmalle 1997-2000. Opetusministeriön selvitys. Helsinki: Yliopistopaino.

Paananen, J. 1999. Tietotekniikan peruskirja. Jyväskylä: Teknolit.

Paananen, S. Pulpettiko puristaisi? Keuruu: Otavan kirjapaino 1985.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Savolainen, R. 1998. Tietoverkot kansalaisten käytössä. Internet ja suomalaisen tietoyhteiskunnan arki. Finnish Information Studies 12. Tampere: Tampereen yliopisto.

Silverman, D. 2000. Doing Qualitative Research. London: Sage Publications.

Siniharju, M. 2003. Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla. Yhteistyön arvostus ja toteutuminen Helsingin kaupungin peruskoulujen alkuopetusluokilla lukuvuosina 1983-1984 ja 1998-1999. Helsinki: Yliopistopaino.

Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskeskuksen julkaisuja. Turku: Painosalama Oy.

Syrjäläinen, E. 1994. Etnografisen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West-Point Oy.

Tarkka, M., Hintikka, K. & Mäkelä, A. (toim.) 1996. Johdatus uuteen mediaan. Helsinki: Oy Edita Ab.

Tarpila, J. 2003. Artikkelit Sähköinen Reissuvihkosta. Lapsen maailma 9/2003, 17.

Tella, S. 1992. Talking shop via e-mail: the thematic and linguistic analysis of electronic mail communication. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 99. Helsinki: Yliopistopaino.

Tella, S. 1997. Verkostuva viestintä - ja tiedonhallintaympäristö opiskelun tukena. Teoksessa Lehtinen, E. Verkkoopedagogiikka. Helsinki: Edita.

Tella, S., Vahtivuori, S., Vuorento, A., Wager, P. & Oksanen, U. 2001. Verkko opetuksessa – opettaja verkossa. Helsinki: Edita.

Tilastokeskus 2003. Suomen tilastollinen vuosikirja 2003. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus 2004a. Suomen tilastollinen vuosikirja 2004. Helsinki: Tilastokeskus.

Varis, T. 1995. Tiedon ajan media. Mediavalmiudet ja viestintätaidot uusiutuvassa viestintäkulttuurissa. Helsinki: Yliopistopaino.

Vesala, K. 2001. Gregory Bateson – relationistinen sosiaalipsykologia. Teoksessa Hänninen, V., Partanen J. & Ylijoki, O-H. (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino.

Viherä, M-L 2000. Digitaalisen ajan viestintä. Helsinki: Edita.

Wiio, O.A. 1989. Viestinnän perusteet. Espoo: Weilin & Göös.

Wiio, O.A. 2000. Viestinnän tietotekniikkaa ja esitysviestintää. Tampere: Tammer-Paino.

Vuorinen, J. (toim.) 2000. Arviointi ja kehityskeskustelu. Kokokuva oppijasta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Painamattomat lähteet:

Finlex. Perusopetusasetus (852/1998). Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>> 22.9.2005

Finlex. Perusopetuslaki (628/1998). Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>> 22.9.2005

Finlex. Sähköisen viestinnän tietosuojalaki (216/2004). Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://finlex.fi/linkit/sd/20040516>> 4.3.2005.

Hämeen tietotekniikkakeskus a. Esite Sähköisestä reissuvihkosta. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<https://betula.htk.fi/reissuvihko/service/reissuvihkov2/pr/reissuvihko1.pdf>> 30.9.2005

Hämeen tietotekniikkakeskus b. Sähköisen Reissuvihkon ohje huoltajalle. Saatavilla www-muodossa:
<URL:https://betula.htk.fi/reissuvihkodemo/service/reissuvihkov2/pr/kayttoohje_vanhemmat_3.0.pdf> 2.10.2005

Hämeenlinnan kaupunki, Opetustoimi. Kaurialan koulun verkkosivut. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://koulut.hameenlinna.fi/kauriala/index.php?id=7143>> 8.11.2005

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Saatavilla pdf-muodossa
<URL:http://oph.fi/info/ops/pops_web.pdf> 3.6.2005

Puolamäki, K. 2004. Ei-toivottu viestintä Internetissä. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://effi.org/mirrors/spam/laki.html#taustaa>> 4.11.2004.

Roto, H. 1999. Fenomenologisen psykologian analyysimenetelmä. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://uta.fi/laitokset/hoito/wwwoppimateriaali/luku5j.html>> 6.10.2005

Taloustutkimus Oy. 2004. Suomalaiset Internetin käyttäjinä. Saatavilla www-muodossa:
<URL:http://ficom.fi/fi/t_tilasto5.html> 6.06.2005.

Tilastokeskus 2004b. Suomalaisten viestintätekniiikan käyttö. kasvussa. Saatavilla www-muodossa:
<URL:http://stat.fi/ajk/poimintoja/n_2004-08-18_a.html> 16.6.2005.

Viestintävirasto. 2004a. Artikkeeli Internetin tietoturvasta. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://ficora.fi/suomi/tietoturva/tietoverkot.htm>> 2.1.2006.

Viestintävirasto. 2004b. Artikkeeli sähköisen viestinnän tietosuojalaista. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://ficora.fi/suomi/tietoturva/svt.htm>> 2.1.2006.

Viestintävirasto. 2004c. Artikkeeli tietoturvallisuuden perusterista. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://ficora.fi/suomi/tietoturva/ttperusteet.htm>> 2.1.2006.

Liitteet

Liite 1: kyselylomake

Kyselylomake, sähköinen reissuvihko 27.4.2005

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia vanhempien sekä opettajien mielipiteitä ja käsityksiä sähköisestä reissuvihkosta kodin ja koulun yhteydenpitovälineenä. Tutkimus on nimetön ja täysin luottamuksellinen.

Lomakkeessa on sekä avoimia että monivalintaisia kysymyksiä. Avoimiin kysymyksiin vastataan vapaasti käytännön esimerkein tai muutoin omin sanoin kertomalla / kuvailemalla. Monivalintakysymyksiin vastataan rastittamalla omasta mielestä sopivin vaihtoehto. Mikäli sinulla ei ole kokemusta sähköisen reissuvihkon käytöstä, vastaa kysymyksiin mielipiteidesi ja oletustesi perusteella.

Lomakkeiden palautuspäivämäärä on 4.5.2005. Lomakkeet palautetaan oppilaan luokanvalvojalle.

1.1 Ikä: _____

1.2 Sukupuoli: mies , nainen

1.3 Koulutustaso:

Kansakoulu / peruskoulu

Ylioppilastutkinto

Ammattikoulu

Opistoasteen tutkinto

Ammatillinen korkeakoulututkinto

Yliopisto- / korkeakoulututkinto

1.4 Onko sinulla mahdollisuutta käyttää e-reissuvihkoa? Kyllä Ei

1.5 Missä internetiin pääsy ja e-reissuvihkon käyttö on kohdallanne mahdollista?

1.6 Kuinka usein sinulla on keskimäärin mahdollisuus päästä internetiin käyttämään e-reissuvihkoa?

Päivittäin

Viikoittain

Kuukausittain

Harvemmin, tai ei ollenkaan

1.7 Miksi kannatat tai miksi et kannata sähköisen reissuvihkon käyttöä?

Vastaa seuraaviin monivalintaisiin väittämiin asteikolla 1-5.

1 = eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = en osaa sanoa, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.

1. a. Yhteydenpito kodin ja koulun välillä on mielestäni riittävää.

1 2 3 4 5

b. Millaisia yhteydenpitokeinoja on olemassa, jotka koet kohdallasi mahdollisiksi toteuttaa? Mitä jää puuttumaan ja miksi? Millaista yhteydenpitoa kaipaisit lisää?

2.

- a. Koen yhteydenpidon lisääntyneen sähköisen reissuvihkon käytön myötä, verrattuna perinteiseen reissuvihkoon.

1 2 3 4 5

- b. Mikäli yhteydenpito on vähentynyt tai lisääntynyt, miten muutos yhteydenpidon määrässä mielestäsi näkyy käytännössä? Millaisia ongelmia tai etuja viestinnän vähentymisestä tai lisääntymisestä seuraa?

3.

- a. Yhteistyön taso on mielestäni laadullisesti parantunut sähköisen reissuvihkon myötä.

1 2 3 4 5

- b. Miten muutos yhteydenpidon heikentyneessä/parantuneessa laadussa mielestäsi käytännössä näkyy, mikäli muutosta on tapahtunut?

4. a. Sähköinen reissuvihko riittää mielestäni ainoaksi viestinnän välineeksi kodin ja koulun välille.

1 2 3 4 5

b. Mikäli ei riitä, kuvaile esimerkein millaisissa tilanteissa se ei riitä? Millaisissa tilanteissa käytät muita tapoja ja mitä nämä tavat ovat?

5. Sähköinen reissuvihko säästää mielestäni viestintään käytettyä aikaa.

1 2 3 4 5

6. Sähköisellä reissuvihkolla tapahtuva viestintä on mielestäni vaivattomampaa, kuin paperiversioiden käyttäminen.

1 2 3 4 5

7. a. Sähköinen reissuvihko nopeuttaa mielestäni viestin kulkua.

1 2 3 4 5

b. Miksi yhteydenpidon nopeus on tärkeää? Anna käytännön esimerkkejä.

8. Sähköisellä reissuvihkolla tavoittaa mielestäni vastaanottajan tehokkaammin kuin perinteisellä reissuvihkolla.

1 2 3 4 5

9. Koen viestien hallinnan (esim. säilytyksen) helpommaksi perinteisiin paperiversioihin verrattuna.

1 2 3 4 5

10.

a. Ajattelen sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvaa viestintää ekologisesta näkökulmasta (paperin säästö, viestimen hinta jne.).

1 2 3 4 5

b. Pidän sähköistä reissuvihkoa edullisempänä tai ympäristöystävällisempänä viestintätapana kuin muita tapoja.

1 2 3 4 5

11. Miten sähköinen reissuvihko on alentanut tai nostanut kynnystä ottaa yhteyttä opettajaan?

12. a. Olen sitä mieltä, että sähköinen reissuvihko tekee kodin ja koulun välisestä viestinnästä tasapuolisemman (eli kaikilla viestinnän osapuolilla on tasavertaiset mahdollisuudet osallistua viestintään).

1 2 3 4 5

b. Mikäli vastasit kohtaan 4 tai 5, perustele millä tavalla se tekee viestinnästä tasapuolisemman? Mikäli vastasit kohtaan 1 tai 2, perustele miksi se ei tee tasapuolisuutta?

13. Oletko saanut koulutusta sähköisen reissuvihkon käytöstä? Mitä kaipaisit lisää?

14. Onko sinulla mielestäsi ollut ongelmia sähköisen reissuvihkon käytössä? Jos on, niin millaisia?

Minulla on mahdollisuus osallistua lyhyeen puhelinhaastatteluun. Toivomus soittoajankohdasta olisi _____, kello _____.

Puhelinnumero: _____.

Kiitos vaivannäöstäsi!

**Risto Kauko
Mikko Salkinoja**

Haastattelukysymykset.

1. Onko viestintä kodin ja koulun välillä mielestäsi parantunut laadullisesti tai määrällisesti sähköisen reissuvihkon käyttämisen myötä? Onko viestintä sinusta ylipäättään riittävää?
 - i. Millaisissa tilanteissa kodin ja koulun välillä tapahtuu yhteydenpitoa?
 - a. Mitä viestintäkeinoja käytät tai viestinnän toinen osapuoli käyttää kussakin tilanteessa?
 - ii. Ovatko vanhemmat ottaneet aktiivisemmän roolin sähköisen reissuvihkon käytön myötä?
 - iii. Ketä sähköinen reissuvihko mielestäsi palvelee parhaiten?

2. Onko sähköinen reissuvihko korvannut mielestäsi esimerkiksi puhelimessa tai kasvokkain tapahtuvaa viestintää? (Jos on, mainitse esimerkkejä tästä)
 - i. Onko sähköinen reissuvihko alentanut kynnystä ottaa yhteyttä vanhempiin/opettajaan? Onko viestintä nyt helpompaa ed. viitaten?
 - ii. Riittääkö sähköinen mielestäsi reissuvihko ainoaksi yhteydenpitokeinoksi kodin ja koulun välillä?
 - iii. Koetko, että sähköisen reissuvihkon käyttö etäännyttää kotia ja koulua toisistaan (kasvokkaisen viestinnän puuttuminen)?

3. Mitä etuja näet sähköisen reissuvihkon käytössä verrattuna entiseen yhteydenpitoon? Onko sähköinen reissuvihko mielestäsi esimerkiksi järjestelmällisempi tai nopeampi kuin vanha yhteydenpitojärjestely (yksittäisten lappujen lähettely)?
 - i. Mikä on oppilaan rooli sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvassa viestinnässä? Kuinka se on muuttunut?
 - ii. Tavoittaako viestin vastaanottajan sähköisen reissuvihkon avulla helpommin kuin aiemmin?
 - iii. Tukeeko sähköinen reissuvihko enemmän valtakunnallisessa ops:ssa mainittuja kodin ja koulun välisen yhteistyön periaatteita ja tavoitteita kuin entinen yhteydenpitojärjestely? (Tavoitteet lueteltava tässä.)
 - iv. Kuinka paljon aikaa käytät sähköisen reissuvihkon parissa viikossa? Koetko säästäväsi viestintään käyttämäsi aikaa sähköisen reissuvihkon avulla?

4. Mitä esteitä näet sähköisellä reissuvihkolla tapahtuvassa viestinnässä?
- i. Oletko tottunut viestimään kirjoittamalla? Jos olet, onko siitä ollut sinulle hyötyä? Jos et, onko se ollut mielestäsi esteenä viestinnälle?
 - ii. Onko sinulla ollut sähköistä reissuvihkoa käyttäessäsi ongelmia käyttötaitoon liittyen? Onko sähköinen reissuvihko mielestäsi vaivaton käyttää?
 - iii. Missä sinulla on mahdollisuus päästä käyttämään sähköistä reissuvihkoa ja kuinka usein?
 - iv. Koetko edellisten pohjalta olevasi eriarvoisessa asemassa sähköisellä reissuvihkolla viestittäessä? Esimerkiksi internetyhteyden tai ajan puutteen vuoksi?

Kyselylomake tietoturvasta

Vastaa olettamuksesi/ tämänhetkisen tietämyksesi perusteella seuraaviin kysymyksiin.

1.a) Onko mahdollista, että laitteistosi saa virustartunnan e-reissuvihkoa käytettäessä?

b) Mikäli vastasit ”kyllä”, miten virus voisi tarttua? Mikäli vastasit ei, niin miksi ei?

c) Miten olet varautunut mahdollisiin virusuhkiin ja virustartuntoihin?

2. Onko (olettamuksesi perusteella) teoriassa mahdollista, että asiaankuulumaton osapuoli pääsee tarkastelemaan e-reissuvihkolla lähetettyjä luottamuksellisia tietoja? Jos on, niin kuinka tämä olisi mahdollista?

3. Mikäli välittäisit e-reissuvihkolla epähuomiossa luottamuksellista tietoa väärään osoitteeseen (väärälle henkilölle),

a) kuinka toimisit?

b) kuinka vastaanottajan tulisi mielestäsi toimia?

c) voiko tästä aiheutunut toiminta olla mielestäsi lainvastaista?"

Erittäin paljon kiitoksia vaivannäöstä, jälleen kerran!

Hyvää syksyn jatkoa!

Mikko & Risto